

САДРЖАЈ:

Уводна реч градоначелника

Одлука Скупштине града о усвајању Стратегије одрживог развоја

Методологија

Визија града Крушевца 2020.godine

I Профил града Крушевца

УВОД

1. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

2. СТАНОВНИШТВО

2.1. Структура становништва

2.1.1. Етничка структура

2.1.2. Образовна структура

3. ЉУДСКИ РЕСУРСИ И ТРЖИШТЕ РАДА

3.1. Запосленост

3.2. Незапосленост

4. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

4.1. Земљиште

4.2. Шуме

4.3. Минералне сировине

4.4. Хидролошки и хидрогеолошки ресурси

4.5. Биодиверзитет

5. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

5.1. Организациона структура града Крушевца

5.2. Јавна предузећа, установе и организације

5.3. Е-управа

6. БУЏЕТ (УПРАВЉАЊЕ ФИНАНСИЈАМА)

7. ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ

7.1. Привредни субјекти

7.2. Подршка привредном развоју

7.3. Економска размена са иностранством

8. ПОЉОПРИВРЕДА

- 8.1. Положај и потенцијали
- 8.2. Структура пољопривредних површина
- 8.3. Ратарство и повртарство
- 8.4. Воћарска и виноградарска производња
- 8.5. Сточарство
- 8.6. Лозни калемови и воћне саднице

9. ИНФРАСТРУКТУРА

- 9.1. Саобраћајна инфраструктура
- 9.2. Електроенергетска инфраструктура
- 9.3. Комунална инфраструктура
- 9.4. Топлификација
- 9.5. Гасификација
- 9.6. Телекомуникације
- 9.7. Мобилна телефонија
- 9.8. Стамбена политика

10. ТУРИЗАМ

11. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

- 11.1. Вода
- 11.2. Ваздух
- 11.3. Земљиште
- 11.4. Управљање чврстим отпадом
- 11.5. Бука

12. ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

12. 1. ОБРАЗОВАЊЕ

12.2. ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

- 12.2.1. Здравствена заштита
- 12.2.2. Социјална политика града Крушевца

12.3. КУЛТУРА

12.4. СПОРТ

- 12.4.1. Школски спорт
- 12.4.2. Спортска инфраструктура
- 12.4.3. Кадрови у спорту
- 12.4.4. Рекреација
- 12.4.5. Здравствени статус деце, омладине и спортиста Крушевца
- 12.4.6. Спорт особа са инвалидитетом
- 12.4.7. Осврт на неке спортско-рекреативне активности особа са инвалидитетом
- 12.4.8. Финансирање у спорту

12.5. ИНФОРМИСАЊЕ

12.6. ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ

12.7. НЕВЛАДИНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

12. 8. О ОДСЕКУ ЗА ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

II Индикатори одрживости

III SWOT анализа

- 3.1. Економски развој
- 3.2. Инфраструктура и просторно планирање
- 3.3. Друштвени развој
- 3.4. Заштита животне средине

IV Акциони планови, визије, приоритети и циљеви

Уводна реч градоначелника

Одлука Скупштине града о усвајању Стратегије одрживог развоја

Методологија

Визија града Крушевца 2020.

I ПРОФИЛ ГРАДА КРУШЕВЦА

УВОД

Профил заједнице је настао као потреба за прикупљањем и обједињавањем економских показатеља и осталих релевантних података у један документ, који ће послужити као полазна основа за израду Стратегије одрживог развоја.

Пресек показатеља и података направљен је у мају 2009. године и они представљају основу за процену стања и могућности града Крушевца.

Профил заједнице садржи податке и чињенице који су мерљиви, јасни и објективно идентификовани.

Информације су приказане кроз табеле, графиконе и текстове .

1. Основне карактеристике локалне заједнице

Град Крушевац се налази у централном делу Србије и захвата најјужнији крај панонског обода и перипанонске Србије. Градско подручје обухвата површину од 854 km² (учешће у укупној површини Србије је 1%) и административно се граничи са општинама Расинског округа (Ћићевац, Варварин, Трстеник, Александровац и Брус).

Табела 1 - Основно поређење града и окружења (попис 2002.)

	Површина (km ²)		Број становника		Густина насеље- ности
	Апсолутни износ	% учешће	Апсолутни износ	% учешће	
Урбана зона	73	8,55	75.450	56,12	1,033
Рурална зона	781	91,45	55.918	43,88	71
Град Крушевац	854	0,97	131.368	1,75	154
Расински округ	2.668	3,02	259.441	3,46	97
Србија	88.361	100,00	7.498.001	100,00	85

Крушевац и околина заузимају централни део Балканског полуострва, где се спајају велике геолошке формације (карпатски, динарски, српско-македонски и родопи), што је детерминисало разноликост геолошке подлоге, а тиме и разноврсност у биљном и животињском свету. Овај простор обухвата Крушевачку котлину, која представља композитну долину Западне Мораве. Простире се између Левћча и Темнића на северу, Жупе, Копаоника и Јастрепца на југу, краљевачке котлине и ибарске долине на западу. Ово је условило да територију града карактерише брдско подручје са мањим низијским простором у долинама река. Тачније, непосредно окружење Крушевца чине планински масив Копаоника, Гоча и Жељина са запада, а са југа Велики и Мали Јастребац. Северним делом доминирају Гледићке планине и Јухор, источно и североисточно простиру се Мојсињске планине. Западна и Јужна Морава са Расином чине највеће водене токове овог подручја.

Конфигурација терена омогућила је да кроз градски атар пролази магистрални пут, као и густа мрежа регионалних и локалних путева. Најважнији правац је магистрални пут М-5 који овај град повезује са магистралним путем М-1 Београд-Ниш.

Одликујући се веома повољним географским положајем, Крушевац је био насељен још у праисторији. То је допринело да се у овом крају "наталоже" разнолики културни слојеви, што потврђују бројна археолошка налазишта из периода од 5000. године п.н.е. У дугој историји овог краја културна, споменичка и историјска баштина везује се за Римљане, период доласка Словена на Балкан, освајање Османлијског царства, а посебан печат националној свести односи се на период ослобађања од турског ропства. Прве деценије 20. века карактерише значајан друштвени и привредни развој града, да би послетатни период (после Другог светског рата) био обележен убрзаном индустријализацијом, урбанизацијом, интензивним развојем у области образовања, здравства и културе.

Крушевац се у писаним документима први пут помиње 1371. године, а непосредно после тога постаје престоница средњовековне српске државе. Развој Крушевца, у периоду преко 600 година, прошао је кроз више фаза и до данашњих дана више пута је рушен и обнављан. Користећи природне услове, географски положај, саобраћајне и привредне услове развоја, прерастао је у значајан индустријски, административни, информациони, образовни, здравствени, културни и спортски центар Србије.

2. Становништво

2.1. Структура становништва

Према подацима Републичког завода за статистику на територији града Крушевца живи 131.368 становника (попис становништва 2002.). Као и на читавој територији Републике Србије, приметан је пад наталитета и процес старења становништва. Претходни период карактерише и повећана миграција сеоског становништва у градско подручје.

Табела - Демографски показатељи на подручју Крушевца за период 2005.-2009. године

Показатељ	Година				
	2005	2006	2007	2008	2009
Број деце старости 0 год.	1382	1270	1252	1209	
Број деце старости 1-4 год.	5408	5419	5347	5228	
Процењен број становника	130083	129370	128758	128196	
Удео мушкараца (%)	48,62	48,60	48,66	48,60	
Удео жена (%)	51,38	51,40	51,34	51,40	
Природни прираштај (број)*	-633	-629	-417	-618	-580
Природни прираштај (стопа)*	-4,9	-4,9	-3,2	-4,8	-4,5
Удео старијих од 65. година	17,40	17,44	17,40	17,43	
Удео младих 0-19 година	21,29	21,11	20,94	20,76	
Просечна старост становника	40,54	40,68	40,85	41,05	
Просечна старост мушкараца	39,38	39,52	39,61	39,83	
Просечна старост жена	41,64	41,78	41,97	42,21	
Индекс старења	0,82	0,83	0,83	0,84	
Стопа наталитета*	10,0	9,8	9,7	9,3	9
Стопа фертилитета*	43,20	42,84	42,72	41,33	39,98
Стопа морталитета*	14,9	14,7	13,0	14,1	13,5

* Подаци за 2009 годину су прелиминарни подаци, док су подаци за период 2005. -2008. године званични подаци Републичког завода за статистику

Када је полна структура у питању, према попису становништва из 2002. године, у незнатно већем проценту има више жена (51%) него мушкараца (49%). Идентичан процентуални однос, у корист популације жена, забележен је и пописом становништва из 1991. године.

Табела - Становништво, према полу и старости, по попису 1981, 1991. и 2002.

	1981.	%	1991.	%	2002.	%
Мушкарци 0-9	9.878	15,13	8.349	12,36	6.403	10,04
Жене 0-9	9.458	13,97	7.977	11,30	6.159	9,11
Укупно 0-9	19.336	14,54	16.324	11,82	12.562	9,56
Мушкарци 10-14	4.194	6,42	4.958	7,34	3.690	5,79
Жене 10-14	4.039	5,96	4.730	6,70	3.557	5,26
Укупно 10-14	8.233	6,19	9.688	7,01	7.247	5,52
Мушкарци 15-29	14.856	22,76	13.027	19,29	13.556	21,26
Жене 15-29	15.055	22,24	13.182	18,68	13.334	19,72
Укупно 15-29	29.911	22,49	26.209	18,98	26.890	20,47
Мушкарци 30-59	28.627	43,86	29.985	44,41	26.687	41,86
Жене 30-59	29.257	43,21	30.243	42,84	27.629	40,86
Укупно 30-59	57.884	43,54	60.228	43,61	54.316	41,35
Мушкарци преко 60	7.484	11,47	10.784	15,97	13.093	20,53
Жене преко 60	9.595	14,17	14.006	19,84	16.569	24,51
Укупно преко 60	17.079	12,84	24.790	17,95	29.662	22,58
Мушкарци непознато	230	0,35	419	0,62	328	0,51
Жене непознато	299	0,44	453	0,64	363	0,54
Укупно непознато	529	0,004	872	0,63	691	0,53
Укупно мушкарци	65.269	100	67.520	100	63.757	100
Укупно жене	67.703	100	70.591	100	67.611	100
УКУПНО	132.972	100	138.111	100	131.368	100

Табела - Број домаћинстава према броју чланова (попис 2002.)

Укупно	Домаћинства								Просечан бр. чланова домаћинства
	са 1 чланом	са 2 члана	са 3 члана	са 4 члана	са 5 чланова	са 6 чланова	са 7 чланова	са 8 и више чланова	
40.188	6.391	9.043	7.561	8.850	3.925	2.844	1.026	548	3,26

2.1.1. Етничка структура

Од укупног броја становника 127.077 су Срби, а најбројније националне мањине су Роми којих има 1.746, потом Црногорци - 572, Македонци - 201, Хрвати - 117, док је бројност осталих мањина незнатна.

Табела - Становништво, према националној или етничкој припадности, по попису 2002.

Срби	127.077	Бугари	29	Македонци	201	Руси	26	Хрвати	117
Црногорци	572	Буњевци	1	Муслимани	19	Русини	1	Чеси	10
Југословени	229	Власи	70	Немци	4	Словаци	3	Неизјашњени	264
Албанци	6	Горанци	12	Роми	1.746	Словенци	33	Регионално опредељени	8
Бошњаци	6	Мађари	21	Румуни	41	Украјинци	8	Остали	864

2.1.2. Образовна структура становништва

Статистичким подацима је, према школској спреми, обухваћено становништво старости 15 и више година и класификовано је у девет група. Полазећи од поменути категорије становништва и класификације, по попису из 2002. године, град Крушевац има 111.559 становника и то:

Табела - Становништво Крушевца према полу и школској спреми, по попису 2002.

		Расински округ	Крушевац
Школска спрема	Укупно	220.876	111.559
	Жене	113.696	57.895
Без школске спреме	Укупно	17.260	7.416
	Жене	14.541	6.243
1 - 3 разреда основне школе	Укупно	7.425	2.941
	Жене	5.285	2.171
4 -7 разреда основне школе	Укупно	39.382	16.096
	Жене	20.777	8.979
Основно образовање	Укупно	55.985	27.597
	Жене	28.041	14.323
Средње образовање	Укупно	79.161	44.562
	Жене	35.552	20.325
Више образовање	Укупно	9.472	5.613
	Жене	4.407	2.678
Високо образовање	Укупно	9.378	6.275
	Жене	3.905	2.714
Непознато	Укупно	2.813	1.062
	Жене	1.188	462

Табела - Образовни ниво популације (према полној заступљености)

	Мушкарци укупно	Жене укупно	Мушкарци %	Жене %	Србија мушкарци	Србија жене
Основно образовање	13.274	14.323	48	52	46	54
Средње образовање	24.237	20.325	54	46	54	46
Више образовање	2.935	2.678	52	48	53	47

Високо образовање	3.561	2.714	57	43	54	46
Постдипломске студије	91	107	46	54	-	-
	44.098	40.147	52	48	-	-

3. ЉУДСКИ РЕСУРСИ И ТРЖИШТЕ РАДА

По попису становништва из 2002. године, радни контингент града Крушевца чини 88.704 становника (68% укупног броја становника). Просечна бруто зарада у априлу 2010. године у Крушевцу износила је 40.701 РСД.

3.1. Запосленост

Крушевац има 26.418 запослених лица, према подацима Републичког завода за статистику (годишњи просек 2009.)

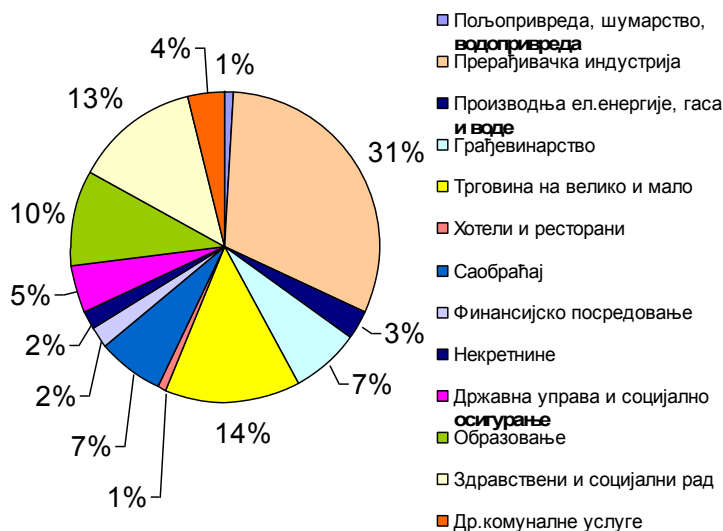
Табела - Запосленост у граду Крушевцу и Расинском округу, по годинама

	2005	2006	2007	2008	2009
Град Крушевац	31.512	30.725	29.209	28.374	26.418
Расински округ	55.305	53.190	51.428	49.484	46.310

Табела - Запослени по секторима делатности

Запослени по секторима делатности	2008.	2009.
Активно становништво-укупно	28.374	26.418
Пољопривреда, лов, шумарство	263	220
Рибарство	0	0
Вађење руда и камена	3	11
Прерађивачка индустрија	7372	6827
Производња (ел. енергије, гаса, воде)	750	754
Грађевинарство	1979	1423
Трговина и оправка моторних возила	3525	3174
Хотели и ресторани	235	238
Саобраћај, складиштење и везе	1434	1433
Финансијско посредовање	307	349
Некретнине и остале пословне активности	508	519
Државна управа и социјално осигурање	1209	1221
Образовање	2146	2153
Здравствени и социјални рад	2795	2875

Запослени по секторима делатности

3.2. Незапосленост

Продубљивање економске кризе током протеклог периода, као своју последицу имало је континуирано повећање броја незапослених. У време транзиције уобичајено је да запосленост представља једну од првих "жртава" структурних промена. Пад запослености, односно пораст незапослености је стога природан процес, јер је процес гашења старих, нерационалних радних места знатно бржи него стварање нових, здравих радних места.

Табела - Стопа незапослености по годинама

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Град Крушевац	27,4	28,3	26,6	27,8	29,5	30,9	31,2
Расински округ	28,4	28,9	26,6	27,8	29,5	28,3	31,6
Република Србија	14,6	18,5	20,8	20,9	18,1	24,0	25,9

У образовној структури незапослених доминира средња стручна спрема (58%), док вишу школу и факултет има 1% незапослених лица Крушевца.

Табела - Незапосленост према степену стручне спреме, стање на дан 30.04.2010.

		Расински округ	Град Крушевац

УКУПНО	Укупно	29.236	16.808
		Жене	15.506
I	Укупно	7.585	4.063
	Жене	3.736	2.006
II	Укупно	1.898	1.108
	Жене	1.224	743
III	Укупно	8.258	4.686
	Жене	3.615	2.074
IV	Укупно	8.344	4.965
	Жене	5.195	3.139
V	Укупно	339	183
	Жене	57	36
VI	Укупно	1.595	962
	Жене	1.002	629
VII - 1	Укупно	1.200	835
	Жене	671	485
VII - 2	Укупно	16	6
	Жене	6	3
VIII	Укупно	1	0
	Жене	0	0

У периоду 2005-2009 год. у граду Крушевцу није дошло до знатнијег померања у структури незапослености

Процентуално, у броју незапослених лица, веће је учешће жена.

Број незапослених лица се од 2005.године до краја 2009.године смањило за 835 лица или 4,85%, иако се број тражиоца запослења у том периоду повећао за 95 лица. У том периоду повећао се број лица привремено неспособних или неспремних за рад за 1.087 лица.

Број лица којима мирују права по закону и лица која раде са непуним радним временом и запослени који траже промену запослења смањило се за 97 лица односно 60 лица.

Процентуално је веће учешће жена и код лица која први пут траже запослење.

Учешће лица која први пут траже запослење у укупној незапослености се од 2005.г. процентуално смањивало, што указује на то да се у том периоду повећавао број незапослених лица са претходним радним искуством.

Највеће учешће у регистрованој незапослености, према дужини чекања на запослење, имају лица која чекају до годину, затим следе она која чекају 1-2 године, 3-5 година, 5-8 година, 2-3 године, преко 10 година и 8-10 година.

У 2009. години 71% незапослених лица чекало је дуже од годину дана на запослење. Од тога је било 57% жена.

Структура незапослених активних лица према степену стручне спреме се током периода 2005-2009. година није значајније мењала.Највећи број незапослених је у IV степену стручне спреме, затим у III, у I, II, VI и VII степену. Није дошло ни до већих померања у дефицитарним занимањима, а то су професори математике, српског језика, енглеског, немачког, француског и италијанског језика, професори историје, стоматолошке сестре, зубни техничари, машинисти равне штампе-офсет, инструктори возње.

У протеклом периоду дошло је до отпуштања већег броја радника по основу технолошких вишкова из предузећа ИМК“14. Октобар“, ХИ“Жупа“, „Хенкел Мерима“, “Инвеј Рубин“, “Корпорација Трајал“, „Плима Пек“ и „Конфекција Звезда“.

Зато се број незапослених из машинске, хемијске, конфекцијске и пољопривредне струке нагло повећавао.

У 2009.години највећи број слободних радних места био је у III степену стручне спреме и то за продавце, возаче друмског саобраћаја, браваре, електромонтере-инсталатере, текстилне раднике, келнере, куваре, месаре, руковаоце ватрогасном опремом, портуре. Затим у IV

степену стручне спреме, тражени су: медицинске сестре, продавци, економски техничари, комерцијални техничари, матуранти гимназије, електротехничари, машински техничари, техничари прераде и обраде дрвета, грађевински техничари, фармацеутски техничари, техничари осигурања. Најтраженији у V степену су инструктори вожње, у VI васпитачи предшколске деце, економисти за финансије, рачуноводство и банкарство, више медицинске сестре, а у VII - највише је тражено дипломираних економиста за општу економију, банкарство и финансије, професора математике, професора српског језика, професора разредне наставе, дипломираних правника, доктора медицине, доктора стоматологије, професора енглеског језика. Било је потребе и за магистрима економских наука, медицинских наука и универзитетским професорима педагогије.

Највише су се запошљавали продавци, медицински техничари, возачи, дипломирани економисти опште економије, банкарства и финансија, техничари економске струке, бравари, кројачи конфекционари, електромонтери инсталатери, келнери, израђивачи хемијских производа, комерцијални техничари, доктори медицине, дипломирани правници, професор математике, професори српског језика.

Међу најугроженијим категоријама за запошљавање спадају лица преко 50 година живота, инвалиди, Роми, жене, млади до 30 година старости и избегла и расељена лица.

У циљу подстицања запошљавања, Скупштина града Крушевца је основала Буџетски фонд за финансирање активне политике запошљавања.

Национална служба је, такође, предвидела програме и мере активне политике запошљавања за незапослена лица којима су обухваћене и најугроженије категорије:

- Каријерно вођење и саветовање
- Групно информисање
- Саветовање и ФОЗ
- Процена запошљивости и индивидуални планови запошљавања
- Професионална селекција
- Сајмови запошљавања
- Мере активног тражења посла
- Клуб за тражење посла
- Обука за активно тражење посла
- Тренинг самоефикасности
- Програми додатног образовања и обуке
- Функционално основно образовање одраслих
- Приправници и волонтери
- Обуке
- Развој предузетништва и програми запошљавања
- Информативне и саветодавне услуге у пословним центрима
- Едукативне услуге у пословним центрима
- Субвенције за samozapoшљавање
- Једнократна исплата новчане накнаде за samozapoшљавање
- Субвенције за отварање нових радних места
- Субвенција доприноса обавезног социјалног осигурања
- Јавни радови
- Пројекат „Отпремником до посла“

Национална служба за запошљавање је у могућности да подигне квалитет обука и едукује незапослене за послове за које посредује при запошљавању. Обуке су стандардизоване и сертификоване за знања и вештине, међу којима су најчешће: основна информатичка обука, основна информатичка обука ЕЦДП за лица са оштећеним слухом, енглески језик за рад у туризму и угоститељству, немачки језик за медицинске сестре, обука за противпожарну заштиту са полагањем државног испита, за аутолакирере, за инсталирање и сервисирање гасних и

унутрашњих инсталација, за термофасадере, за коваче, за машинско одржавање хигијене у пословним просторијама, као и обука за ливце.

4. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

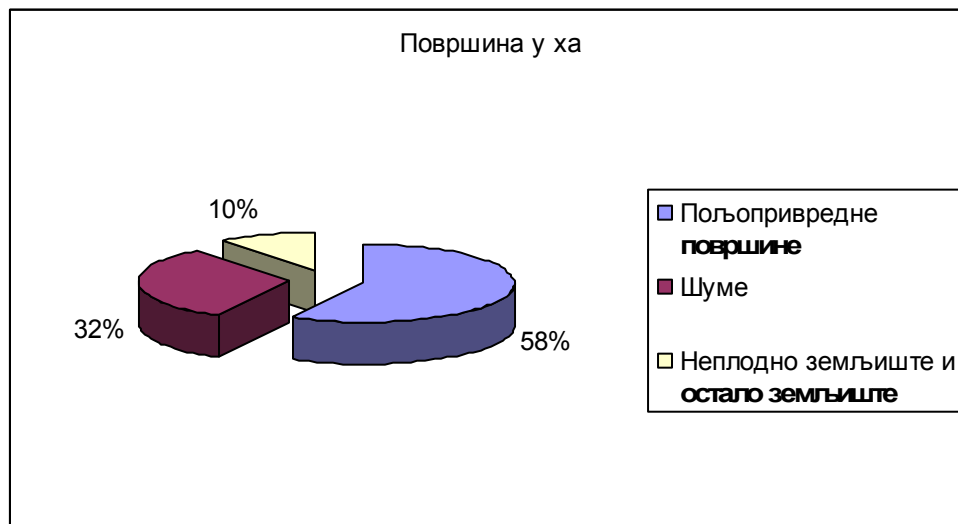
4.1. Земљиште

На подручју града Крушевца заступљен је прави мозаик типова земљишта, формираних под утицајем специфичних педогенетских чинилаца (геолошких, геоморфолошких, хидролошких, климатских и биогеографских), који су ставили свој печат на изглед, особине, производне и потенцијалне вредности земљишта.

Основни типови који су се на тај начин формирали могу се према најновијим истраживањима сврстати у следеће категорије: плодна, средње и слабо плодна и неплодна земљишта.

На подручју града Крушевца јасно су издвојене следеће врсте земљишта: колувијално (колувијум), хумусно-силикатно земљиште (ранкер), смоница (вертисол), еутрично смеђе земљиште (еутрични кимбисок-гајњача), лесивирално-олимеризовано земљиште (лувисол), псеудоглеј (подзол), флувијално или алувијално земљиште (флувисол) и флувијално ливадско земљиште (хумофлувисол).

Територија града Крушевца простире се на површини од 85.397ха, од чега се пољопривредне површине простиру на 49.207ха, шуме на 29.744ха и неплодно земљиште 6.469ха.

На територији града Крушевца обрадиве површине се из године у годину смањују због изградње и проширења објеката инфраструктуре, индустријских и других објеката на пољопривредном земљишту.

4.2. Шуме

За опстанак планете Земље велику улогу имају шуме, непосредни и највећи значај имају у производњи кисеоника, као и у пречишћавању атмосфере, такође успоравају отицање површинске воде и тиме онемогућавају спирање плодне земље. На територији Града Крушевца шумама је обухваћено 27.608 хектара. Од укупне површине под шумама у државној својини је 13.878 хектара, у приватној својини 13.030 хектара, а у друштвеној својини 700 ха. Шуме у државној својини налазе се у јужном делу планине Јастребац на површини од 14.319,50 ха и чине компактни и целовит шумски масив. Наведеним шумским подручјем газдује Републичко јавно предузеће ЈП „Србија шуме“, шумско газдинство „Расина“ Крушевац. Незнатни део шума у државној својини, у површини од 700,50 ха (0,02% од укупне површине шума у државној својини), расут је у виду мањих фрагмената на осталом подручју Крушевца.

Шуме се простиру дуж јужне границе у правцу исток-запад и покривају северне падине планине Јастребац на надморској висини од 300-1 492m.

Најзаступљенија врста је буква са учешћем од 67% у запремини. Остале дрвенасте врсте су: китњак (5%), граб (3,5%), црни бор (5%), смрча (3,5%), јела (1%), клен, млеч, горски јавор, јасен, бреза, липа, јасика, бели бор, дуглазија, цер, сладун, вајмутов бор и ариш.

Такође је неопходно поменути Ловиште „Расина“ које је установљено Решењем Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде бр. 324-02-001/1-95-06 („Сл. гласник РС“ бр. 95/95). Укупна површина ловишта „Расина“ је 70.052ха, од чега је ловна површина 64.132ха или 91,50%. Од укупне површине ловишта, у приватном власништву је 69.535ха (99.27%), а у друштвеном 517ха (0.73%).

4.3. Минералне сировине

На основу металогенетске регионализације Србије из 1982. године подручје Крушевца припада већем делу јастребачког рудног реона, а мањим делом шумадијском рудном реону, који улази у састав динарско-родопске металогенетске провинције. У погледу степена проучености наведени реони спадају у категорију мало истражених.

Металних сировина на територији Крушевца нема. Од неметала постоје налазишта вулканског туфа код села Јабланица, налазиште глине у Дедини које се налази у фази експлоатације, налазишта кварцног песка евидентирана у Малом Шиљеговцу и Здравини.

Најраспрострањенија су налазишта грађевинског материјала. Дуж Западне Мораве и Расине налази се велики број шљункара. Шљунак је доброг квалитета, а резерве се обнављају сваке године. Резерве нису тачно одређене, али се процењују на око 200.000т³/год. Регулацијом водотока, ове резерве ће се смањити. Шљункаре се налазе у Белој Води, Кукљину, Шанцу, Дедини, Мудраковцу, Липовцу, Горњем и Доњем Степошу.

4.4. Хидролошки и хидрогеолошки ресурси

Имајући у виду одређен геолошки састав, дисецираност терена као и климатске карактеристике може се закључити да се подручје града Крушевца одликује веома густом мрежом водотокова и то нарочито у брдској и брдско-планинској зони. Окосницу хидрографске мреже чини део слива Западне Мораве, тако да највећи број река са посматране територије припада овом сливу. Мањи део овог подручја даје један део својих токова сливу Јужне Мораве и Велике Мораве.

Највећи сливови у оквиру Западне Мораве су: слив реке Пепељуше, са десне стране Западне Мораве, док је са леве стране слив Падешке реке. Расина је десна притока Западне Мораве, и има више притока, а најзначајније су Ломничка, Купачка, Трмчарска, Гагловска, Наупарска, Модричка река и др. реке и бројни потоци који са Јастребца, планине веома богате водом, гравитирају овом сливу. То је највећи слив на овој територији. У оквиру слива Расине је 26 мањих сливова, чија је укупна дужина са Расином 603 km. Највећи сливови у склопу расинског слива су слив Наупарске реке и слив Ломничке реке.

На Расини је изграђена вештачка акумулација Ћелије (51.000.000m³ воде) пре свега пројектована као заштита Ђердапског језера од ерозије, нивелатор водостаја Расине и као иригационо извориште, али је касније добило намену изворишта регионалног система водоснабдевања која постаје примарна намена језера.

Поред Западно-моравског и расинског слива јасно се издваја слив Рибарске реке. Рибарска река са својим притокама припада Јужно-моравском сливном подручју. У склопу слива Рибарске реке се налази девет мањих сливова, од којих су слив Срндаљске реке, слив Сушичке реке и слив Големе реке највећи.

Реке на подручју града Крушевца имају одлике бујичарских токова, нарочито у крајевима са израженом ерозијом (слив Расине).

Извори на подручју Крушевца најчешће се јављају на додиру стена различите старости, на додиру дна и обода котлине и на додиру долинских равни и долинских страна. Територија Крушевца обилује изворима минералних, термоминералних и термалних вода, што пружа велике могућности за њихово коришћење, што чини основ за развој терапијских, туристичких и спортско рекреативних објеката.

Постоје истражена балнеолошка својства за 11 минералних извора

- Рибарска бања - сумповита топла вода
- Треботин - хладна алкално кисела, гвожђевита муријатична вода
- Буци - хладна кисела вода
- Мајдево - хладна минерална вода
- Сеземча - хладна кисела вода
- Слатина - хладна, слаба минерална вода
- Ломница - хладна алкално кисело муријатична вода
- Мрмош - земно алкална кисела вода
- Дворане - хладна, слабо гвожђевита кисела вода
- Читлук - кисела вода
- Бела Вода - кисела, гвожђевита, садржи селен и магнезијум

Пример је Рибарска бања, која се у погледу коришћења ових вода сврстава у ред водећих наших бања. Појава термалних вода је од значаја, не само са здравственог аспекта, већ и због могућности њиховог коришћења као облика геотермалне енергије.

4.5. Биодиверзитет

Град Крушевац обилује великим богатством и разноврсношћу биљног и животињског света. Одређено разноврсношћу рељефа и условљено умереном, континенталном климом, ово богатство живог света у нашем завичају носи све карактеристике биогеографске распрострањености биљака и животиња.

Богатство и разноврсност живог света у нашем крају долази и због посебних, погодних услова, које за живот биљака и животиња има Копаоник, као наша најпитомија планина.

Одличне услове за развој и разноврсност живог света имају и наши равничарски предели. Брежуљкасто земљиште, које се постепено диже из равница и долина у брда и

планине, врло је погодна основа за живот биљака и животиња. Валовито подножје свих наших планина, посебно Копаника, Јастрепца и Гледићких планина, обилује животом у разноврсним облицима биљног и животињског света, карактеристичног за ово поднебље, односно климу.

Говорећи са аспекта значаја биодиверзитета, треба рећи да се у нашем граду налазе врло специфична подручја која су од државног али и светског значаја. Ту се пре свега мисли на резерват беле брезе "Прокоп" који се налази на Јастепцу.

Природни резерват чисте брезове шуме (*Betula verrucosa*), стављен је под заштиту државе и издвојен решењем Републичког завода за заштиту природе и научно проучавање природних реткости, још давне 1958. године. Терен се налази на такозваној "Прокопачкој коси" на подручју града Крушевца и катастарске општине Буци. За ову шуму важи режим апсолутног резервата. Површина резервата износи 5 хектара.

Масовна појава бреза у овом пределу, настаје на згаришту тј. на терену који је захваћен пожаром 1917. године, немарношћу човека, тако да је ова шумска лепотица настала из пепела горостасних храстова и букава.

Флористички састав шумских и ливадских заједница Јастрепца обилује ретким и ендемичним биљкама, а међу њима се налазе и врсте од међународног значаја. Једна од њих је и планински јавор (*Acer heldreichii*) реликтна врста која се налази на неколико локалитета у добро очуваном стању. Осим планинског јавора, на овом подручју, од ендемичних врста, налази се и кострика (*Ruscus aculeatus*), зеленика (*Ilex aquifolium*), петопрсница (*Arenaria agrimonoides*), граб (*Carpinus betulus*), пасји зуб (*Eruthronium dens-canis*), минђушица (*Isopyrum thalictroides*), бљушт (*Tamus communis*), врањак (*Gymnadenia conopsea*), салеп, каћунак (*Orchis morio*) и др.

Јастребац је одувек био богат разноврсном дивљачи. На основу Закона о лову из 1966. године усвојена је ловно-привредна основа ловишта "Велики Јастребац-Расина", који заузима северозападни део планинског масива Великог Јастрепца. Цела површина од 30.607 ха налази се под непосредним надзором шумских управа Крушевац, Блаце и Алексинац.

Данас на Јастрепцу постоји модерно уређено, ограђено ловиште, површине 400 ха насељено европским јеленом и дивљим свињама, које перспективно обезбеђује развој ловног туризма. Поред ових врста у ловишту има и зечева, јазаваца, куна и других животиња. Број дивљачи, природни услови и постојећи објекти пружају могућности за интезиван развој ловног туризма.

У шумским комплексима Јастребца и Мојсињских планина настањене су следеће врсте пернате дивљачи: сива чапља, бела и црна рода, фазан, јаребица, дивљи голуб, грлица, дивља патка, сова, шљука, јастреб кокошар, кобац, гавран, сврака, креја и гњурац. Остале врсте дивљачи су: зец, срндаћ, лисица, куна, јазавац, јеж, веверица, вук и хрчак. Лове се: дивља свиња, зец, лисица, фазан, јаребица, дивљи голуб, грлица, дивља патка и препелица.

Река и језеро на Јастребцу богато је рибом, пре свега речном пастрмком. Примењују се адекватне мере порибљавања и строг режим заштите.

Сагледавањем укупних вредности простора хидроакумулације Земље, пре свега темељног феномена испољеног кроз диверзитет биљних и животињских заједница, утврђен је генерални концепт заштите и развоја овог подручја. Стављање под заштиту, као предео изузетних одлика "Ћелије" је у процедури.

До сада је за флору Ћелиског језера публиковано 134 таксона васкуларних биљака, а са истраживањима Завода за заштиту природе утврђено је 278 биљних таксона, што свакако није и коначан број. Овде треба истаћи у Србији ретку врсту (*Anemone blanda*), која ће бити уврштена у Црвену књигу флоре Србије.

На ужем подручју Ћелијског језера евидентирано је 117 врста птица, од чега су 32 врсте везане за водена станишта. Посебно треба истаћи врсту кудрави Пешкан (*Pelecanus crispus*), која се налази на Светској црвеној листи. Две врсте из орнитофауне Ћелијског језера се налазе на Европској црвеној листи. То су патка црнка (*Aythya nyroca*) и муљача (*Limosa limosa*). На списку фауне птица Ћелијског језера налази се 59 врста које су заштићене као природне реткости. Једну од највећих орнитолошких вредности Ћелијског језера представља колонија сиве чапље (*Ardea cinerea*).

Фауну сисара језера Ћелије, према досадашњим сазнањима, чини укупно 31 врста.

Диверзитет водоземаца и гмизаваца на подручју језера Ћелије је изузетно висок. Присутно је 17 врста, од којих се три налазе на списку Уредбе о заштити природних реткости.

На основу Регистра заштићених природних добара који води Завод за заштиту природе Србије, на територији Крушевца евидентирана су природна добра:

а) Споменик природе - стабло храста лужњака у Малој Врбници,

б) Споменик природе - стабло храста лужњака у Липовцу,

в) Споменик природе - група од осам стабала храста лужњака и цера у порти цркве Св. Преображења у Јабланици,

г) Споменик природе - стабло храста лужњака у месту Бела Вода,

д) Заштићена околина и предео изузетних одлика манастира Наупаре

ђ) Заштићена околина цркве Св. Стефана - Лазарица,

е) Резерват природе "Прокоп" у Буци,

ж) Споменик природе - хрст лужњак "Расина" у Крушевцу

5. Локална самоуправа, јавна предузећа и установе

5.1. Организациона структура града Крушевца

Органи града су:

Скупштина града   Градоначелник   Градско веће   Градска управа

Скупштина града је највиши орган града који врши основне функције локалне власти коју чини 70 одборника које грађани бирају на непосредним изборима тајним гласањем на мандат од четири године. Скупштина града има председника Скупштине, заменика председника Скупштине и секретара који се поставља на предлог председника Скупштине.

За разматрање и претресање питања из надлежности Скупштине основана су стална радна тела Скупштине града. То су:

- Комисија за прописе
- Комисија за кадровска и административна питања
- Комисија за сарадњу града са другим општинама и градовима у земљи и иностранству
- Комисија за рад месних заједница
- Комисија за утврђивање назива улица и тргова
- Савет за друштвене делатности
- Савет за социјално-економска питања
- Савет за урбанизам, комуналне делатности и заштиту животне средине
- Савет за буџет и финансије
- Савет за привреду
- Савет за омладину и спорт
- Савет за родну правноправност

Извршни органи града су **Градоначелник и Градско веће**.

Градоначелника бира Скупштина града, из реда одборника, на време од четири године, тајним гласањем, већином гласова од укупног броја одборника Скупштине града. Градоначелник има заменика који га замењује случају његове одсутности и спречености да обавља своју дужност.

Градско веће чине градоначелник, заменик градоначелника и 9 чланова Градског већа. Градоначелник је председник Градског већа.

Градска управа образована је као јединствен орган, којом руководи Начелник Градске управе. Начелника Градске управе и његовог заменика поставља Градско веће, на основу јавног огласа, на период од пет година.

Унутрашње организационе јединице Градске управе су:

- Одсек за урбанизам и грађевинарство,
- Одсек за стамбено-комуналне и имовинско-правне послове,
- Одсек за друштвене делатности,
- Одсек за финансије, привреду и екологију,
- Одсек за утврђивање, наплату и контролу јавних прихода,
- Одсек за општу управу, скупштинске и заједничке послове
- Одсек за инспекцијске послове,

Делови организационих јединица су групе и реферати који су образовани према пословима који захтевају непосредну повезаност и организациону посебност.

У Градској управи могу се поставити помоћници градоначелника за поједне области (економски развој и инвестиције, урбанизам и изградњу, стамбено-комуналне и инспекцијске послове, друштвене делатности, социјалну политику и наталитет). У Градској управи може бити постављено највише пет помоћника.

Скупштина града основала је следеће Фондове:

- Фонд за подстицање развоја младих талената,
- Буџетски фонд за популациону политику,
- Буџетски фонд за заштиту од пожара града Крушевца,
- Буџетски фонд за заштиту животне средине града Крушевца,
- Буџетски фонд за подстицање развоја пољопривреде града Крушевца,
- Буџетски фонд за финансирање активне политике запошљавања.

ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА ГРАДСКЕ УПРАВЕ

5.2. Јавна предузећа, установе и организације

- ЈП "Дирекција за урбанизам и изградњу".
- ЈКП "Водовод" Крушевац.
- ЈКП "Градска топлана".
- ЈП "Пословни центар".
- ЈП "Аеродром Росуље".
- ЈП РТ "Крушевац".
- Крушевачко позориште
- Народна библиотека
- Народни музеј
- Историјски архив
- Културни центар
- Културно-просветна заједница
- Центар за социјални рад
- Спортски центар
- Народни универзитет
- Бизнис инкубатор центар
- Туристичка организација града Крушевца
- Установа за предшколско образовање, васпитање и исхрану деце "Ната Вељковић"
- "Апотека" Крушевац

5.3. Е-управа

Веб портал е-управа града Крушевца је реализован у циљу повећања ефикасности служби у решавању захтева који подносе грађани. Основна намена пројекта је била остваривање боље комуникације са грађанима и осталим субјектима од интереса за град, за које треба обезбедити да подаци и информације постану јавно доступни преко Интернета. Приступ је обезбеђен свима или само одређеном броју грађана преко сигурносне провере, у зависности од сервиса који се користи.

Веб портал е-управа омогућава грађанима да путем Интернета добију приступ информацијама од значаја за решавање својих захтева. Веб портал омогућава комуникацију грађана са локалном управом у смислу слања захтева локалној управи као и проверу статуса прослеђеног захтева са било ког места које има приступ Интернету. Такође, пројекат е-управа омогућава грађанима да путем Интернета имају увид у стање предмета из делокруга послова инспекција и урбанизма, као и увид у бирачке спискове и изврше наручивање извода из матичних књига.

Реализацијом пројекта остварено је вишеструко повећање брзине и ефикасности у решавању захтева становника Крушевца, и истовремено су створене могућности свим грађанима који користе Интернет да већину својих послова, за које су раније морали да дођу лично у зграду Градске управе, завршавају од куће.

Слика 1. Веб портал е-управа

6. Буџет

У складу са Законом о финансирању локалне самоуправе, средства за финансирање изворних и поверених послова града обезбеђују се з буџету јединице локалне самоуправе из изворних и уступљених прихода, трансферних средстава, примања по основу задуживања и других прихода и примања. Град Крушевац се до сада није кредитно задуживао.

Погоршана економска ситуација у најразвијенијим земљама света одразила се на економију наше земље, па тако и на локални ниво. Промене у извршавању буџета Републике Србије одразиле су се и на извршење локалног буџета (смањен је општи ненаменски трансфер буџетима јединица локалне самоуправе из буџета Републике и смањена су примања буџета Републике, тако да су уступљени приходи које јединица локалне самоуправе остварује са нивоа Републике смањеног обима).

Остварењу већих прихода и равномернијем пуњењу буџета допринеће новоформирани Одсек за наплату јавних прихода у оквиру Градске управе.

Табела - Приходи градског буџета у 000 РСД

НАЗИВ	2007.	2008.	2009.
Порез на зараде	527.958	522.001	496.105
Порез на приходе од самосталних делатности	62.031	70.787	61.395
Порез на приходе од имовине	35.706	43.287	47.977
Порез на друге приходе	71.583	68.929	57.884
Порез на имовину	279.686	215.668	211.397
Градске административне таксе	4.606	4.997	4.182
Локалне комуналне таксе	71.836	27.280	51.779
Комунална такса на фирму	38.959	42.755	57.402
Боравишна такса	2.529	2.753	5.772
Посебна накнада за			

заштитуи унапређење животне средине	44	2	7.341
Трансфери од Републике	415.563	488.245	390.055
Накнада за коришћење грађевинског земљишта	48.392	55.239	50.373
Накнада за уређење грађевинског земљишта	88.846	115.576	94.277
Приход од давања у закуп	92.072	88.881	99.486
Мешовити и неодређени приходи	8.169	4.967	72.675
Приходи од приватизације	110.746	10.877	7.173
Остали приходи	20.793	51.627	83.742
УКУПНО	1.879.519	1.813.871	1.799.015

Табела - Расходи градског буџета

у 000 РСД

НАЗИВ	2007.	2008.	2009.
41-Расходи за запослене	452.982	631.220	632.047
42-Коришћење услуга и роба	457.777	469.316	455.761
45- Субвенције	238.588	136.821	197.343
46- Донације, дотације и трансфери	215.607	192.485	200.505
47- Накнаде за социјалну заштиту из буџета	11.729	11.643	11.863
48- Остали расходи	148.619	164.924	131.504
51-Основна средства	346.985	170.063	137.067
УКУПНО	1.872.287	1.776.472	1.766.090

Табела - Преглед оствареног буџета и учешћа инвестиција

	Остварен буџет у динарима	Остварене инвестиције у динарима	Учешће инвестиција у укупном буџету
2005	1.195.843.812	478.747.394	40,03 %
2006	1.357.533.160	445.556.837	32,82%
2007	1.879.519.238	755.716.280	40,20%
2008	1.813.870.835	414.973.559	22,87%
2009	1.799.014.819	360.657.093	20,04%

7. ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ

7.1. Привредни субјекти

Привредна активност града Крушевца одвија се у 12 сектора, али највећи утицај имају привредни субјекти из области прерађивачке индустрије, трговине, грађевинарства и саобраћаја, који запошљавају чак 92% укупног броја запослених у граду.

Највећи утицај на место града Крушевца на републичкој мапи развијености имају привредни субјекти из области хемијске, машинске, дрвопрерађивачке, прехранбене и текстилне индустрије, чије пословање превазилази оквире локалне привреде.

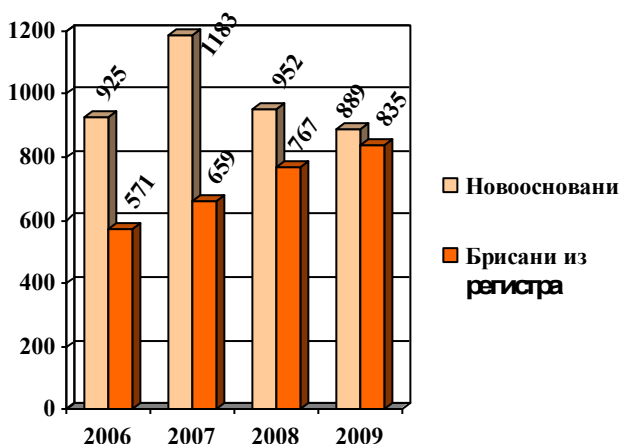
Са 5.218 привредних субјеката (1.224 привредних друштава и 3.994 предузетника), према подацима Агенције за привредне регистре на дан 14.03.2010. године, Крушевац данас представља економски центар од значаја за Расински округ.

Када су привредна друштва у питању, мала и средња предузећа (МСП) добијају све већи значај у привредним токовима; њихова заступљеност је 99% укупног броја предузећа. МСП су носиоци привредног раста и запошљавања и битан фактор унапређења економске ефикасности локалне привреде. Њихова конкурентска предност огледа се у брзини, флексибилности и осетљивости на потребе потрошача, и на тај начин представљају најзначајније креаторе нових производа, дајући највећи допринос отварању нових радних места, највише доприносе променама привредне структуре и представљају најфлексибилнији и на потребе потрошача, најосетљивији део сваке привреде.

Табела - Новоосновани и привредни субјекти брисани из регистра АПР

	Новоосновани			Брисани из регистра			Тренд
	Предузе- тници	Привредна друштва	Укупно	Предузе- тници	Привредна друштва	Укупно	
	1	2	3 (1+2)	4	5	6 (4+5)	7 (3-6)
2006.	810	115	925	556	15	571	354
2007.	1062	121	1183	632	27	659	524
2008.	811	141	952	739	28	767	185
2009.	763	126	889	783	52	835	54

Привредни субјекти

Графикон показује да је у посматраном периоду број новооснованих у односу на број брисаних привредних субјеката константно био већи.

7.2. Подршка привредном развоју

Један од основних циљева будућег економског развоја, како Србије тако и локалних самоуправа, јесте обезбеђење услова да МСП постану окосница новог економског система. Развој постојећих и оснивање нових МСП знатно треба да допринесу повећању друштвеног производа, извоза и запослености и да омогуће убрзан друштвено-економски развој у наредном периоду.

Све државе развијених тржишних привреда имају разрађен и разуђен систем подршке развоју МСП. Влада Републике Србије одговорна је за стварање стимулативног, сигурног пословног окружења за све привредне субјекте (уклањање правних и административних препрека, развој инфраструктуре, развој тржишта, борба против сиве економије и сл.).

Утицај републичких институција на привредни развој осећа се и на локалном нивоу и спроводи се посредством Агенције за привредне регистре, Националне службе за запошљавање, Републичке агенције за развој МСПП и Фонда за развој Републике Србије.

Агенција за привредне регистре (АПР) основана је Законом о Агенцији за привредне регистре (Сл. гласник РС 55/2004). Увођењем новог система регистрације, АПР је преузела надлежност регистрације привредних субјеката од трговинских субјеката и органа локалне самоуправе. Агенција је основана ради формирања јединствене централизоване базе податаке - евиденције о регистрованим привредним субјектима, уговорима о финансијском лизингу и залози, која обезбеђује доступност ажурних података привредних субјеката њиховим потенцијалним пословним партнерима. У Градској управи града Крушевца постоји **Канцеларија за пружање пружање услуга привредним субјектима** која се, на основу уговора о сарадњи са АПР, бави пословима пружања правне помоћи при регистрацији привредних субјеката.

Подршка привредном развоју обезбеђује се и кроз активности **Националне службе за запошљавање (НСЗ)**, а једна од њених филијала налази се у Крушевцу. Поред пружања услуга незапосленим лицима (пружање информација о правима и обавезама у случају незапослености, о услугама и могућностима подршке; организовање сајмова запошљавања; обука за активно тражење посла), у НСЗ се спровode и Програм развоја предузетништва, Програм запошљавања младих "Прва шанса", а у оквиру услуга послодавцима, Програм обуке за познатог послодавца, менторинг програми и специјалистичке обуке, јавни радови као и давање субвенција за отварање нових радних места.

Републичка агенција за развој МСПП, кроз мрежу регионалних агенција, пружа све потребне врсте пословних и саветодавних услуга потенцијалним предузетницима.

У циљу олакшавања приступа кредитима за МСП, Влада Републике Србије је, у оквиру надлежног министарства, формирала **Фонд за развој Републике Србије**, посредством кога бизнис сектор обезбеђује инвестициони кредит за почетни капитал или кредит за финансирање привредних активности.

Најважнији субјекти у процесу стимулације раста МСП сектора у Крушевцу јесу Канцеларија за локални економски развој, Регионална привредна комора Крушевац, Регионални центар за развој малих и средњих предузећа Крушевац, Бизнис инкубатор доо Крушевац, Удружење предузетника, Унија послодаваца, као и Транзициони центар "14. октобар".

Канцеларија за локални економски развој формирана је у Градској управи, у сарадњи са УСАИД-ом, у сврху унапређења локалног економског развоја. Делокруг посла ове канцеларије је следећи:

- Учествовање у процесу стратешког планирања локалног економског развоја
- Припрема и реализација пројеката локалног економског развоја и праћење реализације тих пројеката
- Предлагање мера финансијске помоћи пословном сектору
- Успостављање и одржавање редовних контаката са пословном заједницом
- Редовни контакти са донаторима и потенцијалним инвеститорима, републичким министарствима, као и са владиним и невладиним организацијама
- Организовање сајамских манифестација, едукативних радионица и трибина
- Маркетиншке активности (подршка у изради промо материјала града Крушевца)

Регионална привредна комора Крушевац, као интересна асоцијација привреде, представља место окупљања и договарања, усклађивања интереса и активности предузећа, размене искустава и успостављања међусобних пословних веза. Као један од својих приоритета наглашава развој предузетништва у Крушевцу, односно Расинском округу, а неке од активности значајних за развој сектора МСП су:

- Унапређење предузетништва и праћење и преношење међународних искустава са подручја других комора у тој области
- Пружење и организовање стручне помоћи својим члановима ради унапређења њиховог пословања
- Праћење законске регулативе и организовање јавних расправа,
- Одржавање семинара, радионица и презентација у циљу унапређења предузетништва
- Давање обавештења о привредним дешавањима у Расинском округу и Србији
- Стимулација и ширење добрих пословних идеја у сектору пољопривреде и туризма Крушевца и многе сличне активности.

У циљу подршке Програма за стварање институционалне мреже за нефинансијску помоћ и подршку малих и средњих предузећа и предузетништва, основан је **Регионални центар за развој малих и средњих предузећа Крушевац**. Задатак Регионалног центра је да сектору МСП пружи велики број информативних и саветодавних услуга, као и програме обуке директно или посредно преко квалификованих пословних консултаната. Регионални центар спроводи и различите специјалистичке обуке за незапослене у циљу њиховог оспособљавања за отпочињање бизниса, односно у циљу развијања предузетничког духа код младих.

Град Крушевац је априла 2008. године основао предузеће **Бизнис инкубатор доо Крушевац**, с циљем да се унапреди пословна инфраструктура и допринесе креирању и отварању нових послова и нових радних места. Услуге инкубатора намењене су, пре свега,

незапосленим лицима са евиденције филијале НСЗ, али и стартап предузећима, иноваторима, физичким и / или правним лицима са добром пословном идејом. Основна услуга коју Бизнис инкубатор нуди својим станарима је издавање пословног простора у закуп, по повлашћеним ценама, предузетничка обука, пословно саветовање, финансијска подршка и технолошка подршка и кооперација.

Значајне асоцијације за стимулисање МСП сектора јесу **Удружење предузетника и Унија послодаваца**. У питању су самосталне, пословно-стручне, интересне и струковне организације предузетника, односно, привредника Крушевца, које су основане ради пружања узајамне помоћи у раду и развоју и ради јачања економске, правне и социјалне сигурности чланова. Основне активности Удружења, односно, Уније су:

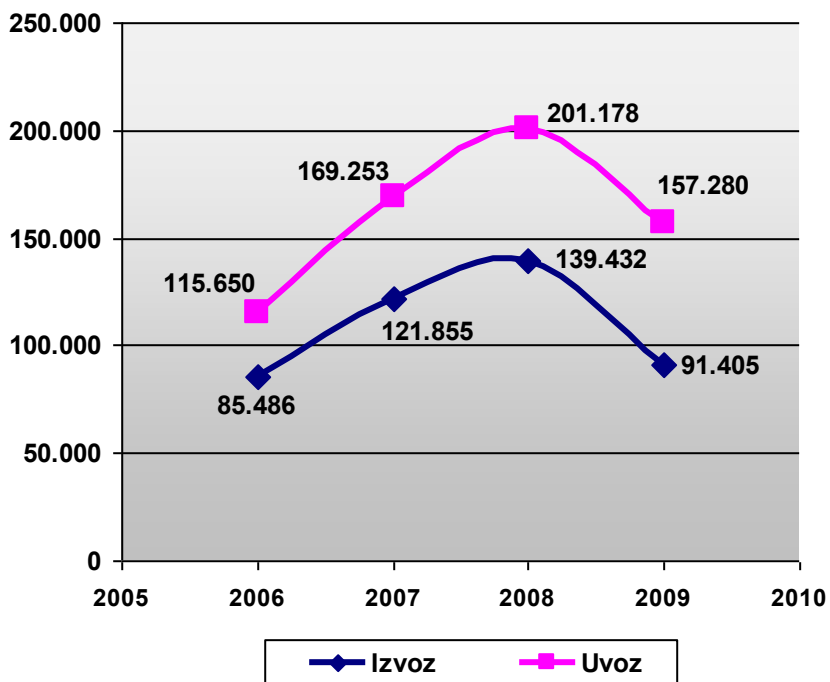
- Повезивање привредника у струковне групације због решавања конкретних струковних проблема и заједничког наступа на тржишту
- Успостављање и развијање сарадње са сличним организацијама ради размене искуства и стварања услова за проширење тржишта
- Информисање јавности о раду и промовисање рада чланова Удружења, односно Уније.

На подручју града Крушевца основан је **Транзициони центар "14.октобар"**, у сврху решавања проблема вишкова запослених у процесу реструктурирања предузећа ИМК "14. октобар". Задатак транзиционог центра је да подстакне оснивање нових малих предузећа, кроз низ разноврсних активности (програми обуке, консултације, информисање о актуелном пословном окружењу, идентификовање слободних и неискоришћених ресурса предузећа и подстицање њихове ефикасне употребе, подршка иновативном предузетништву, развој кооперантских и других облика сарадње новонасталих МСП и матичног предузећа, као и развој предузећа у локалној средини).

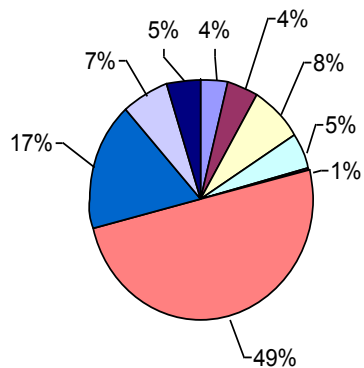
7.3. Спољнотрговинска размена

Вредност укупне спољнотрговинске размена Крушевца у периоду 2006 до 2009.г. показује тенденцију повећања извоза и увоза у прве три године а опадања у 2009.г. Наиме, услед економске кризе и општег стања привреде на нашем и европском тржишту и у делу извозно – увозних послова дошло је до пада показатеља у 2009.г. Тако да је извоз у 2009.г. за око 35% мањи у односу на 2008г., увоз око 22% мањи у 2009 у односу на 2008.г. а укупна спољнотрговинска размена Крушевца са дефицитом од 65, 875 мил долара и падом од 27% у 2009.г. у односу на укупну спољнотрговинску размену у 2008.години.

Ukupan uvoz - izvoz (u hiljadama \$)

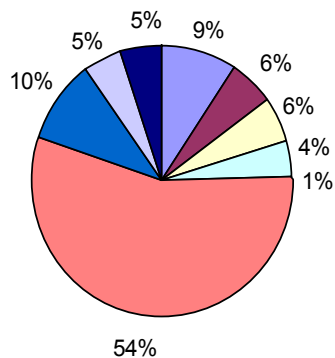

uvoz po robnim grupama 2009.godina

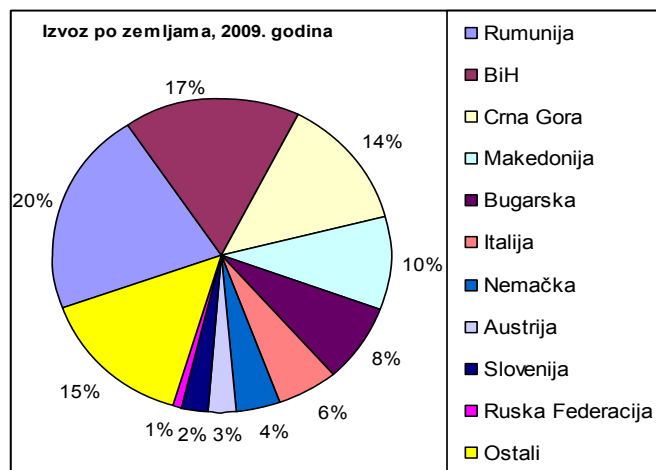
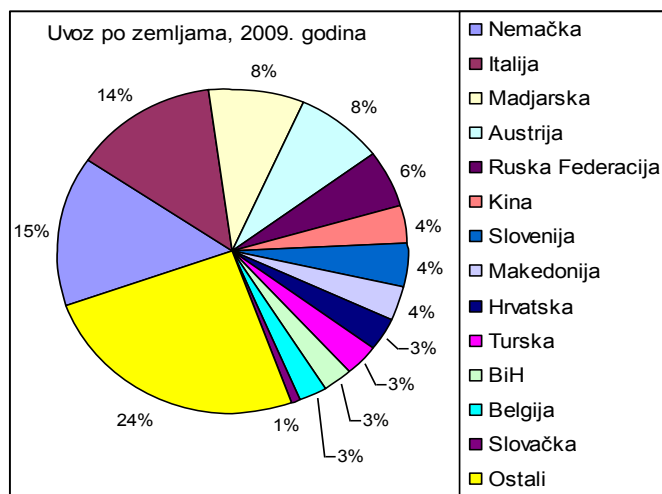
- hrana i žive životinje
- pića i duvan
- sirove materije osim goriva
- mineralna goriva i maziva
- životinj i biljna ulja i masti
- hemijski proizvodi
- proizvodi svrstani po materijalu
- razni gotovi proizvodi
- mašine i transportni uređaji

Izvoz po robnim grupama 2009.godina

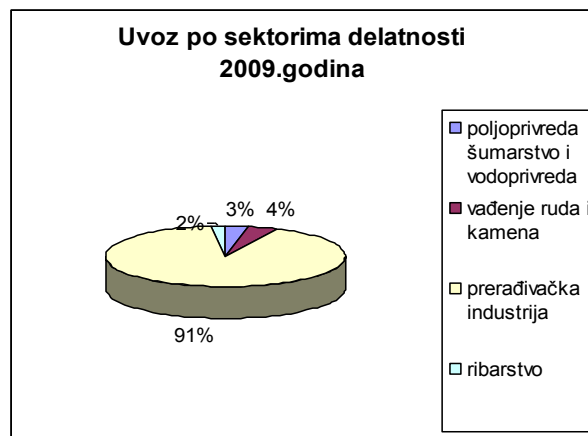
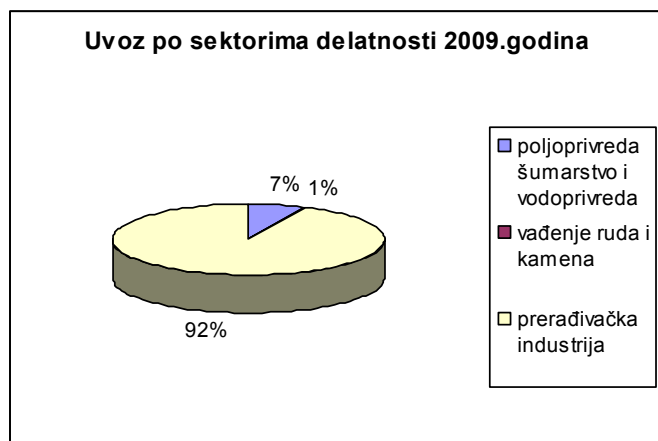

- hrana i žive životinje
- pića i duvan
- sirove materije osim goriva
- mineralna goriva i maziva
- životinj i biljna ulja i masti
- hemijski proizvodi
- proizvodi svrstani po materijalu
- razni gotovi proizvodi
- mašine i transportni uređaji

Ако посматрамо увоз у 2006.г. и 2009. години Немачка и Италија задржавају позиције земаља са највећим вредностима увоза, са повећаним процентом учешћа у укупном увозу који је повећан у односу на 2006.г. за 39%. У 2006.г. следе Аустрија, Мађарска па Македонија а исто је и у 2009.г. , с тим што се повећава учешће Кине а стагнира са увозом из Македоније.

У извозу 2006.године највеће учешће међу земљама има Босна и Херцеговина са 14% и Црна Гора са приближно 14% а следе Немачка са 11% и Румунија са 8%. У 2009.г. пада учешће Немачке на 4%, а расте учешће Румуније на 20%, док уз благи раст учешће задржавају Босна и Херцеговина на 17% и Црна Гора на 14%, Македонија 10%.

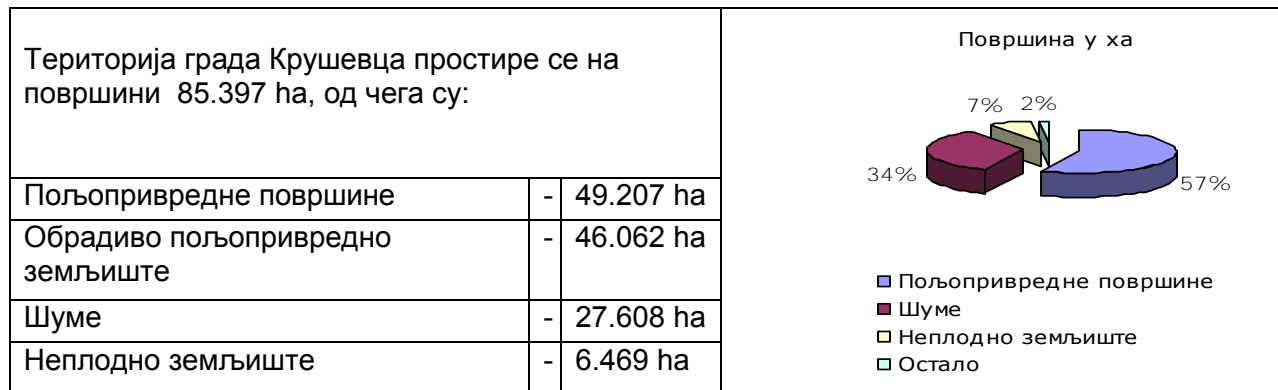
8. Пољопривреда

8.1. Положај и потенцијал

Захваљујући свом добром положају, имајући у виду дугогодишње искуство и традицију,, град Крушевац представља добру подлогу за улагање у пољопривредну производњу.

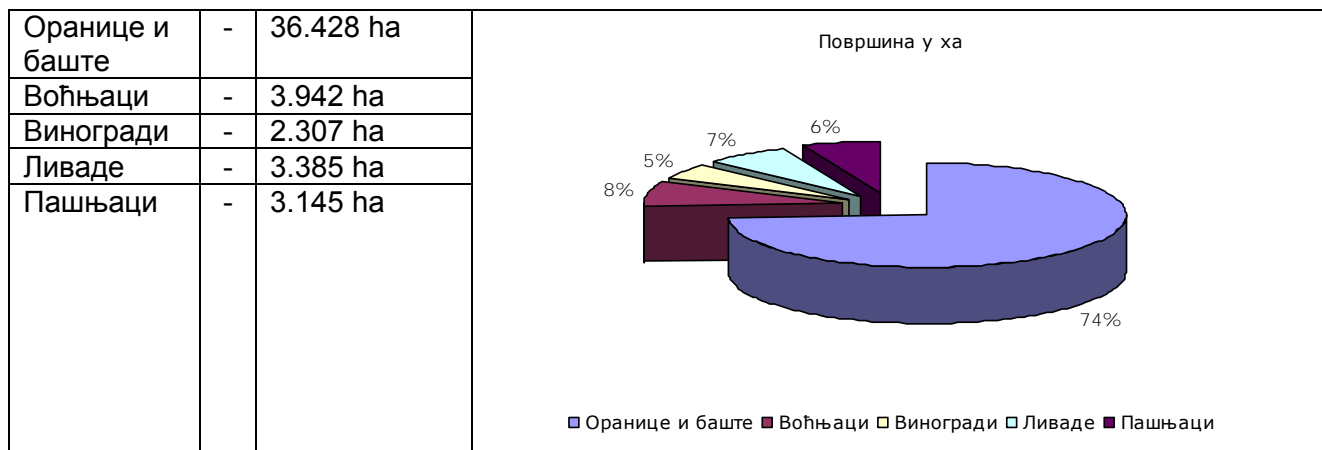
Најбитније предности у пољопривредној производњи:

- Повољна клима
- Расположиве пољопривредне површине
- Повољни агроеколошки услови
- Развијен саветодавни сервис
- Заинтересованост пољопривредника за примену нових достигнућа
- Постојање инфраструктуре на селу
- Постојање минералних и геотермалних вода

8.2. Структура пољопривредних површина

Град Крушевац је рејон ратарских култура, повртарства и виноградарства у равничарском и брдско-планинском подручју и пашњака у планинском делу.

8.3. Ратарство и повртарство

На територији града Крушевца постоје повољни услови за гајење великог броја ратарских и повртарских култура. Долине Западне Мораве и Расине, као и Рибарске реке и других мањих речица и потока, представљају плодне оранице и баште, које и заузимају највећи проценат од укупних пољопривредних површина - 74%. Поред равничарског и један део брежуљкастог рејона је под ораницама.

Најзаступљенији ратарски усеви су жита и крмно биље, а у структури сетве доминирају пшеница, кукуруз и луцерка.

принос t	
Пшеница	15.781
Кукуруз	69.919
Луцерка	10.549
Детелина	11.878
Шећерна репа	1.662
Сунцокрет	115

Производња поврћа заступљена је у долинама речних токова. Квалитетно земљиште, довољно сунца и воде, наводњавање и обучена радна снага омогућавају производњу квалитетних плодова за којима је све веће интересовање на домаћем и иностраном тржишту. У традиционалну производњу сигурним корацима се уводе савремена достигнућа.

принос t	
Кромпир	10.333
Пасуљ	1.675

8.4. Воћарска и виноградарска производња

На територији града Крушевца воће је засађено на 3.942 ha у долинама реке Пепељуше, Западне Мораве и подјастребачким селима. Воћарска производња у Крушевцу осетно је повећана током последњих година. Забележено је благо повећање површина под виновом лозом, а све више се подижу засади трешања, крушке, јабуке, брескве и дуње.

Површина земљишта под виноградима је 2.307 ha, што чини 6% од укупне пољопривредне површине града Крушевца. Од 11.542.000 чокота, остварен је принос од 16.486 t.

8.5. Сточарство

Сточарска производња је развијена у долини Рибарске реке, Расине и Западне Мораве. Говедарство у долини Рибарске реке је најразвијеније у Србији, са највећом производњом меса

и млека по јединици површине. Фармери су чланови гранских пољопривредних удружења и освајачи су многобројних награда на регионалним и републичким сајмовима.

Доминантно је заступљена сименталска раса говеда 89%, заступљена холштајн-фризијска раса и мелези.

Busa	6
Hereford	9
Holstein Friesian	1.084
Mesana rasa	904
Montafonska	10
Sarole	1
Simentalac	16.848
Укупно	18.862

На територији града, према расположивим подацима гаји се 6.888 оваца, у чијем расном саставу доминира виртемберг. У Крушевцу постоји и Удружење одгајивача оваца "Расина витемберг" које већ неколико година апсолутни шапион Новосадског сајма.

У нашо мањем броју су заступљене козе 1.378 најчешће расе алпина.

На територија града Крушевца активно је преко 200 фарми.

8.6. Лозни калемови и воћне саднице

Производња лозних калемова и воћних садница на подручју Крушевац има традицију дужу од једног века и лоцирана је у приобаљу Западне Мораве. Захваљујући дугој традицији, изузетно повољним климатским и земљишним условима и увођењу савремених научних достигнућа годишње се произведе и испоручи на тржиште око 3 милиона лозних калемова и 3 милиона воћних садница. Производња је под контролом Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Последњих година произвођачи садног материјала интензивно прелазе на производњу сертификованог, безвирусног садног материјала.

У циљу подстицања развоја пољопривреде општина Крушевац основала је Фонд за пољопривреду који је 2010. године прерастао у Буџетски фонд за подстицање развоја пољопривреде.

Средства Фонда су намењена за:

- Исплату камата и трошкова обраде кредита
- Едукацију пољопривредних произвођача (стручна предавања, посете пољопривредним сајмовима у земљи и иностранству)
- Организовање окружних сточарских изложби и изложбе пољопривредних производа
- Помоћ пољопривредним удружењима за учествовање на сајмовима

Подршку развоју пољопривредне производње пружају:

- Кацеларија за пољопривреду града Крушевца
- Пољопривредна стручна служба
- Институт за крмно биље
- Пољопривредна инспекција
- Ветеринарска служба Крушевац
- Привредна комора Крушевац

9.ИНФРАСТРУКТУРА

9.1. Саобраћајна инфраструктура

➤ Друмски саобраћај

Један од главних саобраћајних коридора је **Е-75**, који из југоисточне Европе води према Западној Европи и пресеца субрегион Крушевца са североисточне стране. Крушевац је са овим правцем повезан државним (магистралним) путем првог реда **М-5** (Појате-Крушевац-Краљево) код Појата, на 21km од Крушевца, преко кога се читаво подручје прикључује на мрежу европских аутопутева. Дужина овог пута на територији града Крушевца износи око 21,4 км, а ширина коловоза износи 2x3,5 м. Обим саобраћаја на овој саобраћајници је у сталном порасту, са достигнутим просечним годишњим дневним саобраћајем у 2008. години од 6750 до 9430 воз./дан.

Магистрални путни правац **М-5** (Појате-Крушевац-Краљево-Чачак), је значајан западно-моравски коридор који се поклапа са правцем европског пута **Е-761** и представља везу ауто-пута Београд-Ниш и будућег аутопута Београд - Јужни Јадран (веза на позицији Чачак-Пожега), систем лонгитудиналних веза које везују Румунију и Бугарску са Србијом.

Укупна дужина државних путева другог реда на територији града Крушевца износи око 138,4 км.

Општински (локални) путеви на територији града Крушевца имају укупну дужину од око 293км.

Табела - Структура категорисаних путева

Категорија пута	Дужина	Савремени коловоз	
	(км)	(км)	(%)
Магистрални пут	21	21	100
Регионални пут	138	138	100
Локални пут	293	172	59
Укупно	452	331	73

Град се налази на раскршћу више регионалних путева,а укупно имамо 68 општинских путева.

➤ Железнички саобраћај

Железничка пруга Сталаћ-Краљево-Пожега која је са североисточне стране повезана са пругом Београд-Ниш-Сталаћ, а са западне стране пругом Сталаћ-Крушевац-Краљево-Чачак-Ужице омогућава излаз на луку Бар.

Железничка станица Крушевац представља међустаницу на прузи **Сталаћ - Краљево - Чачак - Пожега**. На њој се обавља саобраћај путника и терета у међуградском и унутрашњем саобраћају. На станици Крушевац се врши укрштање, претицање и слеђење возова. Станица

није домицилна за путничке гарнитуре, али у случају потребе маневарско особље и маневарска локомотива могу да обаве измену састава путничких гарнитура.

➤ **Ваздушни саобраћај**

Локација аеродрома Росуље налази се у границама ГУП-а Крушевца, на потезу званом Росуље. Аеродром је категорије 2Б, са полетно-слетном стазом од 1300m, за визуелно и инструментално слетање. За овај простор урађена је урбанистичка докумантација у коме су назначене зоне просторне заштите комплекса, а основано је и Јавно предузеће Аеродром Росуље.

9.2. Електроенергетиска инфраструктура

Град се снабдева електричном енергијом из ТС 22/110/35kv »Крушевац 1» чија је инсталисана снага **2X150MVA**,а преко дистрибутивних 110/х »Крушевац 2» и «Крушевац 4». До крајњих потрошача електрична енергија се преноси четворонапонским системом трансформације ТС 110/35/10/0,4 kv.

Постојеће ТС 110/х кВ и 110 кВ водовима на подручју града

Табела 1

ред. бр.	Трафостаница	Трансформација (кВ)	Инсталисана снага (MBA)	Планирана могућност проширења	Година изградње и амортизованости трансформатора
1	"Крушевац 2"	110/35/10	2x31.5	-	1975-1995
2	"Крушевац 4"	110/10, 110/35	31.5+31.5	-	1982-2002

Табела бр.2

ред. Бр	ВОД 110кВ	Дужина (км)	Материјал и пресек (мм2)	Година изградње и амортизованости	Напомена
1	ТС 220/110 кВ - "Трстеник"	24,4	АлЧе 240	1975-2008	
2	ТС 220/110 кВ - "Светозарево"	47,6	АлЧе 240	1963-1996	
3	ТС 220/110 кВ - "Параћин"	40,5	АлЧе 150	1967-2000	
4	ТС 220/110 кВ - "Алексинац"	28,4	АлЧе 150	1974-2007	
5	ТС 220/110 кВ - "Дедина"	6,836	АлЧе 240	1981-2014	
6	ТС 220/110 кВ - "14 Октобар"	2x3,02	АлЧе 240	1982-2015	Двоструки
7	ТС 220/110 кВ - "Александровац"	22,49	АлЧе 150	1982-2015	Радни 35кВ

9.3. Комунална инфраструктура

Јавно комунално предузеће»Водовод Крушевац» основано је као установа за изградњу водоводне и канализационе мреже у граду. У периоду од 1979. до 1984. год. изграђено је постројење за пречишћавање и кондиционирање воде капацитета 700 l/s, магистрални цевовод Мајдево-Крушевац дужине 20 km. Постројење се снабдева сировом водом из акумулације Ћелије које ће у блиској будућности имати регионални карактер. Акумулација Ћелије представља резерват од општег интереса. Законом о водама проглашено је извориштем водоснабдевања првог ранга и стављено је под посебан режим заштите.

Водоводна мрежа је данас укупне дужине око 195 km, водом се снабдева 140.000 становника (више од 30.000 прикључака). Поред градског подручја које је покривено 100% још 32% сеоских домаћинстава снабдевано је питком водом. Поред становника Крушеваца питком водом се снабдева и општина Александровац, а ускоро и општине Ћићевац и Варварин. У току је реализација пројеката проширења капацитета за прераду до 1180 l/s, проширење мреже за око 1200 прикључака годишње.

Градском канализацијом је обухваћено око 57.000 становника, односно око 90 % укупног становништва. Укупна дужина изграђене канализације износи око 200 km.

Систем одвођења отпадних вода је сепаративни тј. независно одвођење отпадних вода из индустрије и домаћинства од атмосферских вода. У току су радови на реконструкцији постојећих и на изградњи новопланираних градских колектора за које је изграђена пројектна и урбанистичка документација.

У току је израда Студије одвођења отпадних вода града која треба да прикаже оцену постојећег система одвођења отпадних вода, као и да укаже на на будуће правце развоја овог комуналног инфраструктурног система.

9.4. Топлификација

ЈКП»Градска топлана Крушевац» топлотном енергијом из градских котларница загрева:

- 290.000m² стамбеног простора
- 77.000 m² пословног простора јавних потреба (образовање, здравство и култура)
- 275.000m² пословног простора

Топлотна енергија из градских котларница преноси се потрошачима топлификационим системом града.

Приватни дистрибутери топлоне енергије загревају 1000 станова, површине 60.000 m²

9.5. Гасификација

- Играђена је главне инфраструктуре гасификације (разводни гасовод, мерно-регулациона станица и градски гасоводни прстен) -75%
- Индустријска потрошачи природног гаса су прикључени – 90%
- Дистрибутивна гасоводна мрежа за "широку потрошњу" је изграђена 26% (35 km)
- Прикључено је 1000 домаћинстава на гасоводну мрежу или – 8%

9.6. Телекомуникације

Град Крушевац је по густини ТТ комуникација (**преко 40 прикључака на 100 становника**) изнад републичког просека (26.5 прикључака по становнику).

Телефонску мрежу »Телеком Србија« на територији Града данас у основи чини систем централа са високим степеном дигитализације.

9.7. Мобилна телефонија

Подручје града Крушевца покривено је мрежом **3** мобилна оператора (Теленор, МТС и ВИП). Број претплатника мобилне телефоније се стално повећава тако да је проширење **мобилне мреже** сталан процес.

9.8. Стамбена политика

Просечна површина стана у граду Крушевцу износи 59 м², .

Према расположивим подацима (Републички завод за статистику) у граду Крушевцу више је присутно индивидуално становање (78%) у односу на колективно, односно вишепородично становање (22%).

У граду Крушевцу постоји 40.915 домаћинстава која живе у 4.431 станова.

Власничка структура станова је значајно измењена у односу на ранији период, откупом друштвених станова, тако да је готово комплетан стамбени фонд у приватном власништву.

Цена у новоизграђеним стамбеним зградама се креће од 700 до 900 евра по м², а у старим објектима од 500 до 600 евра по м² .

Просечна величина стана на територији града Крушевца одговара величини двособног стана. Приметно је да се просечна величина новоизграђених стамбених јединица изражених у м² смањује, тако је просечна величина стана 2000. године износила 81м², а 2005. године износила је 59м² . Станови на сеоском подручју имали су просечну површину од 64,32м², а на градском подручју 53,53м².

Табела: Новоизграђене стамбене јединице

Новоизграђени стамбени објекти	2000.	%	2003.	%	2005.	%
индивидуално становање	35	10	21	6	19	5
колективно становање	313	90	318	94	351	95
просечна величина у м2	81		61		59	

10. ТУРИЗАМ

1 АНАЛИЗА ТУРИСТИЧКОГ РАЗВОЈА КРУШЕВЦА

Град Крушевац поседује многобројне предности на нивоу Србије, али и балканског региона, које треба свакако искористити за унапређење туризма на територији Града. Одликује се повољним географским положајем, климом и добром саобраћајном комуникацијом, има вишевековну историју, разноврсну структуру туристичке понуде, налази се у близини традиционалних и нових туристичких тржишта.

Захваљујући богатом културно-друштвеном животу, уметничком и књижевном стваралаштву, организовању бројних културно-уметничких програма који су саставни део туристичке понуде града и у којима учествују многи грађани који раде у културним удружењима, негујући вишевековну традицију крушевачког краја. „Као значајан туристички потенцијал у Србији, Крушевац пружа изузетне погодности за развој школског, верског, винског, спортско – рекреативног, манифестационог, сеоског, ловног и здравственог туризма

Упоређујући промет домаћих и страних туриста, уочава се далеко већа заступљеност домаћих туриста.

Табела 1. Број долазака и ноћења домаћих и страних туриста

	Број долазака		Укупно	Број ноћења		Укупно
	домаћи	страни		домаћи	страни	
2005.	19.224	3.182	22.406	137.538	6.119	143.657
2006.	19.693	3.702	23.395	169.619	6.284	175.903
2007.	22.566	3.851	26.417	167.114	8.307	175.421
2008.						79.446
2009.	21.624	6.315	27.938	160.421	11.765	172.186

Напомена: Подаци из табеле су непотпуни и добијени су на основу износа уплаћене боравишне таксе. Анализом броја ноћења види се да је економска и политичка ситуација имала великог удела у броју ноћења, нарочито страних гостију.

На градском подручју, протеклих година, побољшани су смештајни капацитети, тако што су се изградили нови хотели и коначишта, усклађени са стандардима европске уније. У оквиру постојећих туристичких потенцијала из године у годину бележи се благи пораст броја посетилаца и броја ноћења. Укупан број лежајева је око 1.700 и 2.530 места у ресторанима хотела и коначишта. У угоститељским објектима има 2.670 места за седење.

Поред хотела, у пружање услуга смештаја гостију укључила су се и регистрована сеоска домаћинства, где се гостима пружа могућност активног учешћа у догађајима везаним за живот и рад на селу, пољопривредним радовима, берби воћа и поврћа, разноврсна понуда домаће, здраве и природне хране и др. На територији града постоји велики број репрезентативних спортских објеката који задовољавају високе стандарде за организацију врхунских спортских такмичења.

Сектор туризма, односно туристичка организација града Крушевца као носилац развоја и промоције туризма на подручју Расинског региона, има велики интерес за одржавање квалитета животне средине јер је чиста и здрава животна средина веома важан предуслов за успешан развој туризма

КУЛТУРНО–ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ

У Крушевцу се туризам протеклих година развијао веома једнострано. Његовим развојем се најинтензивније бави Туристичка организација града Крушевца, као јавна служба, која обавља све делатности унапређења и промоције туристичких потенцијала локалне заједнице.

Промоција природних и привредних потенцијала, која је богата културно-историјским ресурсима, јер је Крушевац град културе и историје, град који зна да чува и промовише традицију, обичаје и српски дух.

Археолошки парк Лазарев град представља остатке средњовековног града који је подигао кнез Лазар 1371. године као престоницу средњовековне Србије и војно утврђење, језгро око кога се развио данашњи Крушевац. Комплекс Лазаревог града обухвата следеће кључне тачке:

Црква Лазарица је дворска црква кнеза Лазара, посевећена Св. Стефану и Св. Богородици. Сазидана је око 1376. године, као прототип градитељства Моравске школе. Изузетној лепоти Лазарице доприноси камена пластика: лукови, розете, венци, хералдички знакови, фантастичне представе из биљног и животињског света., те је с' правом сматрају бисером моравске архитектуре.

Народни музеј је, као установа, основан 1951. године. За протеклих више од 50 година рада и континуираног развоја, израстао је у значајну установу културе. Постојећи музејску фонд обухвата преко 20.000 уметничко-историјских дела, тродимензионалних предмета, фотографија и докумената који су распоређени по збиркама: археолошка, етнографска, нумизматичка, културно-историјска, природњачка, ликовне и примењене уметности. Распоред материјала је конципиран хронолошки, од праисторије до XX века, са акцентом на средњи век – доба кнеза Лазара и деспота Стефана.

Споменик кнезу Лазару откривен је 27. јуна 1971. године поводом прославе „Шест векова Крушевца“. Аутор Небојша Митрић, вајар из Београда, је путем неколико симбола илустривао карактер кнеза Лазара: грдаитељство, одбрана земље и жртвовање за слободу.

Донжон кула представља остатке главне куле која је имала одбрамбену улогу, нарочито као последњи отпор непријатељу ако би продро у унутрашњост града.

Кнежев двор представља остатке цивилне грађевине за коју се претпоставља да је служила као двор кнезу Лазару.

Галерија Милића од Мачве представља легат од 120 слика из српске историје, од Стефана Немање до савременог доба, са акцентом на Косовски бој 1389. године и Крушевац средњег века, који је овом граду поклонио крајем 2000. године Милић од Мачве – наш чувени академски сликар.

Мозаик сала се истиче својом лепотом у иначе раскошној унутрашњости Градске куће, најлепшег архитектонског остварења Крушевца с почетка XX века. Колористичка раскош и многострукост мотива представљају основне карактеристике ове јединствене декоративне целине посвећене Моравској Србији. Младен Србиновић, академски сликар из Београда, инспирацију за мозаике је нашао у личностима и догђајима из времена када је Крушевац био политичко и културно средиште Србије.

Споменик косовским јунацима представља у исто време симбол Крушевца и једно од најуспелијих остварења српског вајарства с почетка XX века. Дело је познатог вајара Ђорђа Јовановића који је на Светској изложби у Паризу 1900. године, где су скулптурални елементи настали и излагани, награђен Златном медаљом II реда. Основна одлика Споменика су импресивни и лако читљиви вајарски симболи.

Кућа Симића је једна од најстаријих сачуваних грађевина у Крушевцу која представља леп пример градске архитектуре с краја XVIII или почетка XIX века. Санацијом објекта 2007/2008. године, Народни музеј је добио простор за реализацију поставке која има за циљ да кроз изложен намештај и покућство, прикаже породични живот у крушевачкој вароши почетком XX века.

Зидна слика „Обретење Лазарево“ у холу Дома синдиката, на простору од 40 м², рад је сликара Милића од Мачве који је био инспирисан народном песмом „Обретење главе кнеза Лазара“, која опева легенду о томе како се одсечена глава кнеза Лазара сама припојила телу.

Споменик ратницима 1912-1918. је дело вајара Драгана Димитријевића из Београда. Конципиран у облику јединствене квадратне форме, са ликовима знаних и незнаних војника и

војсковођа, сведочи и упућује на одређено време и значајне личности српске историје с почетка XX века.

Црква Светог Ђорђа подигнута је на месту некадашњег црквеног објекта из 1838. Године. Данашњи изглед потиче из 1910. Године. Храм је пројектован у српско-византијском стилу, с тим што је полихромно решење фасада дато по узору на градитељство моравске школе.

Скулптура „Мајка Србија и Мајка Грчка“ посвећена је пријатељству и историјској вези српског и грчког народа у Првом светском рату, као и у време тешких санкција, којима је Србија била погођена у последњој деценији XX века. Аутор је познати сликар Милић од Мачве, коме је ово и једино вајарско дело.

Спомен парк „Слободиште“ је највећи меморијални комплекс у Крушевачком крају, формиран 1965. године на месту где су окупатори стрељали борце и таоце у Другом светском рату. Овај јединствени споменички комплекс поручује да људи могу бити физички уништени али њихове племените идеје настављају свој живот. Предворје са хумкама палих, Долина поште и Долина живих, као саставни делови спомен парка Слободиште, позивају на размишљање о борби, страдању и вери у неуништивост човека и живота.

МАНАСТИРИ (ДУХОВНО НАСЛЕЂЕ)

МАНАСТИР СВЕТИ РОМАН

Иако о времену настанка овог манастира нема поузданих података, претпоставља се да је настао у време кнеза Лазара, на остацима цркве из IX века. Манастир је добио име по монаху Роману Синаиту који је живео овде и чији се гроб са моштима и данас налази у манастиру. Манастир је још познат и по томе што је у његовој порти сахрањено срце руског племића Николаја Николајевича Рајевског, који је чувеном руском писцу Лаву Толстоју послужио као инспирација за лик Вронског у роману "Ана Карењина".

МАНАСТИР ПОКРОВА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Манастир Покрова Пресвете Богородице, налази се у селу Ђунису, 18 км источно од Крушевца. Црква је изграђена крајем XIX века, после јављања Пресвете Богородице болесној девојчици. Првобитна скромна богомоља више пута је рушена и обнављана. Нова црква је изграђена у периоду од 1977. до 1982. године. Богато живописан, са сређеним извором и портом, спада у најпосећеније манастире у овом крају.

МАНАСТИР НАУПАРА

Налази се у истоименом селу, 15 км јужно од Крушевца. Манастир потиче из XIV века и према легенди, цркву је сазидао деспот Стефан. Приликом грађења Лазарице, Стефан је за своју цркву одвајао најбоље камење. Када је Лазар видео завршену лепу цркву, узвикнуо је – шта ти НА УМ ПАДЕ. Друга легенда говори о закопавању ризнице кнеза Лазара на овом месту пред одлазак на Косово. Тада је он рекао: " Ко се врати са Косова, нек су му НА УМ ПАРЕ које смо овде закопали". Отуда назив Наупара.

Највећа уметничка вредност Наупарског манастира су две розете на западној фасади, које спадају међу најлепше творевине Моравске школе.

МАНАСТИР ВЕЛУЋЕ

Манастир Велуће – удаљен је 15 км од Крушевца на путу ка Трстенику. Према неким подацима манастир је подигао властелин Никола Зојић са супругом Вукосавом крајем XIV века. На фресци су и три члана породице: Оливер, Константин и Дејан.

ТЕРМАЛНО-МИНЕРАЛНА БОГАТСТВА

РИБАРСКА БАЊА

Рибарска Бања, оаза чистог планинског ваздуха, здраве хране и лековитих врела, налази се на 540 м надморске висине, на падинама Великог Јастрепа. Од Крушевца је удаљена 34 км. Материјални извори говоре да се за њу знало још у антчко доба, а легенде посебно истичу ову бању као омиљено место кнеза Лазара. Ова здравствена институција располаже модерним уређајима и апаратима за примену свих облика и метода лечења из домена физикалне медицине и рехабилитације. Коришћење и примена: хидротерапије, кинезитерапије, електротерапије, сонотерапије, термотерапије, магнетне терапије, ласеротерапије и терапије радом. Рибарска Бања пружа могућности коришћења отворених и затворених базена, сауне, фитнес активности, шетње по чистом планинском ваздуху и још много тога. Могућност организовања ручка у етно ресторану у оближњем селу Срндаље.

У развоју здравственог туризма посебно се истиче Рибарска Бања где се налази Рехабилитациона специјална болница „Рибарска Бања“ која има шест извора минералне сумпоровите и слабо алкалне силичне воде (38М20 °С), један извор хладне воде (16 °С) – једина акратопега на Балкану, и један млаке сумпоровите (28,1°С).

ПРИРОДНА БОГАТСТВА

Туристичкој понуди нашег краја посебно доприноси планина Јастребац, најшумовитија и најводнија планина овог дела Балкана, која, захваљујући благој клими и разноликости флоре и фауне, пружа изузетне могућности за одмор и планинарење.

Шумско газдинство “Расина” поседује ловиште “Велики Јастребац”, које се налази у централном делу планине. Ловци могу да лове јелана, дивљу свињу...У ловишту се налази ловачка кућа са осталим ловно-техничким објектима, који задовољавају стандарде ловног туризма.

ЈАСТРЕБАЦ

Јастребац је највиша планина у близини Крушевца до које се стиже путем од Крушевца, преко села Головоде, Ломница и Буци.

Некада изузетно посећено излетиште полако враћа свој сјај захваљујући обновљеним и дограђеним хотелима.

Најшумовитија и најводнија планина овог дела Балкана пружа посетиоцу заиста леп угођај. На њој се могу одмарати и они који желе комфоран и не много напоран одмор, али и они који уживају у планинарењу.

Јастребац се одликује обилном листопадном и четинарском шумом, представљајући сировински извор за дрвну индустрију Крушевца. По лепоти се издвајају резерват белих бреза, али и бројни водени токови, извори и потоци. непосредно на улазу у планину, у сунчаној долини је вештачко језеро са уређеном плажом. Јастребац је прави рај за гљиваре, сакупљаче лековитог биља, ловце и заљубљенике у маунтин бајк.

БЕЛА ВОДА

Село Бела Вода се налази у окружењу природних богатстава изузетне вредности. Од природних богатстава треба поменути простране шуме и терене за одмор и рекреацију, чувени беловодски камен пешчар, као и лековите беловодске кисељаче.

Село Бела Вода посебно гаји своју каменорезачку-клесарску традицију, одржавајући и вајарску колонију, као и културно-уметничку манифестацију, Беловодска розета. У центру села су: чесма, подигнута 1847.год. на иницијативу кнеза Александра Карађорђевића, а црква саграђена 1938.год. у спомен преминулом краљу Александру II Карађорђевићу.

Бављење пољопривредом у овом селу је главна делатност. Мештани су традиционално познати као каменоресци и градитељи, јер се у самом селу налази неисцрпно богатство – беловодски пешчар, који је кроз векове коришћен у градњи сакралних и световних грађевина. Најпознатије средњовековне грађевине Моравске школе (Лазарица, Манасија, Наупара, Љубостиња, Каленић) изграђене су од овог пешчара.

У селу постоји једно категорисано домаћинство за бављење сеоским туризмом.

КУКЉИН

На левој обали Западне Мораве, у селу Кукљин, од некадашњих дванаест остала је само једна воденица, која припада пловним објектима (конструисана на два чамца који се по потреби измештају). Сматра се да је воденица овог типа последња, те врсте у Европи.

Кукљин је и село у којем се традиционално израђују корпе и други предмети од прућа. Ово село постало је и познато по серији која се у њему снима “Село гори а баба се чешља”. Кукљин је заправо чувени Петловац.

ЗДРАВИЊЕ

На обронцима планине Јастребац, 20 км удаљено од Крушевца у правцу Рибарске Бање, налази се село Здравинье чувено по здравој храни и одличном сиру и кајмаку. Током августа у овом селу се организује културно – забавна манифестација ” Звездано здравинье”.

ЛОМНИЦА

Ломница је највеће подјастребачко село, удаљено 10 км од Крушевца према Јастрепцу. Захваљујући шумском богатству Јастрепца, сељаци су се у ранијим вековима бавили експлоатацијом шуме и сточарством, пре свега товом свиња у планини, али су обрађивали и своје плодне њиве у долини Јастребачке реке и Расине.

Село је некад било познато по изворима минералне воде (22 извора) за које се, према народном предању, знало и у лазарево доба. Активно се експлоатишу од 1809.год. а прве павиљоне за смештај гостију подигао 1866 – 1868.год. Ђорђе Маринковић. Експлоатација воде нарочито је интензивна између два рата, када се и извози у иностранство. Вода се континуирано користи до 1972.год. од када је, вероватно због земљотреса који је био на Копаонику, изменила квалитет и мање је у употреби"

ЈЕЗЕРО “ЋЕЛИЈЕ”

По изградњи вештачке акумулације (1971-1987) служи за водоснабдевање Крушевца и околине. Висина бране је 52 м, дужина језера 11 км, запремина језера 43 милиона м3. Богато је разноврсном рибом због чега је омиљено место риболоваца излетника.

РАЗВОЈ ТУРИСТИЧКИХ ТРЕНДОВА

Сеоски туризам пружа различите доживљаје урбаним гостима (домаћа храна, риболов, лов, јахање, шетње шумама уз бербу лековитог биља, кестена, гљива, шумских плодова, обилазак природних извора, историјских и верских објеката, бициклизам и слично), а ту су и винородни брежуљци, с могућношћу посете виснким подручјима, уз дегустирање одличних жупских вина. С обзиром на близину бројних ловишта на оближњој планини.

Вински туризам предстљавља савремени и специфичан облик туризма- одмора, који комбинује дегустацију вина нашег виноградарског краја са природним лепотама, обичајима и културно – историјским споменицима. Велики потенцијали постоје на подручју Расинског округа

кроз постојање великих и малих произвођача вина, који поседују и дегустационе сале а неки од њих и смешатајне капацитете, као и кроз постојање већ традиционалних манифестација посвећене винима као што су Виновдан и Жупска берба.

Верски туризам на територији града Крушевца мора бити строго контролисан, а у складу са принципима одрживог туризма којима се усаглашавају и задовољавају потребе туриста као носиоца тражње са једне стране, и туристичких области, као носиоца понуде са друге стране, а да се при том не нарушава могућност да се ови циљеви остварују на истом или вишем нивоу и у будућем периоду.

Повезивање са сеоским, винским, здравственим, културним, екскурзионим туризмом, затим стварање јаког информационог система, добро осмишљена медијска промоција и савремени маркетинг, постаће кључни фактори за развој ове гране туризма.

Здравствени туризам, један од значајних трендова данашњег туризма, такође може пронаћи своје место у туристичкој понуди која се стручно и контролисано служи природним лековитим факторима и поступцима физикалне терапије у циљу очувања и унапређења здравља и побољшања квалитете живота. Крушевац је подручје са значајним ресурсима у понуди здравственог туризма.

11. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

11.1. Вода

Вода је есенцијално једињење без којег живот не би био могућ. На квалитет вода како површинских тако и подземних утичу многобројни загађивачи: урбана насеља, индустријски објекти, енергетски објекти и депоније.

Хидрографска мрежа Крушевачке котлине је веома развијена, чине је 49 сливова од којих се истичу сливови реке Западне Мораве, Расине, Рибарске реке, Пепељуше и осталих многобројних бујичних потока.

Градска управа Крушевац је у складу са законском регулативом обезбедила континуалну контролу квалитета вода при чему испитивање степена загађености врши Завод за јавно здравље.

Мониторингом квалитета вода обухваћене су: реке, језеро, градске и сеоске јавне, минералне чесме и вода из бунара.

Испитивање степена загађености реке Расине, Западне Мораве, Пепељуше и њихових притока. На основу физикохемијских и микробиолошких анализа узетих узорка речних вода запажено је следеће: Дуж већег дела реке Расине, запажена је повећана концентрација органских материја као и микробиолошка неисправност, тако да река Расина излази из предвиђене категорије 2 класе.

Реке Пепељуша и Западна Морава су такође ван оквира прописане категоризације

Вештачко језеро Ћелије налази се на 23 километру пута, од Крушевца према Брусу. Капацитет језера Ћелије је 60 милиона кубних метара воде и намењено је за водоснабдевање становништата на територији града Крушевца.

Испитивање квалитета воде, акумулације Ћелије, врши се током девет месеци по 20 узорака, а по потреби и више. Узорковање се врши на пет мерних места: Водозахват 1, Водозахват 2, Васићи, Златари 1, и Златари 2 на различитим дубинама. У току прошле године испитано је 180 узорка воде и на основу токсиколошке, физичко - хемијске и микробиолошке анализе утврђено је да је већи број узорка ван прописане категорије.

На територији града и околине Крушевца налази се велики број јавних чесми, од којих је мониторингом обухваћено седамнаест. Контрола хигијенске исправности изворске воде са јавних чесми вршена је квартално. Укупно је на хигијенску исправност узорковано 80 узорка воде за пиће, од којих је 68 била слатка вода за пиће, а осамнаест вода минералног порекла. Од укупног броја испитаних узорка 25 је показало физичко-хемијску неисправност, 42 узорка била су микробиолошки неисправна, док су остали узорци показали континуалну исправност. Циљ праћења квалитета изворишта подземних вода, које се користе као алтернативни извор водоснабдевања, уједно представља и један од индикатора стања животне средине.

Испитивање степена загађености вода из градских потока (Гарски, Вучачки, Лођијски, Кожегински, Паруновачки, Дедински, Макрешански, Срњски, Пешански и Головодски), врши се два пута годишње и обухвата укупно 20 узорка.

Сви испитани потоци излазе из оквира 2 класе површинских вода (Уредба о категоризацији водотока, Уредба о класификацији вода, Сл. гл. СРС бр. 5-68. и правилник о опасним материјама у водама Сл.гл. СРС бр.31/82).

У протеклом периоду извршен је хигијенско санитарни надзор над 350 индивидуалних бунара на територији свих месних заједница града Крушевца. Обзиром да сви водни објекти нису испуњавали хигијенско - санитарне услове извршено је узорковање и испитивање квалитета воде за пиће са 130 водних објеката. Од тога 12 узорка показало је физичко - хемијску и микробиолошку исправност што је допринело да се маркирају за мапу бунара. Физичко хемијску неисправност показало је 62 узорка, од којих код 11 водних објеката може да се санира хемијска неисправност. Микробиолошка неисправност је забележена у 101 водном објекту, а код 58 може да се изврши санација и обезбеди микробиолошка исправност.

11.2. Ваздух

Квалитет ваздуха у градским срединама условљен је емисијама типичних и специфичних загађујућих материја. Типичне загађујуће материје увек се могу наћи у атмосфери и то су сумпор- диоксид (SO_2), чађ и таложне материје (аероседименти). Специфичне загађујуће материја јављају се у различитим временима, као и срединама у зависности од врсте и локације индустријских постројења која су њихов извор. Најчешћи специфични загађивачи су: азотови оксиди (NO_x), угљеникови оксиди (CO_x), олово (Пб), кадмијум (Цд), угљен- дисулфид (CS_2), хлоровани угљоводоници, фреон, формалдехид, хлороводоник (HCl), флуориди, флуороводоник (ХФ), арсен (Ас), сумпорводоник (H_2S), оловосулфид (ПбС) и многобројни други гасови који могу да се појаве након неких хаварија или људске немарности.

Аерозагађење у Крушевцу јесте резултат постојања ниске ефикасности уређаја за пречишћавање у индустрији, отпадних гасова који се не пречишћавају, повећаног број моторних возила која се не одржавају и не контролишу, али и употреба моторних горива лошег квалитета или коришћење бензина с додатком олова и дизела с високим процентом сумпора, као и последица сагоревања горива у диму термоелектрана, индивидуалним котларницама, индустрији, али и последица недостатка санитарних зона заштите.

Град Крушевац, и пре усвајања Закона о заштити ваздуха ("Сл. гл. Р. Србије", бр 36/09), обезбедио је мониторинг квалитета ваздуха и започео формирање базе података о квалитету ваздуха у циљу утврђивања степана одступања добијених вредности од законом прописаних вредности, као и компаративне анализе истих током низа година, при чему системско мерење степена загађености ваздуха врши Завод за јавно здравље Крушевца.

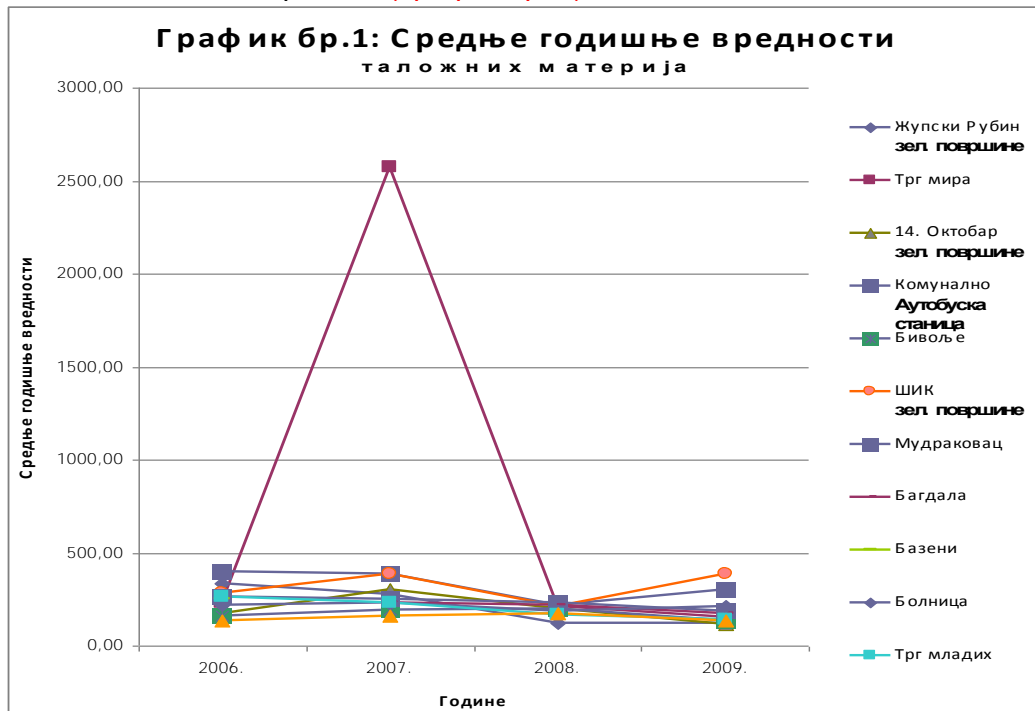
Максимално дозвољене концентрације (МДК) за загађујуће материје су прописане Правилником о граничним вредностима, методама мерења имисије, критеријумима за успостављање мерних места и евиденцији података («Службени гласник Р. Србије», број 54/92)

и важећи је до доношења новог који ће бити у складу са новоусвојеним Законом о заштити ваздуха ("Сл. гл. РС", бр. 36/09).

Анализирањем добијених резултата средњих годишњих вредности загађујућих материја у граду Крушевцу, за период 2006.-2009. годину, може се закључити следеће:

*Аероседименти систематски су мерени на 11 мерних места (у даљем тексту мм) у комунално средини Крушевац, укључујући и једно мм у Срњу. Средње годишње вредности аероседимената у 2009. години прекорачене су на следећим мм: Аутобуиска станица, ШИК - зелене површине и Болница. Највиша средња годишња вредност имисије у 2009. год. од 387,30 мг/м²/дан била је на мм ШИК- зелена површина, а најнижа од 117,00 мг/м²/дан на мм 14. октобар- зелене површине. Број средњих месечних вредности изнад дозвољене од 450 мг/м²/дан је забележен по 2 пута на мм Аутобуиска станица (април и октобар) и Болница (јануар и јун), а по једно прекорачење је било на мм : ШИК- зелене површине (април), Мудраковац (јануар) и Багдала (август).

Компарацијом средњих годишњих вредности аероседимената свих мм, за период 2006-2009.год., може се закључити да није дошло до прекорачења дозвољене вредности само на два мм, Бивоље и Срње, док континуирано прекорачење вредности се дешава на мм Аутобуиска станица и ШИК- зелене површине. (График бр. 1)

*Средња годишња вредност аероседимената 200 мг/м²/дан

**Мерењем тешких метала из аероседиментима, са пет мерних места (Трг мира, Бивоље, Багдала, Трг младих и Срње), у 2009. год. утврђено је да до прекорачења средње годишње вредности је дошло на свим мм када је упитању цинк (Зн), и највиша измерена средња годишња вредност, два пута већа од дозвољене, је на мм Трг мира (881,7 µг/м²/дан.), а најнижа на мм Багдала (400,6 µг/м²/дан.), док концентрације олова (Пб) и кадмијума (Цд) су далеко испод законом дозвољених вредности.

Упоредујући средње годишње вредности тешких метала из аероседимената, током периода 2006-2009. год., може се закључити да вредности не прелазе средње годишње вредности имисије за олово (Пб), кадмијум (Цд) и цинк (Зн), осим на свим мм у 2009. год., када је прекорачена дозвољена вредност олова (Пб) и у 2008. год. на мм Срње, када је прекорачена концентрација цинк (Зн). (Табела бр. 1)

Табела бр.1	Мерно место						
	Год.	Трг мира	Бивоље	Багдала	Базени	Трг младих	Срње
2006.	Зн 58,61 Пб 13,44 Цд <0,5	Зн 35,66 Пб 12,89 Цд <0,5			Зн 17,29 Пб 7,13 Цд <0,5	Зн 46,42 Пб 10,93 Цд <0,5	Зн 23,62 Пб 8,51 Цд <0,5
2007.	Зн 41,45 Пб 5,80 Цд 0,88	Зн 41,40 Пб 6,63 Цд 0,53	Зн 39,95 Пб 6,54 Цд <0,5			Зн 58,21 Пб 16,53 Цд 0,60	Зн 30,43 Пб 8,85 Цд 0,57
2008.	Зн 345,86 Пб 8,64 Цд 2,99	Зн 269,84 Пб 8,78 Цд 1,83	Зн 334,29 Пб 8,45 Цд 1,64			Зн 153,27 Пб 11,03 Цд 1,23	Зн 648,43 Пб 14,16 Цд 0,67
2009.	Зн 881,7 Пб 8,0 Цд <0,5	Зн 480,4 Пб 5,2 Цд 1,2	Зн 400,6 Пб 6,7 Цд 1,1			Зн 446,7 Пб 5,4 Цд 0,6	Зн 507,6 Пб 6,9 Цд 0,6

*Средња годишња вредност цинк (Зн) 400 $\mu\text{g}/\text{m}^2/\text{дан}$

*Средња годишња вредност олово (Пб) 250 $\mu\text{g}/\text{m}^2/\text{дан}$

*Средња годишња вредност кадмијум (Цд) 5 $\mu\text{g}/\text{m}^2/\text{дан}$

*Системско мерење сумпордиоксида (SO_2), у 2006 години, вршено је на четири мм (Трг мира, Трг младих, Базени и Бивоље), у 2007. год. на пет мм (Трг мира, Трг младих, Багдала, Бивоље и ЕПС- Јасички пут), а у 2008. и 2009. год. такође на пет мм и то: Стара чаршија, Трг младих, Слободиште, Бивоље и ЕПС- Јасички пут. Средње годишње вредности сумпордиоксида (SO_2) на свим мм, у 2009. год. су далеко испод законом дозвољених и највећа измерена средња годишња вредност је 10,90 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ на мм ЕПС- Јасички пут, а најнижа 4,70 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ на мм Слободиште и није било дана са вредностима изнад граничних вредности имисије (ГВИ).

Средње годишње вредности сумпордиоксида, током периода 2006-2009. год., не прелазе дозвољене вредности на свим мм и уочавају се минималне осцилације у измереним вредностима. (График бр. 2)

*Средња годишња вредност сумпор- диоксида 50 µg/m³

*Системско мерење чађи, у 2006 години, вршено је на четири мм (Трг мира, Трг младих, Базени и Бивоље), у 2007. год. на пет мм (Трг мира, Трг младих, Багдала, Бивоље и ЕПС-Јасички пут), а у 2008. и 2009. год. такође на пет мм и то: Стара чаршија, Трг младих, Слободиште, Бивоље и ЕПС- Јасички пут.

Све измерене средње годишње вредности чађи, за период 2006-2009. год., су далеко испод законом дозвољених, при чему највиша измерена средња годишња вредност у 2009. год. је 34,50 µg/m³ на мм Стара чаршија, а најнижа 10,30 µg/m³ на мм Трг младих. (График бр. 3) Иако није било прекорачења средњих годишњих вредности на свим мм, ипак је дошло до прекорачења дневних концентрација чађи и то на свим мм. Највећи број прекорачења од 38 дана је био на мм Стара чаршија и 20 дана на мм ЕПС- Јасички пут, а најмање 1 дан на мм Трг младих. Прекорачења су везана пре свега за зимски период новембар- март.

*Средња годишња вредност чађи $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$

**Компарацијом резултата средњих годишњих вредности тешких метала из чађи на два мерна места (Трг Младих и Бивоље), у периоду 2006.- 2009. године, увиђа се такође да није било прекорачења дозвољених вредности и да су измерене вредности далеко испод законом дозвољених. (Табела бр. 2.)

Табела бр. 2	МЕРНО МЕСТО	
Год.	Трг младих	Бивоље
2006.	Мн 0,010 Пб 0,010 Цд <0,001	Мн 0,010 Пб 0,010 Цд <0,001
2007.	Мн <0,01 Пб <0,01 Цд 0,001	Мн 0,014 Пб 0,011 Цд 0,0012
2008.	Мн 0,011 Пб <0,01 Цд <0,001	Мн 0,012 Пб <0,01 Цд 0,001
2009.	Мн 0,011 Пб 0,010 Цд 0,0012	Мн 0,011 Пб <0,01 Цд 0,0012

*Средња годишња вредност манган (Мн) $1 \mu\text{g}/\text{m}^3$

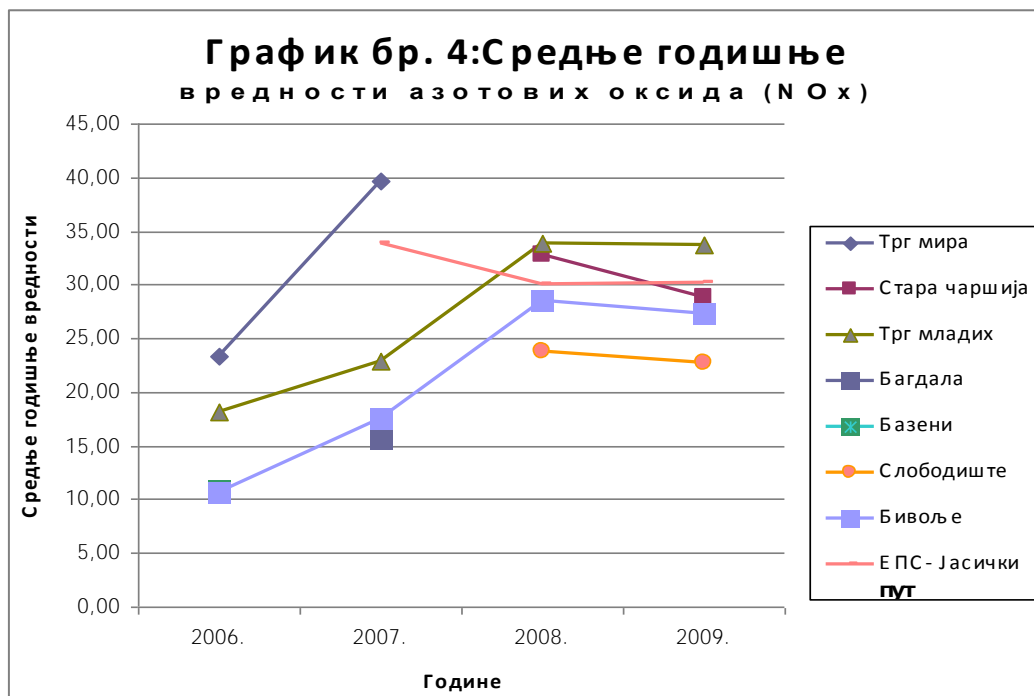
*Средња годишња вредност олово (Пб) $1 \mu\text{g}/\text{m}^3$

*Средња годишња вредност кадмијум (Цд) $0,01 \mu\text{g}/\text{m}^3$

*Системско мерење азотових оксида, у 2006 години, вршено је на четири мм (Трг мира, Трг младих, Базени и Бивоље), у 2007. год. на пет мм (Трг мира, Трг младих, Багдала, Бивоље и ЕПС- Јасички пут), а у 2008. и 2009. год. такође на пет мм (Стара чаршија, Трг младих, Слободиште, Бивоље и ЕПС- Јасички пут). Све измерене средње годишње вредности у 2009. год. су далеко испод законом дозвољених, при чему највиша вредност је на мм Трг младих ($33,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$), а најнижа на мм Слободиште ($22,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Иако није дошло до прекорачења

средњих годишњих вредности, ипак било је прекорачења дневних концентрација и то на мм Трг младих 2 дана и по 1 дан на свим осталим мм.

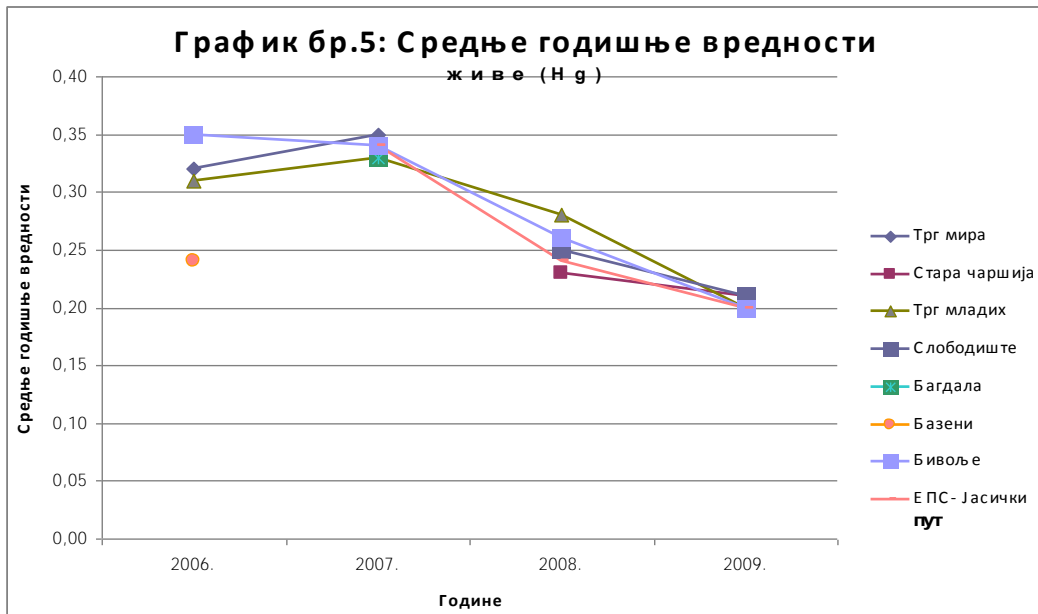
Анализом средњих годишњих вредности, за период 2006.-2009. год., такође се уочава да није долазило до прекорачења дозвољених вредности. (График бр. 4)

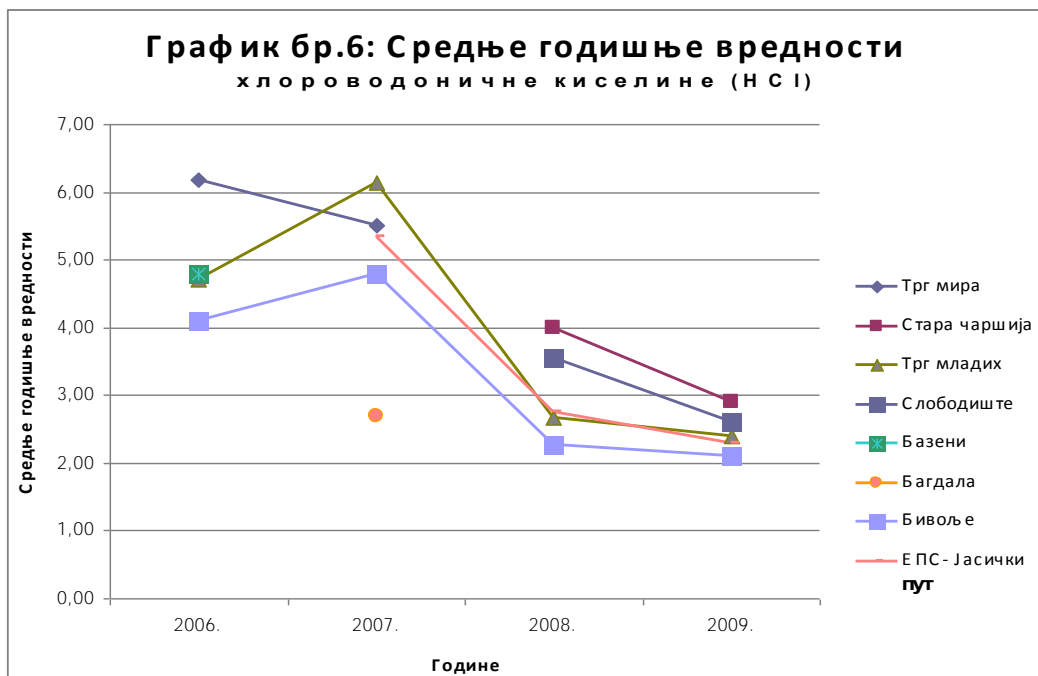
*Средња годишња вредност азотових оксида (NO₂) 60 µг/м³

*Специфичне загађујуће материје, жива (Хг), хлороводоник (ХЦл), водоник-сулфид (Х₂С) и угљен-дисулфид (ЦС₂), током 2006. године су мерене на четири мерна места (Трг Мира, Трг Младих, Базени и Бивоље), у 2007. години мерења су вршена на мм: Трг Мира, Трг Младих, Багдала, Бивоље и ЕПС-Јасички пут, а 2008. и 2009. године на мм Стара чаршија, Трг младих, Слободиште, Бивоље и ЕПС - Јасички пут.

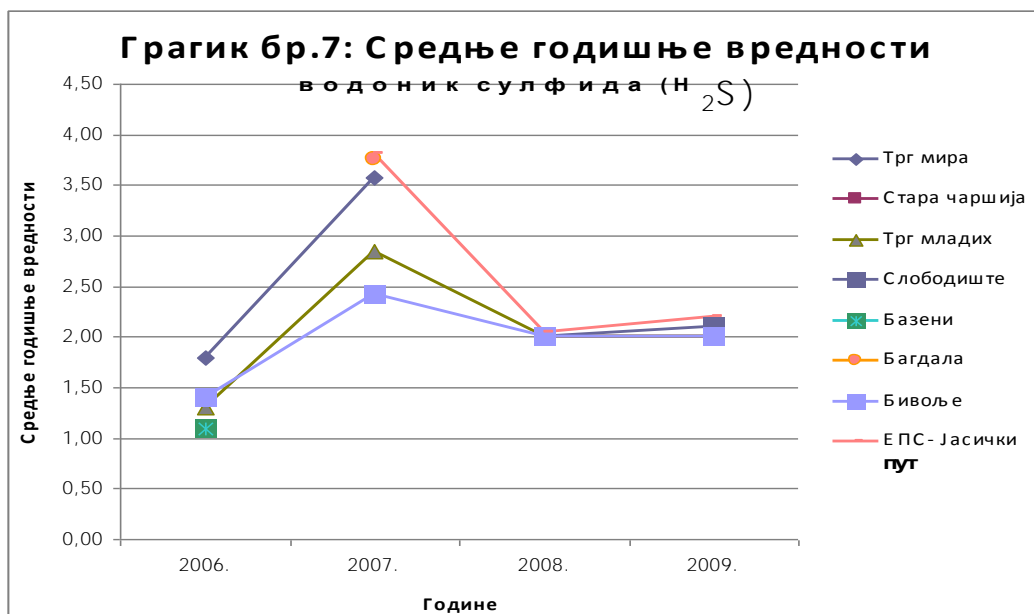
Све измерене средње годишње вредности имисије за ову врсту загађујућих материја су далеко испод дозвољених, како за 2009. год, тако и за период 2006.-2009. год. (Графици 5, 6, 7 и 8)

*Средња годишња вредност живе (Хг) $1\mu\text{g}/\text{m}^3$

*Средња годишња вредност хлороводоника (ХЦл) $15\mu\text{g}/\text{m}^3$

*Средња годишња вредност водоник-сулфид (H_2S) $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$

*Средња годишња вредност угљен- дисулфид (CS_2) $0,10 \mu\text{g}/\text{m}^3$

*Системско мерење озона вршено је, током летњег периода 2000.- 2009. године, на два мерна места (Трг Младих и Бивоље), чије средње годишње вредности су представљене компаративним **графиком бр. 9.** на основу које се закључује да током наведеног периода све измерене вредности су далеко испод дозвољених, односно ниједном није забележено прекорачења истог.

*Средња годишња вредност озона (O₃) 80 µg/m³

Полен

Све веће загађење животне средине, а пре свега ваздуха издувним гасовима из друмског саобраћаја повећава појаву алергија на полен. На основу неких истраживања, процењује се да у будућности продукција полена, пре свега полена амброзије биће дупло већа што ће без сумње резултирати појавом све већег броја оболелих. Због великог значаја праћења концентрације поленових зрна у ваздуху, Завод за заштиту здравља Крушевац је од 2008. год. почео да врши узорковање поленових зрна у пречнику од 60км, тако да је осим Града Крушевца покривен и целокупан Расински округ. Приликом ових испитивања, врши се идентификација поленових зрна 24 биљне врсте, у које спадају: леска, јова тиса, туја, чемпреси, брест, топола, јавор, врба, јасен, бреза, граб, платан, орах, храст, бор, конопља, траве, липа, боквица, киселица, коприва, штирови, пелин, амброзија и дуд. У 2008. год. испитивање је почело 01.02. до 02.11.2008. год., при чему су резултати представљени **табелом бр. 1.**

11.3. Земљиште

Земљиште је предуслов живота, необновљиви природни ресурс који има велики значај, осим бихемијског и енергетског, неопходних за развој и одржавање свих живих бића, земљиште својим физичким, хигијенским, географским и топографским особинама директно утиче и на здравље човека.

Загађење земљишта може се дефинисати као промена његових природних хемијских, радиолошких и биолошких особина насталих мењањем односа природних састојака који ремете природне односе у живом свету и превазилазе могућност самопечишћавања.

Земљиште је угрожено пре свега сталним проширивањем градова и изградњом разних индустријских објеката и других инфраструктурних система чиме се трајно уништавају површине пољопривредног земљишта и шума.

Неадекватно одлагање комуналног чврстог отпада и индустријског отпада такође има значајан утицај на квалитет земљишта.

Хемизација односно примена вештачких ђубрива, заштитних хемијских средстава у пољопривреди, индустријска производња, хаварије при транспортовању или друге врсте

несрећа и незгода представљају велику опасност по квалитет земљишта и његову биолошку стабилност.

Један од најтежих облика деградације земљишта је ерозија условљена сечом шума, неправилним третманом биљног покривача, неправилном обрадом земљишта што доводи до потпуног осиромашавања и губљења плодности земљишта.

Површинска експлоатација рудног и минералног богатства доводи често и до трајног искључивања земљишта из првобитне намере, па се предлаже рекултивација и то применом техничких, агротехничких и биолошких мера.

Главни природни извор тешких метала у земљишту су матичне стене у дубини, на чије присуство човек не може да утиче, али огроман утицај на састав земљишта има и индустрија са чврстим и течним отпадом и аерозагађењем које емитују.

Градска управа обезбеђује континуалну контролу и праћење стања земљишта у сарадњи са овлашћеном организацијом – Заводом за јавно здравље Крушевац, са 30 одабраних локација територије града Крушевца. Испитивање загађености земљишта врши се на садржај опасних (кадмијум, олово, жива, арсен, хром, никл и флуор) и штетних материја (бакар, цинк и бор), док су средства за заштиту биља, која се испитују, на бази тиазинских препарата: атразин и симазин.

Применом Правилника о дозвољеним количинама опасних и штетних материја у земљишту и води за наводњавање и методама за њихово испитивање («Сл.гл.РС», бр. 23/94) добијени су резултати испитивања земљишта за период 2006.-2009.годину где се закључује следеће:

- Нађене количине живе, олова, бакра, кадмијума, цинка и бора нису прелазиле дозвољене вредности ни у једном од испитиваних узорака земљишта,
- Повећане концентрације никла нађене су за:
  - 2006.год. у 20 од 30 испитиваних узорака,
  - 2007.год. у 21 од 30 испитиваних узорака,
  - 2008.год. у 13 од 30 испитиваних узорака, и
  - 2009.год. у 21 од 30 испитиваних узорака,
- Нађене количине средстава за сузбијање корова нису прелазиле максимално дозвољене вредности ни у једном од испитиваних узорака.

Појава повећаних концентрација опасних и штетних материја, пораст киселости наших земљишта и њихов здружен утицај на пораст ризика загађења земљишта, свакако заслужује пажњу. Што се пре схвати њихов значај, повећаће се шанса за превентивне мере којима се могу спречити евентуалне негативне последице.

11.4. Управљање чврстим комуналним отпадом

Један од највећих проблема са аспекта заштите животне средине Републике Србије, па самим тим и града Крушевца јесте неадекватно управљање отпадом и неадекватан став друштва према отпаду.

Период убрзане индустријализације земље отворио је низ проблема који негативно утичу на животну средину, тј. реална опасност од исцрпљивања неких стратешких ресурса у врло кратком временском периоду и прогресиван раст укупне количине свих врста чврстог отпада.

Отпад јесте свака материја или предмет садржан у листи категорија отпада који власник одбацује, намерава или мора да одбаци, у скаладу са законом.

Управљање отпадом врши се на начин којим се обезбеђује најмањи ризик по угрожавање живота и здравља људи и животне средине.

Комунални отпад се сакупља, третира и одлаже у складу са прописима којима се уређују комуналне делатности. Комунални отпад на територији града Крушевца сакупља ЈКП "Крушевац" чији је оснивач Скупштина града. За одлагање отпада Крушевац има опремљену и уређену депонију која се налази северно од града на удаљености од 6,5км. Депонија захвата природно формирану увалу и пружа се у правцу север-југ, на тремеђи села Срње, Велика Крушевица и Падеж. Површина комплекса је 37 хектара, а сама депонија захвата 20 хектара. На депонији "Срње" отпад се одлаже од 1984. године. Слојеви отпада су насипани у тракама узводно према природно формираној долини. ЈКП "Крушевац" у току дана сакупи од 430 - 450м³ отпада, од градских и приградских месних заједница и специјализованим комуналним возилом извезе на градску депонију "Срње". Време коришћења депоније је од 40 до 50 година, уколико се отпад одлаже без претходне сепарације, а уз примену мера сепарације од 50 до 80 година.

Као одговор на захтеве времена, еколошке стандарде и управљање отпадом ЈКП "Крушевац" је формирао Центар за рециклажу као посебан сектор. Овај центар је смештен на локацији ЈКП "Крушевац" на 300 м², односно на око 0,50 хектара уређеног земљишта са приступним саобраћајницама.

По закону о управљању отпадом јединица локалне самоуправе доноси локални план управљања отпадом. Локални план управљања отпадом припрема служба јединице локалне самоуправе, Група за екологију, надлежна за послове управљања отпадом у сарадњи са другим органима и друге послове утврђене законом.

Ради што бољег очувања и заштите животне средине неопходна је едукација грађана и подизање јавне свести о овој сложеној проблематици. Подржавањем одрживе стратегије управљања чврстим отпадом која задовољава Европске стандарде надамо се да не помажемо само побољшању живота људи у Крушевцу него и целе Србије на њеном путу ка Европи.

11.5. Бука

Бука постоји као проблем у насељеним местима у целој Србији па и у Крушевцу, и представља ризик по здравље становништва. Основни узроци буке у животној средини јесу сви видови саобраћаја и разна индустријска постројења, као и бука од угоститељских и занатских радњи и сл.

Званични подаци мерења које, на 6 мерних локација, за град Крушевац врши Завод за јавно здравље Крушевац, а у складу са Законом о заштити од буке у животној средини («Сл.гл.РС», бр. 36/09) и Правилником о дозвољеном нивоу буке («Сл.гл.РС», бр. 54/92) показатељи су да, ниво буке у Крушевцу за период 2007.–2009. године осцилира, односно да се током ноћи вредности прекорачења нивоа буке крећу у интервалу од 17 дБ – 23 дБ, док се током дана вредности прекорачења нивоа буке крећу у интервалу од 15 дБ – 18 дБ.

Граничне вредности дозвољених нивоа буке крећу се: у току ноћи од 40 дБ – 55 дБ и у току дана од 50 дБ – 65 дБ зависно од средине у којој човек борави (градски центар, административно-управна зона са становима, зоне дуж саобраћајница, пословно-стамбена подручја, подручја за одмор и рекреацију и сл.).

Ова мерења јасно показују да у граду Крушевцу има прекорачења вредности комуналне буке посебно ноћу, а све то може негативно утицати на опште стање здравља људи и животну средину посебно ако је дејство буке сталног карактера.

12. Друштвене делатности

12.1. Образовање

У оквиру образовања, изворне надлежности локалне самоуправе су: оснивање предшколских установа и утврђивање мреже предшколских установа; оснивање основних школа и утврђивање мреже основних школа уз сагласност Министарства просвете; именовање и разрешавање чланова школских одбора основних и средњих школа; изградња и капитално одржавање зграда и објеката предшколских установа и школа; опремање предшколских установа и школа; финансирање других текућих расхода; обезбеђивање средстава за стручно усавршавање запослених у образовању; обезбеђивање средстава за превоз ученика настањених на удаљености већој од 4 км од седишта школе, а за ученике са посебним потребама без обзира на удаљеност; превоз ученика на републичка такмичења; праћење уписа у први разред основне школе; одговорност за редовно похађање наставе; одговорност за упис у припремни предшколски програм и редовно похађање програма, што укључује и вођење евиденције о деци приспелој за упис; обавештавање родитеља-старатеља и васпитно-образовних институција о пристизању деце за упис; покретање прекршајног поступка против родитеља-старатеља ученика који нису уписани или нередовно похађају наставу/програм; спровођење поступка разврставања деце са посебним потребама; вођење евиденције неписмених лица, лица без потпуног образовања, деце са посебним потребама; утврђивања мера и активности заштите и безбедности ученика; додељивање награда и признања из области образовања; инспекцијски надзор над радом школа/вртића као поверени послови државне управе.

1. ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ

Установа за предшколско васпитање, образовање и исхрану деце "Ната Вељковић" - Крушевац, основана је 1. јануара 1979. године спајањем Дечјег вртића "Пчелица" и ОУР "Пионир".

Основна делатност Установе је васпитање, образовање, нега и исхрана, превентивно-здравствена и социјална заштита деце узраста до 6,5 година.

Организована је у форми три организационе целине сходно делатностима којима се баве:

1. ОРГАНИЗАЦИОНА ЈЕДИНИЦА "ВРТИЋИ", се бави непосредним васпитно образовним радом, негом, исхраном, превентивно-здравственом и социјалном заштитом деце узраста од 1 до 6,5 година, укључујући и програме од општег интереса - рад са децом на болничком лечењу и групом деце са посебним потребама.

Рад са децом организован је путем различитих програма: целодневни, полудневни, као и повремени и специфични, у форми пружања услуга породици - прослава дечјих рођендана, рекреативни боравак у природи, учење страног језика, и плесна школа.

1.1. ОЈ „Вртићи“ у свом саставу има:

- 10 објеката- вртића комбинованог типа: "Невен", "Звончић", "Лабуд", "Колибри", "Бисери", "Голуб мира", "Владо Јурић", "Наша радост", "Лептирић" и "Пчелица" и
- 65 група полудневног боравака деце у којима се спроводи обавезни припремни предшколски програм, при основним школама и у објектима Установе (у два објекта у граду и у педесет објеката у приградским и сеоским насељима).

1.2. ЛУТКАРСКА РАДИОНИЦА "ПЧЕЛИЦА", која производи мекане играчке за потребе вртића и тржишта; бави се педагошко естетским осмишљавањем васпитно-образовне средине; осмишљава очигледна средства потребна за реализацију васпитно-образовног рада, приредби и манифестација; израђује и друга средства за побољшање услова рада (постелјине, радне униформе, завесе...);

1.3. "ДРАМСКА ИГРАОНИЦА"- као специфичан облик рада са децом, припрема и реализује позоришне представе, контакт програме и приредбе за децу предшколског и основношколског узраста. Са децом систематски организује непосредан рад у сваком од вртића у форми драмских игара под називом: "Драмске радионице".

1.4. ПОСЕБНИ ОБЛИЦИ РАДА СА ДЕЦОМ

1.4.1. Дечији клуб, пружа породици услуге повремениог смештаја деце која не похађају вртић, узраста до 10 година, и организује прославе дечјих рођендана.

1.4.2. Група деце са посебним потребама, која ради у просторијама вртића Лептирић,

1.4.3. Болничка група, рад са децом на болничком лечењу на Дечјем одељењу крушевачке болнице.

1.5. ОБЈЕКТИ ЗА ОДМОР И РЕКРЕАЦИЈУ – у Сутомору (није у функцији, разматра се могућност реновирања) и Рибарској Бањи (у којем се организује рекреативни боравак деце).

Кроз форму специфичних облика рада и коришћењем различитих услуга породици, кроз Установу годишње прође 6000 деце.

Васпитно-образовним радом, негом и исхраном, превентивно-здравственом и социјалном заштитом, различитим облицима и програмима рада Установе обухваћено је 3374 деце, разврстано у 158 група.

1.6. ОРГАНИЗАЦИОНА ЈЕДИНИЦА "ПИОНИР"- за основну делатност има припрему и дистрибуцију хране за децу предшколског узраста. Поред тога, а из делокруга свог производног програма, припрема и дистрибуира ужине за децу основношколског узраста на територији Града Крушевца, преко кантина врши продају пекарских и

посластичарских производа грађанима, остварује производњу и продају готових јела за грађане у маркетима “Макси”, као и производњу и продају појединачних поруџбина за трећа лица и организује и спроводи исхрану за кориснике Народне кухиње.

1.7.ОРГАНИЗАЦИОНА ЈЕДИНИЦА “ЗАЈЕДНИЧКЕ СЛУЖБЕ”, обавља стручне, педагошко-психолошке, правне, финансијско-рачуновотствене послове, послове безбедности и здравља на раду, послове одржавања и обезбеђења објеката и друге послове за потребе родитеља, оснивача, пословних партнера и запослених.

Издвајања из буџета града за потребе предшколске установе бележе раст у односу на укупна средства буџета:

	ПУ "Ната Вељковић"		% у односу на буџет	
	кл.4	кл.5	кл.4	кл.5
2003	80.276.283	0	9,70%	0,00%
2004	94.999.057	0	9,91%	0,00%
2005	115.512.494	896.840	9,73%	0,08%
2006	126.890.934	2.554.892	9,45%	0,19%
2007	164.952.146	7.206.761	8,81%	0,38%
2008	187.381.659	1.775.445	10,55%	0,10%
2009	187.393.889	836.435	10,61%	0,05%
2010	193.355.000	5.000.000	8,73%	0,23%

табела 1.-издвајање из буџета града

1.2. ПОТРЕБЕ ПОРОДИЦА И ДЕЦЕ

Укупан број деце у граду Крушевцу, узраста од 0 до 6,5 година износи 8162. Рашчлањена по узрасту, популација има следећу структуру:

УЗРАСТ	БРОЈ ДЕЦЕ
0 -3 године	4104
3 -5,5 година	2674
од 5,5 - 6,5 година	1384

Исказане потребе за збрињавањем деце су у доброј мери задовољене. Зависно од облика рада има 185 нерешених молби за смештајем деце у целодневни боравак.

Исказане потребе родитеља за остваривањем права од општег интереса а пре свега рад са децом са сметњама у развоју, са децом без родитељког старања,

бесплатни боравак трећег детета, са децом у Ромском насељу "Марко Орловић", у граду, у потпуности су задовољене.

Потребе деце за одмором и рекреацијом у виду организованог летовања и зимовања реализоваће се у Рибарској Бањи и стварањем неопходних услова, у наредном периоду, у објекту у Сутомору.

1.3. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДЕЛАТНОСТИ

1.3.1. ОБЈЕКТИ ЗА ДЕЦУ

Назив објекта	Број	Капацитет		Површина објекта	Површина дворишта	Адреса
		Бр. гр.	Бр. деце			
1. Невен	1	16	400	2200	6073	Босанска 21
2. Звончић	1	8	185	1104	2223	Јована Дучића 7
3. Лабуд	1	10	225	1081	6157	Војвода Степа 18 Јирила и Метод.5
4. Лептирић	1	10	225	1101	5109	Нова Балшићева 6
5. Колибри	1	7	185	967	1704	Сл. Милованов. 2
6. Бисери	1	9	200	946	4603	Слатинска 14
7. Н. радост	1	9	210	1122	5493	Др. Салка 2
8. Г. мира	1	8	225	1166	5059	Липљанска 7
9. В. Јурић	1	3	70	315	645	Ж.Пауновића 10
10.Пчелица	1	12	280	1520	6864	
Укупно	10	92	2205	10932	43930	

1.3.2. ПРЕГЛЕД ДРУГИХ (ПРИЛАГОЂЕНИХ) ПРОСТОРА ЗА РАД СА ДЕЦОМ

Назив објекта за полудневни боравак деце	Број	Капацитет		Површина простора
		Бр. гр.	Бр. деце	
1. ОШ "Вук Караџић"	1	4	120	151
2. врт."Бубамара"	1	2	60	45
3. Мудраковац	1	3	90	150
4. Читлук	1	3	90	150
5. Сеоске групе	49	53	950	1700

1.3.3. ОБЈЕКТИ ЗА ПРИПРЕМУ ХРАНЕ

Назив објекта	Број	Повр.	Капацитет				Адреса
			дор.	ужина	ручак	вечера	
1. "Пионир"	1	1035	2100	4500	2100	150	Косовска бр. 36

1.3.4. ОБЈЕКТИ ЗА ОДМОР И РЕКРЕАЦИЈУ

Р.б.	Назив објекта	Бр.	Облик рада	Капацитет	Површина објекта	Површина дворишта	Место
1	"Брца"	1	Летов.	50	153	84	Сутоморе
2	"Јеленко"	1	Рек. бор	80	879	2647	Р. Бања

1.3. СТАЊЕ ОПРЕМЉЕНОСТИ

Објекти у саставу Установе располажу одговарајућим простором и стандардном опремом предвиђеном за живот и рад деце. Побољшавање услова рада, обнављање и допуна основне опреме, као и средстава за васпитно-образовни рад, представљају стални задатак Установе.

Реконструисана је грејна мрежа у вртићу „Бисери“, котларница у објекту у Рибарској Бањи, реконструисан кров и замењена столарија на објекту у Мудраковцу и обављене све реконструкције и грађевински радови у кухињи „Пионир“ према законским захтевима за увођење „ХАСАПА“-а.

Унапређен је компјутерски систем на нивоу целе Установе, чиме је осавремењен и допуњен фонд компјутера у служби рачуноводства, а и сви вртићи су добили компјутере. Извршена је допуна посуђа за све вртиће, а донацијом компаније „Самсунг“ обogaћен фонд АВ средстава, усисивача и апарата за кухињу „Пионир“.

Радне собе допуњене су играчкама и дидактичким материјалом за васпитно-образовни рад, а наставило се и са обнављањем дотрајале опреме. Наставило се са процесом уједначавања услова за рад у градским вртићима и сеоским групама: кречење, санација већих оштећења и повећање фонда дидактичког материјала. За градске и сеоске групе набављен је већи број АВ средстава-телевизора, ДВД-ја, ЦД плејера, што из донација, што од средстава Установе. Планира се даља обнова техничке опреме.

2. ОСНОВНО И СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

У процесу децентрализације и демократизације друштва у целини, град Крушевац преузима одговорност, како за материјално-технички развој школа тако и за стручно усавршавање наставника, стварање оптималне мреже образовних установа, унапређење материјалних услова рада школа, имплементацију развојних планова школа и унапређења програма и активности неформалног образовања.

2.1 ПРОСТОРНИ РАСПОРЕД ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА И ОБУХВАТ УЧЕНИКА ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ОБРАЗОВАЊЕМ СА ПРЕТПОСТАВЉЕНИМ БРОЈЕМ У НАРЕДНЕ ТРИ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ:

Мрежа основних школа на територији града Крушевца је врло развијена: 17 редовних основних школа са 53 издвојена одељења, Школа за основно и средње образовање „Веселин Николић“, Музичка школа, „Стеван Христић“; 8 средњих школа и Школа за основно образовање одраслих при Народном универзитету у Крушевцу, као и установа у области образовања, Центар за стручно усавршавање Крушевац,.

ШКОЛА		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12		2012/13	
		од	уч	од	уч	од	уч	од	уч	од	уч	од	уч
А	1. Вук Караџић	42	1064	42	1051	39	1020	38	990	37	960	36	930
	2. Доситеј Обрадовић	37	995	38	1000	40	1024	40	1029	40	1029	40	1032
	3. Драгомир Марковић	48	1260	50	1275	50	1298	50	1298	50	1297	50	1298
	3.1. Велика Ломница	3	47	4	51	4	55	4	55	4	56	4	57
	3.2. Трмчаре	2	29	2	22	2	19	2	19	2	19	2	19
	3.3. централна школа	43	1184	44	1202	44	1224	44	1225	44	1225	44	1226
	4. Јован Јовановић Змај	36	848	34	809	33	786	31	760	30	712	30	683
	4.1. Велико Головоде	2	26	2	30	2	29	2	24	2	31	2	33
	4.2. Кобиље	2	29	2	34	2	38	2	41	2	36	2	38
	4.3. Станци	2	16	2	34	2	38	2	41	2	36	2	38
	4.4. Мудраковац	30	777	29	738	28	709	26	684	25	635	24	595
	5. Јован Поповић	32	772	32	764	31	790	31	810	31	815	31	815
	6. Нада Поповић	42	1185	43	1190	44	1203	44	1209	44	1206	44	1207
	7. Бранко Радичевић	31	604	31	589	29	579	28	563	28	557	28	560
	7.1. Дедина	5	91	5	94	5	103	5	100	5	102	5	100
	7.2. Макрешане	4	48	4	39	3	42	3	43	3	45	3	45
	7.3. Бивоље	22	465	22	543	21	434	20	420	20	410	20	415
	8. Кнез Лазар-Купци	18	323	17	304	16	291	16	271	16	258	15	243
	8.1. Себечевац	2	27	2	20	2	21	2	18	2	21	2	21
	8.2. Мајдево	2	33	2	29	2	26	2	26	2	23	2	22
	8.3. Ћелије	2	14	1	11	1	9	1	10	1	10	1	10
	8.4. Купци	12	175	12	169	11	157	11	143	11	145	11	135
	9. Деспот Стефан Г. Степош	20	343	20	341	20	342	20	341	20	361	20	376
	9.1. Јабланица	4	56	4	54	4	50	4	60	4	64	4	68
	9.2. Наупаре	2	25	2	25	2	26	2	32	2	32	2	35
	9.3. Доњи Степош	2	16	2	17	2	17	2	21	2	27	2	29
	9.4. Горњи Степош	12	246	12	245	12	249	12	228	12	238	12	244
	10. Жабаре	21	302	21	296	21	291	21	291	20	296	20	291
	10.1. Пепељевац	4	46	4	46	4	51	4	54	4	59	4	65
	10.2. Лукавац	2	20	2	17	2	16	2	18	2	18	2	21
	10.3. Мешево	2	22	2	20	2	19	2	22	2	21	2	21
	10.4. Церова	2	22	2	22	2	17	2	17	1	11	1	8
10.5. Жабаре		192		191		188	10	179	9	187	9	299	
11. Станислав Бинички	26	507	26	489	26	467	26	478	25	459	25	440	
11.1. Кукљин	4	48	4	53	4	49	4	63	4	68	4	56	
11.2. Шанац	2	31	2	30	2	24	2	29	2	28	2	26	
11.3. Срње	2	22	2	25	2	25	2	26	2	25	2	23	
11.4. Велика Крушевица	2	27	2	29	2	30	2	29	2	24	2	22	
11.5. Јасика	16	379	16	352	16	339	16	331	15	314	15	313	
12. В. С. Јан - Паруновац	28	573	27	570	28	544	28	528	28	525	28	530	
12.1. Текија	1	10	1	15	2	17	2	18	2	22	2	16	
12.2. Гаглово	3	30	2	32	2	29	2	25	2	23	2	27	
12.3. Бован	1	6	1	6	1	5	1	4	1	4	1	5	
12.4. Пасјак	1	5	1	8	1	9	1	13	1	12	1	12	
12.5. Паруновац	20	505	20	489	20	462	20	443	20	442	20	449	

	12.3.М.Шилъеговац	2	17	2	20	2	22	2	25	2	22	2	21
	13. В. С. Корчагин - В.Шилъ.	41	723	41	716	41	694	41	680	42	664	41	652
	13.1.Каоник	8	166	8	169	8	174	8	156	9	152	9	146
	13.2.Рибаре	6	92	6	90	6	89	6	89	6	84	6	82
	13.3. Беласица	2	23	2	17	2	15	2	14	2	14	2	15
	13.4. Бољевац	1	8	1	5	1	6	1	6	1	6	1	7
	13.5.В.Крушинце	1	15	1	13	1	10	1	12	1	10	1	11
	13.6.Гревци	2	21	2	20	2	19	2	20	2	16	1	12
	13.7.Ђунис	2	16	2	17	2	17	2	22	2	23	2	22
	13.8.Зебица	1	7	1	6	1	8	1	5	1	4	1	7
	13.9.Зубовац	1	10	1	9	1	4	1	4	1	4	1	5
	13.10.Росица	1	9	1	8	1	5	1	6	1	5	1	10
	13.11.Сушица	4	44	4	49	4	49	4	53	4	53	4	47
	13.12.Шилъеговац	12	312	12	313	12	298	12	293	12	293	12	288
	14. Ст. Поповић - Дворане	17	256	17	246	16	241	15	230	14	236	13	232
	14.1. Здравље	3	39	3	37	2	31	2	26	2	30	2	29
	14.2. Модрица	2	19	2	20	2	24	2	26	2	26	2	26
	14.3. Сеземча	1	8	1	8	2	10	1	15	2	22	2	22
	14.4. Дворане	11	190	11	181	11	176	10	163	8	159	7	153
	15. Брана Павловић - Коњуш	21	314	21	317	21	315	21	313	21	334	21	337
	15.1.Бела Вода	3	42	3	39	3	35	3	41	3	54	3	53
	15.2. Брајковац	1	9	1	11	1	11	1	12	1	14	1	14
	15.3. Лазаревац	2	26	2	28	2	23	2	23	2	26	2	24
	15.4. Љубава	2	30	2	27	2	34	2	32	2	34	2	33
	15.5. Каменаре	2	24	2	24	2	19	2	16	2	13	2	17
	15.6. Коњуш	11	183	11	188	11	193	11	189	11	193	11	196
	16. Васа Пелагић - Падеж	16	244	17	240	17	250	17	246	17	249	16	237
	16.1.Крвавица	3	45	3	39	3	39	3	42	3	41	3	41
	16.2. Шашиловац	1	12	2	18	2	17	2	17	2	17	1	13
	16.3. Глобаре	1	11	1	10	1	15	2	18	2	19	2	21
	16.4. Вратаре	2	23	2	22	2	26	2	27	2	22	2	17
	16.5. Падеж	9	153	9	151	9	153	8	144	8	150	8	145
	17. Свети Сава - Читлук	29	583	29	565	29	541	29	553	29	555	29	524
	17.1.Глободер	8	106	8	110	8	112	8	102	8	96	8	88
	17.2. Мачковац	4	45	3	33	3	25	3	27	3	29	3	27
	17.3. Вучак	1	10	1	10	1	8	1	8	1	10	1	7
	17.4. Читлук	16	422	17	412	17	396	17	401	17	398	17	369
	18. Музичка школа	7	286	7	285	7	278	7	300	7	300	7	300
	19. Веселин Николић	17	138	17	138	17	138	17	133	17	135	17	133
	УКУПНО А	540	11320	541	11185	536	11092	531	11023	527	10948	522	10820

табела број 1-број ученика и одељења у основним школама

У градским основним школама, а првенствено у оним које у свом саставу немају издвојена одељења, бележи се тренд задржавање истог броја ђака и одељења.

У сеоским школама евидентан је пад броја ученика и одељења, што је последица миграције сеоског становништва у градове као и негативне стопе природног прираштаја. У неким случајевима, иако се бележи пад броја ученика, задржава се исти број одељења, што говори о томе да се смањује број ђака у одељењу, што се највише одражава на формирање комбинованих одељења која су на доњој граници по броју ђака у односу на обавезу организовања неподељене школе.

Обухват деце основним образовањем је висок, док за децу из маргинализованих група не постоје адекватни подаци.

На основу поднетих пријава школа, број непоходећих ученика, односно оних ученика који су обухваћени основним образовањем а не похађају редовно наставу, почев од школске 2007/08 године је 14, школске 2008/09 -14 ученика и школске 2009/10 - 25 ученика.

Постоји проблем недовољне интеграције Рома у образовни систем .Према подацима добијеним од месних заједница , регистровано је 758 ромске деце узраста:

**-од 0 до 6 година: 269,
-од 7 до 14 година: 343,
-од 15 до 18 година: 103,**

- 43 детета без званичних података о години рођења.

У последњих пет година број ромске деце у основним школама кретао се између 137 (школске 2002/2003.) и 159 (школске 2006/2007.).

Најбројније насеље ромске деце је "Марко Орловић", смештено у ужој градској зони, са пријављеним 201. дететом узраста од 4 до 18 година.

На територији града Крушевца постоји осам средњих школа. Све школе задржавају углавном исти број ученика и одељења .

	2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12		2012/13	
1. Економска школа	31	910	31	906	31	905	31	907	31	912	31	900
2. Техничка школа	30	787	30	785	31	789	31	830	32	850	32	850
3. Гимназија	36	1011	36	1017	36	1006	36	1016	36	1019	36	1018
4. Медицинска школа	24	745	24	766	24	756	24	760	24	760	24	760
5. Машинско-ел. школа	42	1150	44	1172	43	1113	42	1100	42	1100	44	1100
6. Хемијско-технол. шк.	37	977	38	1019	40	1053	42	1070	43	1090	44	1100
7. Веселин Николић	12	64	12	63	12	71	12	71	12	63	12	70
8. Музичка школа	8	82	8	80	8	79	8	80	8	80	8	80

Табела број 2- број ученика и одељења у средњим школама

Када су у питању подручја рада, планом уписа ђака за школску 2010/11 годину обезбеђено је 19 подручја рада са 58 образовних профила .

2.2. ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

Влада Републике Србије је у децембру 2006. године усвојила Стратегију развоја образовања одраслих. Један од сегмената ове националне стратегије је и „ Развој програма основног образовања одраслих,,.

На територији града Крушевца, према попису становништва из 2002. године, има 5150 неписмених, од тога је 4606 жена. Број неписмених је 4,33% у односу на укупно становништво Града. Према старосној структури, број неписмених лица је следећи: од 10-14 година-39 лица; од 15-19 година-50 лица; од 20-39 година-178 лица ,40-49 година-127 лица; од 50-59 година-165 лица; од 60-64 година-230 лица и преко 65 година-4303 лица.

Формално образовање у Школи за образовање одраслих при Народном универзитету у Крушевцу обухвата период од првог до осмог разреда, чијим завршетком полазници стичу диплому о завршеном основном образовању. Образовање траје четири године (по два разреда за сваку школску годину), а ради се по посебном наставном плану и програму. Право на школовање у овој школи имају полазници старији од 15 година који из различитих разлога нису завршили основну школу на време.

	2005/06.		2006/07.		2007/08.		2008/09.		2009/10.	
	Уписало	Заврш.	Уписало	Заврш.	Уписало	Заврш.	Уписало	Заврш.	Уписало	Заврш.
I	17	17	13	12	11	5	4	1	2	2
II					7	7	2	2	3	2
III					2	2	1	1	/	/
IV					4	4	2	2	/	/
V	20	14	39	28	20	12	14	1	15	1
VI					23	11	29	5	17	1
VII	22	17	16	13	25	14	26	11	32	8
VIII					20	12	32	9	20	1
Укупно	59	48	68	53	112	67	110	32	89	15

Табела број 3- Преглед броја уписаних полазника у последњих пет година и оних који су завршили разред.

У наредном периоду, основно образовање одраслих повериће се некој основној школи.

2.3. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ РАДА ШКОЛА

Издавања из буџета града Крушевца за потребе образовања приказана су у следећој табели:

Година	Буџет (извршење расхода)	основно образовање		% у односу на буџет		средње образовање		% у односу на буџет	
		кл.4	кл.5	кл.4	кл.5	кл.4	кл.5	кл.4	кл.5
2003	827.181.024	55.446.213	4.644.748	6,70%	0,56%	25.225.765	7.504.073	3,05%	0,91%
2004	958.986.631	54.220.981	6.516.768	5,65%	0,68%	25.889.993	2.474.538	2,70%	0,26%
2005.	1.186.954.790	64.633.038	28.704.878	5,45%	2,42%	27.625.336	12.748.216	2,33%	1,07%
2006.	1.343.388.745	87.667.833	23.728.072	6,53%	1,77%	35.705.186	11.901.966	2,66%	0,89%
2007.	1.872.287.312	96.399.626	46.483.096	5,15%	2,48%	41.246.682	11.650.938	2,20%	0,62%
2008.	1.776.472.161	88.405.559	23.809.453	4,98%	1,34%	36.597.098	10.986.292	2,06%	0,62%
2009.	1.766.089.680	93.257.583	18.572.097	5,28%	1,05%	40.342.127	12.025.107	2,28%	0,68%
2010.	2.216.100.000	131.615.000	74.180.000	5,94%	3,35%	48.315.000	5.090.000	2,18%	0,23%

Табела 4.-издвајања из буџета за потребе образовања

Из наведених података види се да се издвајања из буџета града за потребе образовања, у односу на извршена средства буџета, крећу у распону од 6,32-9,29 % за основно образовање, као и од 2,41 -3,96% за средње образовање.

2.3. 1. Превоз ученика

Чланом 143. Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да општина обезбеђује средства за превоз ученика који станују на удаљености већој од 4 километра од школе ако на тој удаљености нема школе, а за ученике ометене у развоју без обзира на удаљеност места становања од школе.

У складу са наведеном одредбом Закона и Одлуком о мрежи школа на територији Града Крушевца, Град Крушевац донео је Одлуку да се од 01.01.2009. године обезбеђују средства за превоз ученика основних школа који путују на удаљености преко два километра од седишта школе, тако да је повећан број ђака који користе ову субвенцију, а повећана су и издвајања из буџета града за ове намене, што је приказано у следећој табели:

Назив школе	2007/08		2008/09		2009/10	
	уч.	средства	уч.	средства	уч.	средства
Брана Павловић Коњух	73	850.000	92	1.300.000	89	1.170.000

Бранко Радичевић	50	550.000	102	1.425.000	133	1.360.000
Васа Пелагић Падеж	73	1.050.000	94	900.000	91	1.450.000
В.С. Корчагин В.Шилеговац	135	1.467.000	272	2.610.000	218	2.800.000
В. С. Јан Паруновац	117	1.200.000	141	2.170.000	120	1.650.000
Вук Караџић	60	900.000	61	2.000.000	65	1.180.000
Драгомир Марковић	63	1.090.000	57	1.400.000	53	1.000.000
Станислав Бинички Јасика	163	1.379.000	190	2.250.000	179	2.000.000
Јован Јовановић Змај	47	602.000	84	820.000	130	1.000.000
Кнез Лазар-Купци	67	650.000	103	1.350.000	106	1.000.000
Деспот Стефан-Г.Степош	73	1.000.000	146	1.620.000	146	1.500.000
Страхиња Поповић Дворане	74	1.050.000	106	1.400.000	100	1.400.000
Свети Сава Читлук	33	400.000	87	850.000	83	960.000
ОШ Жабаре Жабаре	82	930.000	108	1.100.000	103	1.050.000
Веселин Николић	50+35	1.200.000	48+34	1.600.000	42+36	1.600.000
укупно	1.195	14.318.000	1.725	22.795.000	1.694	18.120.000

табела број 5-број ученика који користе бесплатни превоз

Од укупног броја ученика, 57% станује на удаљености мањој од 1км, 15% ученика путује до школе од 2-5 км, 17% ученика путује од 5-10км до школе, док 11% ученика путује више од 10 км путује до школе.

2.4. ЗАПОСЛЕНИ У ОБРАЗОВАЊУ

	наставно особље				ненаставно особље			
	IV	V	VI	VII	I	II /III	IV / V	VI/VII
основне	43,21	1,00	167,55	549,81	154,65	13 /19	36,16/3,5	6,32/88,18
средње	15,34	5,05	44,24	424,65	63,50	1 / 2	19 / 4	1 / 43,20
укупно основне	761,57				319,81			
укупно средње	489,28				133,70			

табела број 6-број и квалификациона структура запослених у образовању

2.5. СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ РАДНИКА

Наставник, васпитач и стручни сарадник, са лиценцом и без лиценце, дужан је да се стално усавршава ради успешнијег остваривања и унапређивања образовно-васпитног рада и стицања компетенција потребних за рад, у складу са општим принципима и за постизање циљева образовања и стандарда постигнућа.

У току стручног усавршавања наставник, васпитач и стручни сарадник може професионално да напредује стицањем звања: педагошки саветник, самостални педагошки саветник, виши педагошки саветник и високи образовања и васпитања.

Град Крушевац је до сада издвајао значајна средства за стручна усавршавања запослених у образовању. Град има око 1300 васпитача, учитеља, предметних наставника и професора гимназија, као и директора основних и средњих школа, стручних сарадника - школских психолога и педагога, дефектолога, логопеда и просветних саветника за које је потребно издвајати средства за стручна усавршавања.

година	ОСНОВНО	средње	укупно
2004	614.448,97	543.194,14	1.157.643,11
2005	1.484.857,79	1.745.319,17	3.230.176,96
2006	2.367.668,52	1.988.780,22	4.356.448,74
2007	3.350.989,58	2.390.419,86	5.741.409,44
2008	2.916.818,25	1.706.190,65	4.623.008,90
2009	4.092.000,00	1.853.350,00	5.945.350,00

Табела број 7.-издвајање из буџета града за стручно усавршавање наставника

2.5.1. ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Формирање Центра за стручно усавршавање јесте део децентрализације и као такав обезбеђује прилагођавање наставника, њихових вештина и знања потребама града.

У 2010. години, стручно усавршавање наставника реализоваће се преко новоосноване установе,, Центар за стручно усавршавање Крушевац,,. За стручно усавршавање наставника са територије града Крушевца планирано је 5.100.000 динара из буџета града и 2.300.000,00 динара из сопствених прихода установе.

2.6 . РАЗВОЈНИ ПЛАНОВИ ШКОЛА

Школско развојно планирање је основа за остваривање жељених промена у свим сегментима образовања:

- Децентрализацији система образовања
- Демократизацији система образовања
- Развијању аутономије школе
- Имплементацији новог наставног плана и програма
- Подршци професионалном развоју наставника
- Подршци новом начину вредновања квалитета рада школе

- Партиципацији свих интересних група у раду школе (ученика, наставника, родитеља, локалне самоуправе...)

Развојно планирање има за циљ унапређивање квалитета наставе и учења и подстицање локалне самоуправе да преузме одговорност за школе на свом подручју.

Пројектну компоненту „Школски грант“, финансиран из кредита Светске банке, у периоду од 2002. до 2005. године прошло је неколико основних и средњих школа са територије града Крушевца. После овог периода школе више не добијају средства (из донација и кредита) за реализацију развојних планова.

Школско развојно планирање подстиче школе да самостално осмишљавају и дугорочно планирају активности усмерене на остваривању заједничке визије, а заснивају се на сталном препознавању аутентичних потреба школе и проналажењу начина да се те потребе задовоље. Укључивањем представника свих релевантних интересних група (ученици, наставници, родитељи, локална самоуправа) подстиче се њихова одговорност за квалитет рада школе. Осим стварања новог приступа при планирању и активног односа према развоју, овај процес промовише партнерски однос свих интересних група, праксу самовредновања и тимски рад у школама.

Развојни план је документ којим се одређују стратешки правци развоја школе, конкретизовани кроз циљеве, задатке и активности који ће довести до жељених промена. Циљеви се дефинишу у оквиру 7 области квалитета, које покривају све школске активности: Школски програм и Годишњи план рада, Настава и учење, Постигнућа ученика, Подршка ученицима, Етос, Ресурси и Руковођење, организација и обезбеђивање квалитета. Неке од тих промена могу се остварити мењањем начина рада и другачијом организацијом активности у школи, а друге захтевају додатна средства. Школе развојним планом планирају стручно усавршавање наставника, побољшање услова рада (опремање кабинета, набавка наставних средстава, учила, адаптација или изградња простора, сређивање школских дворишта...)

Све основне и средње школе на територији града Крушевца имају израђене развојне планове за период од три до пет година.

Развојни план установе јесте стратешки план развоја установе који садржи приоритете у остваривању образовно – васпитног рада, план и носиоце активности, критеријуме и мерила за вредновање планираних активности и друга питања од значаја за развој установе.

Развојни план установе доноси се на основу извештаја о самовредновању и извештаја о остварености стандарда постигнућа и других индикатора квалитета рада установе.

Развојни план доноси орган управљања, на предлог стручног актива за развојно планирање, за период од три до пет година.

У поступку осигурања квалитета рада установе вреднује се и остваривање развојног плана установе.

У оквиру развојних планова, све школе су посебну пажњу посветиле предузимању превентивних активности на заштити и безбедности ученика, заштити од злостављања и занемаривања, вршњачког и породичног насиља. Формирани су посебни тимови, утврђене посебне процедуре и одговорности за поштовање и поступање у ситуацијама настанка наведених инцидената.

Ученички парламенти преузели су активну улогу у планирању и реализацији многих активности у школама, као и учешће у раду органа управљања.

3. ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ

На територији града Крушевца постоје три високе школе струковних студија и један факултет. Влада Републике Србије је оснивач Високе хемијско-технолошке школе струковних студија Крушевац и Високе школе струковних студија за васпитаче Крушевац, а у приватном власништву су Висока школа струковних студија за пословно-индустријски менаџмент Крушевац и Факултет за индустријски менаџмент- Универзитет „ Унион,“ у Београду. Сходно Закону о високом образовању, локалне самоуправе немају обавезу обезбеђивања средстава за функционисање ових високошколских установа, али има интерес да се ове установе развијају, уводе нове студијске програме и окупљају високостручни кадар.

Факултет за индустријски менаџмент основан је 2002. године. За протекли период овај Факултет похађали су студенти из 52 општине Републике Србије. У претходне три школске године, основне студије уписао је 781 студент, а последипломске студије 133 студента. Просечна година студирања је 4,33. Учешће студената у креирању планова је на високом нивоу, с обзиром да активно учествују у раду органа управљања школе.

Висока хемијско-технолошка школа струковних студија у Крушевцу основана је 1961. године. У школи тренутно студира 220 студената и 110 активних апсолвентата. Школа је у процесу акредитације оцењена као једна од најбољих школа у Србији.

Школа има следеће акредитоване програме: фармацеутску технологију, прехранбену технологију, хемијску технологију и заштиту животне средине.

Даљи развој ове високошколске установе треба да иде у три фазе: прва фаза односи се на обезбеђење материјалних средстава за обнову опреме, лабораторија, учешћа на научним скуповима, проширењу студијских програма и слично; друга фаза односи се на процес акредитације за развој студија другог степена, односно специјалистичке и мастер струковне студије. Школа би акредитовала студије другог степена на свим сада акредитованим студијским програмима првог степена. У трећој фази школа би могла да, путем стварања услова и процеса акредитације прерасте у Високу школу академских студија. Наставу у школи изводе доктори и одређени број магистара наука. Сви магистри су на докторским студијама или су пред одбраном доктората. У школи је формиран студентски парламент који решава питања из свог делокруга. Студенти су и чланови Наставног већа и Савета школе, и активно учествују у њиховом раду.

Висока школа струковних студија за пословно индустријски менаџмент има акредитоване студијске програме основних и специјалистичких струковних студија. На основним струковним студијама квота за упис је 90 студената а на специјалистичким струковним студијама 80 студената. С обзиром на пројектовану пролазност студената и стања у претходном периоду, може се очекивати да се у наредних 10 година може рачунати на приближно 80 свршених студената занимања струковни менаџер и 40 свршених студената занимања менаџер-специјалиста.

12.2. Здравствена и социјална заштита

12.2.1. Здравствена заштита

- **ЗДРАВЉЕ ЉУДИ ГРАДА КРУШЕВЦА –**

Основни показатељи здравственог стања

Према процени из 2008. године град Крушевац има 128.196 становника. Постоји тренд смањења броја становника овог града. Становништво града Крушевца је врло старо и процес старења становништва је све израженији. У прилог томе говоре и следећи демографски показатељи за период 2005. – 2009. године:

- Пад броја становника за 1,45%.
- Смањење броја деце старости 0 година за 12,5%.
- Смањење броја деце старости 1-4 година за 3,33%.
- Смањење удела млађих од 19 година у укупном броју становника
- Повећање удела старијих од 65 година у укупном броју становника са 17,40% на 17,43% (становништво је врло старо када је овај проценат већи од 10%).
- Пораст индекса старења са 0,82 на 0,84 (сматра се да је становништво старо када вредност овог индекса пређе 0,4).
- Повећање просечне старости становника са 40,54 на 41,05 година.
- Негативна стопа природног прираштаја.
- Пад стопе наталитета
- Пад стопе фертилитета

Општа стопа смртности показује тренд раста до 2006. године, а затим бележи благи пад, тако да је 2008. године износила 14,1 на 1000 становника. У структури узрока смрти доминирају болести срца и крвних судова са уделом од преко 50% у узроцима смрти. На другом месту су тумори са нешто мање од 20% и трендом повећања удела у структури узрока смрти. Сви остали узроци чине око 30% узрока смрти. Посматрано по дијагнозама најчешћи узроци смрти су: друге болести срца (I26-I51), болести крвних судова мозга (I60-I69), исхемичне болести срца (I20-I25), болести повећаног крвног притиска (I10-I14), шећерна болест (E10-E14), малигни тумори душника, душнице и плућа (C33-C34), хроничне болести доњих дисајних путева (J40-J47) и други малигни тумори (C17...C97). У последњих пет година уочљив је пораст удела малигнух тумора душника, душнице и плућа (C33-C34) у структури узрока смрти.

Општа стопа обољевања у граду Крушевцу у 2009. години је била 2367 на 1000 становника. У структури обољевања у периоду од 2005. – 2009. године првих пет места заузимају: болести система за дисање, болести система крвотока, фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом, болести мишићно-коштаног система и везивног ткива и болести мокраћно-полног система. Хроничне незаразне болести су водећи узроци оболевања, инвалидности и превременог (пре 65. године) умирања становника Крушевца. Исхемијске болести срца, цереброваскуларне болести, рак плућа, душевни поремећаји и шећерна болест (дијабетес) представљају хроничне

незаразне болести које су одговорне за скоро две трећине укупног оптерећења болешћу.

Истраживања здравственог стања, здравствених потреба и коришћења здравствене заштите становништва Србије, па и града Крушевца, спроведена 2000. и 2006. године, показала су широку распрострањеност понашања узимања ризика међу становницима Крушевца.

Ресурси у здравственој заштити

Основну организациону структуру у систему здравствене заштите града Крушевца чини мрежа државних здравствених установа и установе у приватном власништву. Мрежу државних здравствених установа на подручју града Крушевца чине: Дом здравља Крушевац, Општа болница Крушевац (тренутно ове две установе функционишу као делови Здравственог центра Крушевац), Завод за јавно здравље Крушевац, Апотека Крушевац и Специјална болница за ортопедска, коштано-зглобна и дегенеративна обољења Рибарска Бања. Приватни здравствени сектор је релативно добро развијен и највише пружа услуге у области примарне здравствене заштите одраслог становништва, деце и жена.

У периоду од 2005. – 2009. године број становника на једног лекара у граду Крушевцу континуирано опада. Ово је резултат пада броја становника и пораста броја лекара у посматраном периоду. У периоду до 2005. године број становника Крушевца на једног лекара је већи у односу на Републику Србију, док је у периоду 2006. до 2009. године тај број мањи.

Посматрано по областима примарне здравствене заштите, у службама за стоматологију и здравствену заштиту жена кадровска обезбеђеност је константна у посматраном периоду. У служби за здравствену заштиту деце и школске деце кадровска обезбеђеност је побољшана. Боља кадровска обезбеђеност у служби за здравствену заштиту одраслих је на рачун службе за здравствену заштиту радника, а резултат је промена у финансирању здравствених услуга и последичне прерасподеле здравствених радника из службе за здравствену заштиту радника у службу за здравствену заштиту одраслих.

Основне карактеристике болничке здравствене заштите у посматраном периоду су следеће:

- Константна и добра обезбеђеност постељама за краткотрајну хоспитализацију.
- Добра кадровска обезбеђеност, осим у службама анестезиологије и радиологије.
- Мала просечна заузетост постеља (око 65%) на нивоу целе болнице, с тим да, посматрано по одељењима, постоје велике варијације.
- Просечна дужина лечења је испод 7 дана, што је добро (препоручена вредности за болнице за краткотрајну хоспитализацију је 8,5).
- Све већи број специјалистичко-консултативних прегледа што, уз релативно ниску просечну заузетост постеља, указује на померање тежишта секундарне здравствене заштите на амбулантно-поликлиничку делатност.

12.2.2. Социјална политика града Крушевца

Стање у социјалној заштити Града карактерише велики пораст незапослености и сиромаштва, социјално раслојавање и повећање угрожености деце, немоћних и старијих људи, услед смањених могућности породице и друштва да остваре своју заштитну улогу. Пораст различитих облика асоцијалног понашања и нових облика криминала, нарочито код млађе популације употпуњују општу слику ове области. Град Крушевац посвећује значајну пажњу и подршку социјалној заштити. Поред обезбеђивања средства за реализацију права на основу Одлуке о правима у социјалној заштити грађана и преко субвенције која јавна предузећа пружају грађанима у стању социјалне потребе, донето је и неколико стратешких докумената који треба да омогуће унапређење стања у овој области. Поред Стратегије развоја социјале политике, усвојени су: Локални план акције за децу, Стратегија за унапређење положаја Рома, Акциони план за младе(у поступку доношења) и др.

Сходно ситуацији, средства из буџета Града за финансирање социјалне заштите, се константно повећавају. Нарочито је изражено повећање после усвајања Стратегије развоја социјалне политике (Табела1.), тако да достиже износ од 3,7% буџета. Грађани остварују права из области социјалне заштите кроз рад установа: Центра за социјални рад, Геронтолошког центра, Дома за децу без родитељског старања "Јефимија", Центра за особе са инвалидитетом, јавних предузећа чији је оснивач град, Црвеног крста, удружења особа са инвалидитетом и других НВО организација.

Табела бр. Учесће социјалне заштите у буџету града Крушевца у последњих пет

Година	Буџет	Средства	% у Буџету	Учесће	
				Износи	% у укуп.

Поред директних издвајања, кроз пројекте друштвених и невладиних организација, Град првенствено финансира услуге усмерене на различите видове помоћи социјално угроженим групама и појединцима.

Центар за социјални рад

Остваривање социјалне и породично-правне заштите Крушевца остварује се преко Центра за социјални рад. У Центру ради 51 лице, од којих се зараде за 35 радника финансирају из средстава Министарства рада и социјалне политике а 16 из буџета града. Квалификациона сруктура запослених пружа могућност за стручно и квалитетно обављање свих послова и пружање услуга социјалне заштите.

Стручни рад у Центру за социјални рад је организован по принципу водитеља случаја, у оквиру 4 службе: за децу и омладину, за одрасле и старе, за опште и правне послове, за локалне услуге.

Центар за социјални рад града Крушевца, као установа која обавља послове остваривања права од општег интереса, делује на основу:

- Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана,
- Породичног закона,
- Закона о прекршајима, у делу који се односи на прекршајни поступак према малолетницима,
- Закона о кривично - правној заштити малолетних учиниоца кривичних дела, ,
- Подзаконских аката,
- Одлуке о правима у социјалној заштити грађана града Крушевца.

Права које Град обезбеђује Одлуком о правима у социјалној заштити

Поред права утврђених републичким прописима, град Крушевац је својом Одлуком **о правима у социјалној заштити** утврдио део права и услуга које обезбеђује из своје надлежности (тзв. проширена права), и то:

Права у социјалној заштити:

- помоћ у кући,
- дневни боравак,
- привремени смештај у прихватну станицу,
- опремање корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу,
- једнократне помоћи.

Друге услуге социјалне заштите:

- породично - едукативни центар,
- самостално становање младих при изласку из система социјалне заштите,
- набавка уџбеника, школског прибора и опреме за ученике под старатељством и децу из материјално угрожених породица,
- партиципација у трошковима летовања, зимовања, екскурзија и организовање школе у природи за децу под старатељством и децу из материјално угрожених породица,
- услуге мобилног тима ради неодложних интервенција и смештаја у кризним ситуацијама појединаца и породице кроз 24-часовну доступност Центра за социјални рад,
- услуге интервентног смештаја деце и омладине у кризним ситуацијама,
- решавање стамбених потреба социјално угрожених лица,
- бесплатан превоз особа са инвалидитетом и пензионера старијих од 70 година са најнижим износима пензија,
- трошкови сахране,
- бесплатан оброк ("Народна кухиња").

Услуге које проистичу из Стратегије развоја социјалне политике града Крушевца:

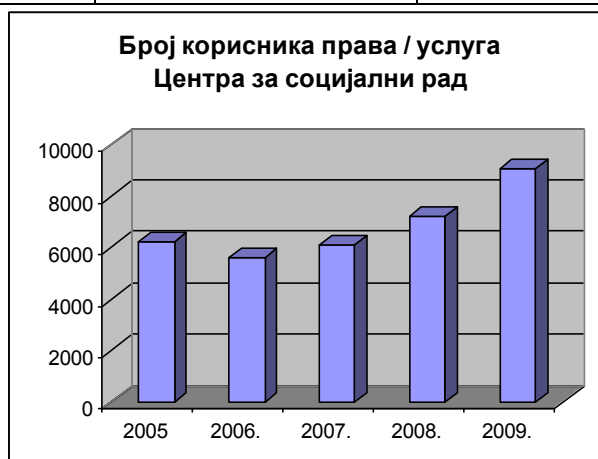
- услуге превенције и заштите жртава насиља,
- услуга породичног смештаја за старе,
- услуге Саветовалишног центра за децу, младе и родитеље

- услуге за подршку деци без родитељског старања, хранитељима и усвојитељима,
- услуге волонтерског центра,
- услуге Саветовалишног центра за децу предшколског узраста,
- услуге Центра за особе са инвалидитетом,
- услуге дневног боравка за стара и инвалидна лица,
- услуге Клуба и саветовалишта за старе,
- услуге специјализованог сервиса за подршку запошљавању корисника социјалне заштите маргинализованих и угрожених група,
- услуге Сервиса за децу са ризичним и деликвентним понашањем.

Од 2006 - 2009. године значајно се повећава број корисника свих категорија. Разлози су: промене у законским основама које одређују ниво права грађана, развој нових услуга, обим и сложеност социјалних проблема и потреба.

Табела бр.1 - Број корисника права / услуга Центра за социјални рад од 2005 - 2009 године

Година	Број корисника	Индекс
2005	6235	-
2006.	5.642	90,49
2007.	6.115	108,38
2008.	7.213	117,95
2009.	9.067	125,70

Табела бр.2-Процентуална заступљеност броја корисника према старосној структури

Старосна група	2006.	2007.	2008.	2009.
Деца и омладина	36	37	36	31
Одрасла лица	47	46	47	49
Стара лица	17	17	17	20

Видљиво је да је старосна структура корисника реалтивно стабилна.

У 2009. Години смањило се учешће деце због пораста броја одраслих и старих, док се учешће остарелих повећало за 20%. Анализом права која су остварили, закључује се да је до пораста дошло услед већег броја захтева за туђу

негу и помоћ, материјалног обезбеђења породице, једнократних новчаних помоћи и захтева за помоћ у кући.

Највећи број корисника остварује права на материјално обезбеђење породице и једнократне помоћи. Још увек није развијен систем подршке у запошљавању радно способних корисника материјалног обезбеђења породице а основни је разлог оскудна понуда послова.

Табела бр.3-Број породица са оствареним правом на материјално обезбеђење према броју чланова у 2009. Години

Број чланова породице	Број домаћинства	Број корисника- чланова домаћинства
Један члан	486	486
Два члана	513	1026
Три члана	400	1200
Четири члана	167	668
Пет и више чланова	188	1059
УКУПНО	1754	4439

Од укупног броја корисника- домаћинства МОП-а (1754), 15, 4% је неспособних за рад (270), док су у већем броју корисници по основу незапослености. Процена је да око 40 % корисника МОП-а чине Роми. Они су у 76 % случајева радно способни.

Како су Роми корисници са највећим бројем чланова домаћинства, њихово учешће у укупном броју корисника материјалног обезбеђења породице је 43%

По процени, око 80 % оних који примају помоћ, не може да преживи без ње. Износ помоћи за петочлану породицу износио је 10. 746 динара у 2009. години. Већина корисника материјалног обезбеђења породице остварује и право на једнократне новчане помоћи.

Уколико посматрамо износе који директно одлазе кроз новчана давања, више је него јасно да готово 90% укупних издвајања из буџета за реализацију Одлуке о правима у социјалној заштити грађана града Крушевца се исплаћује кроз једнократне новчане помоћи.

Табела бр.4 - Преглед броја корисника МОП-а (материјално обезбеђење породице)

Година	Број породица корисника МОП-а	Радно спос. корисн. МОП-а	% радно спос. у ук.бр. корисн МОП-а
2006	1266	887	70
2007	1420	731	51
2008	1507	816	54
2009	1754	1187	68

Пратећи бројчане показатеље породица корисника МОП-а уочава се пораст лица која користе овај облик социјалне заштите.

Сарадња центра са органима локалне самоуправе у реализацији програма социјалне заштите из локалне надлежности је добра и унапређује из године у годину.

У протеклом периоду Центар је организовао континуирану едукацију за стручне раднике из појединих области социјалног рада са циљем унапређења квалитета рада.

У наредном периоду је неопходно развијати сервисе који су се оформили путем пројеката, чији је носилац Центар, у смислу њихове даље одрживости и унапређења квалитета услуга:

- Развој породичног смештаја за стара лица
- Саветовалишни центар за децу, младе и родитеље
- Клуб хранитеља
- Центар за дневни боравак деце и младих у ризику,

којима се унапређује квалитет заштите појединих категорија локалног становништва.

Услуга помоћи у кући развија се, али не интензитетом према исказаним потребама потенцијалних корисника, па је неопходно развијати нове облике хранитељства за одрасле и старе (одлазак хранитељице у домове корисника).

Изражени су проблеми специфичних потреба самохраних родитеља, међу којима су најугроженији они чија су деца психофизички оболела (отежано радно ангажовање, отежано старање о детету).

Геронтолошки центар

Геронтолошки центар у Крушевцу је установа социјалне заштите, чија је основна делатност обезбеђивање становања, исхране, здравствене заштите и неге, културно-забавних, рекреативних, радно-окупационих и других активности старим лицима.

Капацитет установе је пројектован за 226 корисника. Структура корисника за период од 2007-2009. године дата је у следећој табели:

Табела.бр.5 - Структура корисника социјалне заштите Геронтолошког центра

Година	Број корисника	Број заштићених станара
2007.	181	8
2008.	171	7
2009.	171	7

Просечна старост смештених у извештајном периоду је између 76 и 77 година. Највећи број смештених је са територије града Крушевца. Последњих година смањен је број захтева за смештај покретних лица а све је већи број захтева корисника који су зависни од туђе неге и помоћи.

Сваке године се број новопримљених корисника повећава, али нажалост повећана је и стопа смртности.

Поред смештаја, Геронтолошки центар пружа услуге помоћи у кући и услуге заштићеног становања. Треба посебно напоменути да је све већи број захтева за услугама помоћи у кући, како у градској тако и у сеоској средини. Тренутно овај посао обавља десет геронтодомаћица, а број корисника ових услуга је око тридесет.

Геронтолошки центар у наредном периоду ће бити усмерен на:

- јачању постојећих институционалних капацитета, у складу са новим нормативима и стандардима у овој области,
- сарадњу са институцијама на локалном нивоу и НВО сектором на развијању услуга у заједници, пре свега ширење помоћи у кући, решавање радног статуса геронтодомаћица, отварање дневног боравка за старе у сарадњи са Центром за социјални рад и свих других граду неопходних отворених облика заштите старих,
- формирање посебне службе за отворене облике заштите,
- сталну едукацију запослених.

Дом за децу "Јефимија"

Дом за децу "Јефимија" збрињава првенствено децу без родитељског старања а од 2006. године пружа и друге видове услуга.

Табела бр 6.- Број деце без родитељског старања од 2007-2010. године:

Година	Укупан број деце	Број деце на дан 31.12.
2007	68	51
2008	54	43
2009	53	45

Табела бр.7- Број деце на интернатском смештају:

Школска година	Број деце
2007/08	41
2008/09	51
2009/10	50

Нове услуге развијене у процесу трансформације

Током 2006. године у циљу трансформације, Дом је у складу са смерницама за трансформацију установа социјалне заштите, заједно са представницима локалне самоуправе и Центра за социјални рад, израдио Акциони план трансформације установе у коме су детаљно образложени поступци, процедуре и термини за реализацију четири иновативне услуге:

1. Дневни боравак за децу са сметњама у развоју

Уз подршку Министарства за рад и социјалну политику 2006. године, започета је реализација пројекта Дневни боравак за особе са инвалидитетом када је адаптиран прилаз - направљена рампа за децу са физичким хендикепом. Током две године рада, дневни боравак је користило 18-оро деце са инвалидитетом,

2. Интервентни смештај за децу и младе у кризним ситуацијама

Током протекле три године у Дом је интервентно смештено 69 младих особа и деце.

3. Спровођење васпитних налога

На основу Решења окружног јавног тужиоца, надлежна служба Центра за социјални рад Крушевац је у Дом упутила једанаест дечака - реализација васпитних налога.

4. Кућа на пола пута

Дом је отпочео и са пружањем услуга становања уз подршку за младе, на издвојеној локацији, стану којим установа располаже (до сада смештено шесторо младих).

Едукативно-креативне радионице за аутистичну децу и "Школа за родитеље"

У дому се три пута недељно одржавају радионице за аутистичну децу и њихове родитеље; на овај начин се циљна група извлачи из маргинализоване позиције и ради на превенцији институционалног збрињавања.

У оквиру предузетништва у социјалној заштити, у Дому раде:фризерски салон, фотокопирница, производња поврћа у пластенику, ткачка и кројачка радионица.

Као наставак реализације програма инклузије, Дом реализује и програм подршке породицама ученика средњих школа и ученика средње специјалне школе из региона - интернатски смештај.

У наредном периоду, Дом "Јефимија" биће место где се инклузија примењује свакодневно кроз најбоље могуће примере добре праксе. Такође постоји спремност за сарадњу са свим удружењима, НВО, спортским, културним и другим институцијама и организацијама.

Као резултат трансформације планирано је да Дом као резиденцијална институција социјалне заштите на крају 2013. године изгледа на следећи начин:

Корисници: 1. Деца и млади без родитељског старања који неће имати капацитете прилагођавања у хранитељским породицама или ће из других разлога имати потребу за смештајем у установу.

2. Деца и млади са комбинованим сметњама - умерено и теже ометени са различитим оштећењима чула и физичким хендикепом.

Четири већ развијене услуге би и надаље оостале

Установа "Центар за особе са инвалидитетом"

Установа "Центар за особе са инвалидитетом" је основана Одлуком скупштине града Крушевца, 29.01.2010. године. Основна функција Центра је обезбеђивање права на коришћење услуга дневног боравка и помоћи у кући особама са посебним потребама, територијално и функционално повезивање и повећање доступности ових услуга корисницима, као и сарадње са другим удружењима, организацијама ради остваривања програма од јавног интереса.

Делатност Установе је:

- боравак, исхрана, васпитно-образовни рад и радни третман у оквиру целодневног збрињавања деце и омладине ометене у развоју и помоћ у кући, социјалне, едукативне, здравствене и услуге подршке које се пружају особама којима је потребна помоћ и надзор, али не и интезиван здравствени надзор,
- рехабилитација и радно оспособљавање хендикепираних лица према њиховим способностима,
- целодневна брига о одраслим хендикепираним лицима,
- добровољне и друге активности социјалне заштите.

Невладине организације

Социјална заштита је један од сегмената њиховог рада, али не преовлађујући. У највећем броју се баве особама са инвалидитетом, а најмањи број организација се баве питањима жена, Рома или незапосленим особама. Поседују и воде базу података о својим корисницима која углавном садржи основне податке о корисницима. Најчешће пружају едукативне и информативне услуге својим корисницима, као и материјалну помоћ. Најмање заступљене услуге су у области економског оснаживања корисника и помоћи у кући.

У наредном периоду НВО требало би да постану значајан партнер осталим актерима социјалне заштите у пружању услуга, према утврђеним стандардима.

Црвени крст

Градска организација Црвеног крста Крушевац, делује у оквиру Црвеног крста Србије. Са традицијом преко 134. године, са великим бројем активиста, већ дужи низ година суочена је са задацима на пружању многобројних врста помоћи социјално угроженом становништву.

Поред помоћи у животним намирницама, одећи, обући, средствима за хигијену, важан сегмент активности је организовање рада Народне кухиње. Припрема се 600 оброка дневно, шест дана у недељи, и дели на четири пункта у граду. Села нису

обухваћена иако има изражених потреба. Процењује се и да на постојећим пунктовима недостаје још око 150 obroka дневно.

Табела бр.8 - Број корисника народне кухиње по пунктовима

Назив пункта	Број корисника
ромско насеље "Марко Орловић"	210
ромско насеље "Пањевац"	150
ромско насеље "Цар Лазар"	120
"Прва месна заједница"	120
УКУПНО:	600

Народна кухиња се финансира из буџета града, Владе Републике Србије и акцијом "Храна за све" - Б 92.

Табела бр.9 - Пренета средства из буџета града Крушевца за рад Народне кухиње у периоду од 2008. до 2010.год.

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Уплаћено	8.704.222	9.255.719	9.620.251	11.200.000	-
Планирано	10.810.000	11.586.000	10.000.000	11.200.000	10.800.000
% извршења	80,52%	79,89%	96,20%	100%	-

Уочава се тренд повећања издвајања средстава у периоду од 5 година. Висина издвојених средстава ни изблиза не задовољава потребе грађана.

На основу Закона о финансијској подршци породици са децом обезбеђује се:

1. Накнада зараде за време породилског одсуства и одсуства ради неге детета
Број корисника је у просеку од 420 на годишњем нивоу.

2. Дечији додатак

Дечији додатак до 2007. године користило је просечно око 5000 породица са око 8.500 деце (везано за цензус), док се после 2008. године примећује тенденција опадања броја корисника.

Тренутно дечији додатак користи у просеку 4000 породица са око 6.900 деце (везано за цензус). Разлог за ово може да буде мањи број рођене деце или немогућност корисника да обезбеди све потребне доказе за признавање права (оверене здравствене књижице и сл.).

3. Родитељски додатак

Исплаћује се за прво, друго, треће и четврто дете по реду рођења, без обзира на материјални статус породице и у функцији је популационе политике.

4. Право на једнократно новчано давање незапосленим породиљама

Ово право установљено је Правилником о критеријумима за коришћење средстава Фонда за популациону политику града Крушевца. Право припада само незапосленим породиљама, као вид социјалне заштите ове категорије становништва.

Износ накнаде у 2009. године износио је 10.000,00 динара, а право је остварило 399, док у 2010. години износ је 20.000,00 динара.

Субвенције појединим категоријама грађана које дају јавна предузећа: ЈКП "Водовод Крушевац", ЈКП "Крушевац" и ЈКП "Градска топлана" Крушевац и ЈП "Пословни центар"

На основу одлука управних одбора, ова предузећа, делом или у потпуности ослобађају плаћања комуналних услуга следеће категорије породица(домаћинства):породице којекористе материјално обезбеђење; породице које имају лице које остварује туђу помоћ и негу;породице ратних војних инвалида и палих бораца;породице са троје и више деце;породице избеглих и расељених лица.

Број породица обухваћен субвенцијама креће се од 202 (код градске топлане) до 770 (код ЈКП "Крушевац")

Ове субвенције које се пружају породицама и грађанима, представљају значајан допринос локалне самоуправе спровођењу активних мера социјалне политике.

Национална служба за запошљавање бави се посредовањем у запошљавању. Обавља стручне и оперативне послове посредовања у запошљавању, води евиденцију у области запошљавања, спроводи мере активне политике запошљавања и друге послове.

Социјални дијалог НСЗ са органима локалне самоуправе и другим актерима социјалне заштите је на задовољавајућем нивоу с тим што га у појединим сегментима треба континуирано пратити и радити на његовом унапређивању (децентрализација политике запошљавања и подстицање развоја регионалне политике запошљавања проактивним приступом локалних власти).

Као пример добре сарадње треба истаћи, оснивање

а)Социјално услужног центра са циљем развијања и стварања иновативних услуга и програма најугроженијим групама становништва и подизање квалитета социјалне заштите у оквиру локалне самоуправе.

б) Скупштина града Крушевца је децембра 2009. године основала Буџетски фонд за запошљавање. Средства издвојена за наведени буџетски фонд износе 30.000.000,00 динара. и намењена су за програме samozapoшљавања, отварања нових радних места и запошљавање приправника до 35 година старости.

в) Скупштина града Крушевца је усвојила **Стратегију за унапређење положаја Рома за период од 2009-2012. године**, у области здравства, запошљавања, становања и образовања. У циљу реализације Стратегије из буџета Града је издвојено 10.200.000,00 динара

Мере активне политике запошљавања које су усмерене ка унапређивању запошљавања а које се реализују преко НСЗ јесу: посредовање запошљавању лица која траже запослење, професионална оријентација и саветовање о планирању каријере, субвенције за запошљавање послодавцима, подршка samozapoшљавању, додатно образовање и обука, подстицаји за кориснике новчане накнаде, јавни радови.

Прва шанса је програм намењен младима, за стручно оспособљавање и запошљавање, без радног искуства у струци и до 30 год. старости.

У циљу подршке samozapoшљавања расписан је јавни позив незапосленим лицима за доделу **субвенција за samozapoшљавање**.

Посебан јавни позив расписан је за доделу **субвенција послодавцима** који запошљавају лица са евиденције кроз програм новог запошљавања.

Расписани су јавни позиви за спровођење **јавних радова**.

У 2009. години кроз програме јавних радова у ангажовано је 211 радника, а издвојена средства у ту сврху су износила 29.538.659,44 динара. Реализовано је укупно 6 јавних радова.

Програми обуке за познатог послодавца

НСЗ организује и обуке преквалификације за потребе тржишта рада. Између осталих кроз тај програм била је и обука за 10 геронтодомаћица и 10 неговатељица.

Самоуслужни сервис доступан је корисницима од 2008.год.и омогућава корисницима претрагу и тражење посла преко интернета, слање радних биографија.

Клуб за активно тражење посла (ЈОБ клуб). Циљ рада клуба усмерен је на подизању самопоуздања, нивоа компетентности, стицање вештина, размене искустава, најбоље праксе, умрежавање, откривање потенцијалних радних места, перманентно информисање, потрага за послом и др.

Категорије теже запошљивих лица имаће у будућем периоду приоритет у укључивање у мере активне политике запошљавања а то су: дугорочно незапослени, незапослени без квалификација или нискоквалификовани, лица са инвалидитетом, Роми, избегла и расељена лица.

На евиденцији НСЗ Филијале Крушевац 31.12.2009.налазе се 452 особе са инвалидитетом. Највећи број лица припада категорији инвалида рада 222. Од укупног броја спремно и укључено у мере АТП је 172 лица док су остала лица привремено спречена за тражење посла или су на евиенцији због остваривања одређених видова социјалне заштите.

Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом ступио је на снагу 23. маја 2009. („Сл.гласник РС“ број 36/09). Примена „квотног система“ запошљавања и плаћање „пенала“ за неиспуњавање обавезе запошљавања почиње да се од 23.маја 2010.године. Применом Закона један део ОСИ биће радно ангажован;(пројекција је да 122 правна субјекта радно ангажују око 280 лица са инвалидитетом).

Табела бр.10 - Број запослених лица са инвалидитетом на подручју Филијале Крушевац

2002	9 лица
2003	8 лица
2004	15 лица
2005	4 лица
2006	18 лица
2007	27 лица
2008	25 лица
2009	37 лица

Дугорочно решење за проблем запошљавања ОСИ треба се тражити у оснивању неког од посебних облика запошљавања и радног ангажовања ОСИ дефинисаних Законом о професионалној рехабилитацији и запошњавању ОСИ.: 1) предузеће за професионалну рехабилитацију и запошњавање ОСИ, 2) радни центри и 3) социјална предузећа.

У 2010. години расписан је јавни позив НСЗ незапосленим припадницима ромске националности за доделу субвенција за самозапошљавање. У Крушевцу није било

				ТРОШКОВИ		буџет (план)		ТРОШКОВИ
1. Културни центар	29.826.344	1,69	21.499.289	8.327.055	33.300.000	1,5	20.703.000	12.597.000
2. Крушевачко позориште	44.655.985	2,53	31.831.086	12.824.899	45.866.649	2,07	31.540.626	14.326.023
3. Народна библиотека	23.720.051	1,34	21.115.273	2.604.778	24.290.000	1,09	21.115.000	3.175.000
4. Историјски архив	21.918.940	1,24	20.208.384	1.710.556	22.425.000	1,01	20.210.000	2.215.000
5. Народни музеј	33.440.518	1,89	27.966.016	5.474.502	35.060.000	1,58	27.965.000	7.095.000
6. КПЗ	14.037.367	0,79	9.739.127	4.298.240	17.200.873	0,78	9.388.696	7.812.177
7. КУД 14 окт.	2.905.626	0,16	2.263.488	642.138	190.522	0,01	190.522	

Град Крушевац је Одлуком утврдио начин стицања права на уплату доприноса за пензијско и инвалидско осигурање и доприноса за здравствено осигурање за самосталне уметнике. Ова Одлука примењује се од 2002. године, и до сада је ово право користило 13 самосталних уметника. Током 2010. године, ова Одлука ускладиће се са Законом, када надлежна удружења, потврђивањем репрезентативности, стекну право да утврђују својство самосталног уметника.

1. Историјски архив

Историјски архив Крушевац је установа заштите архивске грађе и регистратурског материјала. Основана је одлуком Министарства просвете Народне Републике Србије 15. марта 1948 године. Делатност ове установе је и: вршење надзора над архивирањем, чувањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе, као и излучивање безвредног регистратурског материјала који се налази ван архива; налаже предузимање мера за отклањање недостатака у погледу заштите архивске грађе; преузимање, чување и одржавање архивске грађе; сређивање, обрада и објављивање исте; истраживања ради стварања архивских фондова.

Историјски архив у Крушевцу и Одељење Архива у Трстенику, раде на реализацији програмских активности из домена своје делатности, и то: на евидентирању, сређивању, обради, заштити, чувању и коришћењу архивске грађе као општег културног добра, као и на прегледу, надзору и пружању стручне помоћи ставаоцима архивске грађе као културног добра у регистратурама, на целом подручју територијалне надлежности Архива, односно на територији Расинског управног округа. Наставиће са редовним публикувањем архивске грађе и регистратурског материјала,

као и са радом на пружању услуга корисницима архивске грађе и регистратурског материјала.

2. Народна библиотека

Народна библиотека Крушевац основана је 01.10.1947. године. Библиотека обавља матичне функције за подручје Расинског округа:

- 1) вођење регистра библиотека;
- 2) вођење каталога библиотечке грађе;
- 3) пружање стручне помоћи библиотекама;
- 4) надзор над стручним радом библиотека;
- 5) старање о усавршавању кадрова за обављање библиотечке делатности,
- 6) праћење и проучавање стања, потреба и услова рада у библиотечној делатности,
- 7) предлагање мера за унапређивање библиотечке делатности и њихово спровођење.

Поред матичне функције, Народна библиотека врши заштиту старе и ретке књиге, у складу са Законом о културним добрима. Организује књижевне вечери, изложбе, промоције, организатор је и традиционалне манифестације, „Вечери међу књигама,,

Дечје одељење НБК организује активности "Мале причаонице" у виду радионица, негује сарадњу са школама, организује сусрете школа и међусобне презентације разних садржаја, организује повремене сусрете са најбољим читаоцима и дечјим ствараоцима.

На Завичајном одељењу Народне библиотеке започета је дигитализација грађе, која ће се наставити поставкама дигиталних изложби на сајту Народне библиотеке. Приоритет у дигитализацији локалне збирке имаће монографске публикације - најстарије књиге.

3. Крушевачко позориште

Крушевачко позориште Крушевац основано је Одлуком Скупштине општине Крушевац 24.01.1969, године, издвајањем из Радничког универзитета.

Делатност Крушевачког позоришта је уметничко и књижевно стваралаштво и сценска уметност.

Крушевачко позориште ће у 2010. години наставити са радом на квалитетним и одабраним представама, извођењима у граду, на сценама Београда и осталим сценама широм Србије. Планира се постављање комада Гогоља, Ревизор, као и дело Виљема Шекспира "Богојављенска ноћ". На малој сцени "Јован Путник", планиране су две премијере домаћих аутора. Крушевачко позориште ће и током 2010. године бити један од активних носиоца послова око организовања Видовданских свечаности.

Поред постојећих осам представа за децу, планира се рад на новој представи "Звонар Богородичне цркве".

На почетку сезоне 2010/11, организоваће се ревија представа "Позоришни дани" са премијерним представама и представама других позоришта.

Организоваће се и Шести Фестивал основних школа у сарадњи са Културно-просветном заједницом и Културним центром.

4. Народни музеј

Народни музеј Крушевац основан је Одлуком Народног одбора 19.12.1951. године. Делатност Народног музеја је заштита покретних културних добара: чување и одржавање уметничко-историјских дела која се код њега налазе; обезбеђује коришћење уметничко-историјских дела у културне и друге сврхе путем њиховог излагања у оквиру сталних или повремених изложби; стара се о чувању и одржавању заштићених уметничко-историјских дела која се налазе ван музеја на територији на којој врши делатност заштите ових дела.

Програм рада Народног музеја заснован је на следећим музеолошким константама: документациона обрада музејског материјала, употпуњавање фондова, заштита, истраживачке активности, изложбена делатност, издаваштво, стручни и научни скупови и сарадња са другим институцијама, реализација ликовних и едукативних програма, унапређење метода рада.

Заштита музејског материјала биће реализована кроз уобичајене форме: превентивне заштите и поступке консолидације, рестаурације, реконструкције, конверзације. Употпуњавање фондова се реализује кроз уобичајене форме: у склопу истраживачких активности на терену и откупом, који подразумева планско употпуњавање збирки. Очекује се наставак систематских архолошких истраживања локалитета "Бедем" и мултидисциплинарних истраживања Мојсињско-послонског комплекса, обнављање пројекта "Људске жртве и материјална штета у Крушевачком округу од 1941. до 1945. године" и "Крушевачка област у Моравској Србији". У области заштите културних добара, приоритет је израда дугорочног програма заштите објеката градитељског наслеђа и споменичких вредности на подручју града.

5. Културни центар

Културни центар Крушевац основан је Одлуком Скупштине општине Крушевац 27.09.1990 године. Делатност Културног центра је уметничко и књижевно стваралаштво и сценска уметност, као и кинематографија и видео дистрибуција. Своје активности реализује кроз реализовање програма школа, секција и трибина; Галерије, Милића од Мачве, филмских програма; књижевних програма и програма школе говора и глуме; фестивала, Златна кацига, и кроз рад других секција и школа.

Културни центар Крушевац реализује и:

- око 150 програма годишње (концерата од класичне до рок музике, трибина, драмских представа, академија, књижевних вечери, квизова...),
- у биоскопима "КРУШЕВАЦ" и "ЕВРОПА" приказује се око 100 различита филма у преко 600 филмских пројекције,
- у дечјем центру "ПИОНИРСКИ ПАРК" организују се преко 30 програма за најмлађе, типа Кароке окршај, Авионе баци ми бомбоне, Спасимо брод, Зимске чаролије, Пролећница, Васкршње дечије радости, Ватрогасац мој најбољи друг, Молитва шуме, Распевано пролеће, Фестивал хумора и сатире "Златна кацига" - дечији конкурс, Дечији рибопец, Плесом до снова, Игре без границе, Ђачка торба, Дечја недеља, Светски дан хране, Новогодишњи песнички фијакер.
- у Галерији Милића од Мачве "КОСОВО ПРВИ ПРАГ СРБИЈЕ" приређују се ликовне изложбе и музичко-поетски програми.

Културни центар реализује и нове програме попут трибине "КРУШЕВАЦ ПАМТИ,, програма "НОСТАЛГИЈА" за посетиоце свих узраста, "ГРАД-а АДРЕНАЛИНА" за младе рок групе и њихове обожаваоце, као и ликовне колоније "СЛИКАМО ЗА КЦК" и ТИН ФЕЕСТ-а, драмског фестивала средњих школа...

- ЗЛАТНА КАЦИГА - међународни фестивал хумора и сатире, наставиће да окупља заљубљенике из читавог света и доводи их у Крушевац, свакако је најзначајнија -културна манифестација међународних размера коју је изнедрио Град Крушевац.

- школе и студији: Уметнички студио за говор и глуму, Школа плеса, Школа балета, Радионица за ритмику и народне игре, Радионица за креативно писање и поетски театар, Ликовни студио и радионица за краткометражни филм., као и издавачка делатност.

6. Културно-просветна заједница

Програми и манифестације које реализује Културно-просветна заједница конципирани су као истовремено просветна, културна и туристичка најшира друштвена акција, кроз које своје знање, умешност и љубав према аматерском и према највишим донетима уметничког, научног и филозофског стварања, исказују многи појединци, друштва и организације.

Културно-просветна заједница годишње реализује око 230 програма различитог садржаја са јасним културним и просветитељским циљем: Светосавска недеља, Такмичење села, Смотра дечијег народног стваралаштва, Фестивал школског театра ФЕШТ, Фестивал драмских аматера Расинског округа -ФЕДРАРО, Крушевачка Филозофско-књижевна школа Саборовање у Лазаревом граду, Сабор изворног народног стваралаштва "Падешки кладенац", Музичка манифестација Дани Станислава Биничког, Песничка слава "Тројеручица" Дани конопљаре, Саборни дани Светог деспота Стефана Лазаревића, Звездано Здравине, Вулетови дани, Дани витештва, Беловодска розета, Лето културе, Смотра фолклора Балканијада, Саборовање на Јастрепцу, Јагодијада, Ломнички ђердани, смотре хорова, рецитатора, дечијег изворног стваралаштва, ликовних стваралаца и друго.

7. КУД "14 октобар"

КУД "14 октобар" задржаће основни концепт свог рада и у 2010. години: чуваће и неговаће народних игара и песама, кореографско и сценско постављање истих, извођеље народних игара и песма на концертима и другим јвним наступима. За овај период кроз рад ансамбла прошло је више од 5.700 аматера који су дали огроман допринос раду и афирмацији КУД-а.

1.2. Споменици културе на територији града (непокретна културна добра):

Назив споменика:	Ниво значајности:
И Регистрована непокретна културна добра:	
1. Црква Лазарица са Крушевачким градом	од изузетног значаја
2. Манастир Наупара, црква Св.Богородице	од великог значаја
3. Грчки шор (ул.Вука Караџића) у Крушевцу	од великог значаја
4. Зграда окружног начелства у Крушевцу	од великог значаја
5. Симића кућа у Крушевцу	од великог значаја
6. Зграда галерије у ул. Милоја Закића 12 8/82	споменик културе
7. Воденице у Кукљину: горња зв. "Радоичића" и доња зв. "Миленковића"	споменик културе
8. Споменик "Косовским јунацима"	споменик културе
9. Меморијални комплекс "Слободиште"	знаменито место
10. Споменички комплекс у селу Бела Вода -чесма,	споменик културе

гробље и кућа Милуновића -	
ИИ Евидентирана непокретна културна добра	
а) на подручју града Крушевца	
1) Мензулана	
2) Група старих чесама	
3) Црква Св. Ђорђа	
4) Стара Гимназија (зграда Народног музеја)	
5) Остаци турског хамама	
6) Зграде у улици Цара Лазара број 1,21,23,25,193,242	
7) Зграде у улици Глигорија Диклића број: 5,8,25	
8) Зграде у улици Југовићевој 2,6,10 а и 12	
9) Зграда у ул. Јакшићевој бр. 11	
10) Зграде у ул. Немањиној бр. 4 и 14	
11) Зграда у ул. Милоја Закића бр. 4	
12) Зграда у ул. Рајићевој бр. 14	
13) Зграде у ул. Вука Караџића бр. 6,9,17,22,23	
14) Зграда у ул. Вука Караџића бегова кућа	
15) Зграда у ул. Косанчићевој бр. 44	
16) Зграда у ул. Чупићевој бр. 14	
17) Зграда у ул. Таковској бр. 14	
18) Зграда у ул. Бранка Перишића бр. 28, 29	
19) Зграде у ул. Цара Лазара бр. 27 и 36	
20) Зграда у ул. Страхињићевој бр. 6	
21) Зграда у ул. Бранка Цекића бр. 1	
22) Зграда у ул. Југо Богдановој бр. 21	
23) Зграде у улици Пана Ђукића бр. 1,3,5,27	
24) Зграде у ул. Стевана Високог 1,6	
25) Трг стубалских јунака бр. 4 и 6	
26) Зграде у ул. Немањиној бр. 13-17	
27) Зграде у ул. Курсулиној 1,3	
28) Зграде у ул. Милоја Закића бр. 11,13,19, 23	
29) Зграде у ул. Косанчићевој бр. 4, 51 и 52	
30) Зграде у ул. Обилићевој бр. 3, 29, 52	
31) Зграде у ул. ЈНА бр. 11,13,15,17,19,21-а	
32) Зграде у ул. Партизанских курира бр. 2,4,6,8,10,	
33) Зграда у ул. Таковској бр. 4, 13	
34) Зграда у ул. Веце Корчагина бр. 9	
35) Зграда у ул. Доситејевој бр. 28	
36) Зграда Трг рас. партизана бр. 49	
37) Зграда у ул. Косовској (стара зграда болнице)	
38) Зграда у ул. Чолак Антиној бр. 33	
39) Зграда у ул. Балшићева бр. 20	
б) Ван подручја града Крушевца	
1. Старо језгро Рибарске Бање	
2. Гробље у Крвавици	
3. Кућа Благоја Грујића у Белој Води	
4. Зграда Основне школе у Белој Води	
5. Зграда Основне школе у Коњуху	
6. Стари мост преко коњушког потока у Коњуху	
7. Стара кафана у Гаглову	
8. Кућа Вукашина Савића у Мајдеву	
9. Лукина воденица у Шогољу	
10. Родна кућа Милоја Закића у Малом Головоду	
11. Археолошки локалитети:	
- Кључ, бронзано доба, село Позлата	
- Дуваниште, средњи век, ДоњиСтепош	

- Грабак, средњи век, Коњух	
- Кованлук, средњи век, Коњух	
- Јабланица, остава римског новца	
- Ђулад, праист. тумули, Наупара	
- Чаир, средњовековна некропола, Макрешане	
- Оранице, праистор. насеље Макрешане	
- Старо гробље, средњовековна некропола, Макрешане	
- стрит. њива, Римско насеље Макрешане	
- Добра вода, Римско насеље, Макрешане	
- Дуга њива, Римско насеље, Макрешане	
- Градиште, Рим, средњи век, В. Градиште	
- Пландиште, праистор. насеље, Козник	
- Срделџ, праистор. нас. Велика Ломница	
- Градиште, средњи век, Кукљин	
- Девојачки крш, средњи век, Срнадаљ	
- Пантин шљивак, касна антика, Мајдево	
- Чаир, Црквиште – сред. век. Јелије	
- Блага Мара, остаци цркве, В. Гркљане	
- Турско гробље, средњи век, Штитаре	
- Слане баре, праисторија, М.Купци	
- Велика ђула, Римско нас. Јабланица	
- Падине, зидови, Јабланица	
- Црквиште, средњи век, Себечевац	
- Старо гробље, средњи век, некропола, Шогољ	
- Гробље, касни сред. век, Шавране	
- Црквине, средњи век, Дољане	
- Селиште, касни средњи век, Г. Степош	
- Турско гробље, средњовековна некропола, Витановац	
- Глоговац, праисторијски тумули	

Скупштина града Крушевца је на седници од 11.06.2010. године донела Одлуку о подизању и одржавању споменика, спомен обележја и мурала на територији града Крушевца, којом је конзерваторско-рестаураторско одржавање поверено Народном музеју Крушевац а комунално одржавање споменика и спомен обележја надлежним комуналним предузећима. Одржавање и заштита проглашених и евидентираних културних добара врши се у складу са одлуком о проглашењу.

Преглед стања споменика и спомен обележја приказана су у следећој табели:

Назив	Време подизања и аутор	Стање
<p>1. Споменик ратницима и грађанима Крушевца страдалим у ратовима од 1912. до 1918. године</p> <p>(Крушевац)</p>	<p>1993. година Драган Димитријевић</p>	<p>Ц</p> <p>чишћење, заштита, затварање "отвора и ојачање основе</p>
<p>2. Крајпуташ</p> <p>("Старо гробље" - Крушевац)</p>	<p>1991. година М. Јаковљевић, В. Јоксић, М. Марјановић и Брајковић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>3. Споменик</p> <p>- посвећен изгинулим ратницима из Мудраковца у ратовима од 1912-1918. године и палим борцима НОР-а</p> <p>(с. Мудраковац)</p>	<p>1982. година Драган Огњановић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>4. Споменик и спомен - чесма</p> <p>- посвећени изгинулим ратницима из В. Головода у ратовима од 1912-1918. године, палим борцима НОР и ЖФТ</p> <p>(с. В. Головоде)</p>	<p>1978. година Драган Огњеновић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>5. Споменик</p> <p>- посвећен изгинулим ратницима из Паруновца у ратовима од 1912-1918, борцима НОР и ЖФТ</p> <p>(Паруновац)</p>	<p>1984. године Бранимир Димитријевић</p>	<p>А</p> <p>чишћење</p>

<p>6. Споменик</p> <p>- посвећен палим борцима из Пакашнице у НОР-у и ослободилачким ратовима од 1912-1918. године</p> <p>(с. Пакашница)</p>	<p>1972. године (обновљен 1982. године)</p>	<p>Б</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>7. Споменик са спомен - чесмом</p> <p>- посвећен изгинулим борцима у ратовима од 1912-1918. и од 1941-1945. год. и ЖФТ</p> <p>(с. Дедина)</p>	<p>1983. године Еди Мусић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, испис</p>
<p>8. Споменик изгинулим и помрлим ратницима и жртвама села Великог Шилџовца у ратовима од 1912-1919. године</p> <p>(с. Велики Шилџовац)</p>	<p>између два светска рата Аутор: "Бертото, Београд"</p>	<p>А</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>9. Споменик</p> <p>- посвећен страдалим у ратовима од 1912 - 1918.године, Априлском рату, НОР-у и ЖФТ</p> <p>(с. Модрица)</p>	<p>1977. године Живота Радојичић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, испис, заштита</p>
<p>10. Споменик ратницима 1912-1918.</p> <p>(с. Бела Вода, поред чесме)</p>	<p>1922. године Петко Јевремовић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, испис</p>
<p>11. Споменик са спомен - бистом</p> <p>- посвећен изгинулим борцима у Првом и Другом светском рату, а спомен биста Д. Цекићу.</p> <p>(с. Јасика - Основна школа)</p>	<p>1982. година Димитрије Симић Драган Илинчић</p>	<p>А</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>12. Споменик</p> <p>-посвећен изгинулим борцима у Првом светском рату, НОР и ЖФТ</p> <p>(с. Срње)</p>	<p>1975. година Предраг Вертовшек</p>	

		А чишћење
13. Споменик погинулим борцима НОР и ратницима од 1912. до 1918. године из Вучака (С. Вучак - двориште Основне школе)	1975. година Светислав Живић	А чишћење, заштита
14. Споменик - посвећен палим у ослободилачким ратовима Србије од 1912-1918. године, борцима НОР и ЖФТ (с. Горњи Степош)	1983. година	А чишћење, испис
15. Споменик страдалим у Првом и Другом светском рату (с. Шавране)	1981. година	Б чишћење, испис
16. Споменик - посвећен борцима Првог светског рата и НОР-а и стрељаним у Крушевцу 1943. године (с. Себечевац - двориште Основне школе)	1980. године	А чишћење, испис
17. Споменик страдалим у Првом и Другом светском рату (с. Шашиловац)	1951. година	Б чишћење, испис
18. Споменик - скулптура "Мајка Грчка и мајка Србија" (Крушевац)	1999. година Милић Станковић	А чишћење

<p>19. Споменик палим ратницима Лазарице (Крушевац, ОШ “Доситеј Обрадовић”)</p>	<p>1988. година</p>	<p>А чишћење, заштита</p>
<p>20. Споменик палим ратницима у Првом и Другом светском рату (с. Пепељевац)</p>	<p>1986. година</p>	<p>А чишћење, заштита</p>
<p>21. Споменик ратницима 1912-1918. године (с. Шанац, црквена порта)</p>	<p>1920. година</p>	<p>Б чишћење, испис</p>
<p>22. Споменик палим ратницима села - посвећен Шанчанима палим у Првом и Другом светском рату (с. Шанац - плато код Основне школе)</p>	<p>199_ (?)</p>	<p>А чишћење, испис</p>
<p>23. Споменик палим борцима у Првом и Другом светском рату (с. Брајковац - двориште Основне школе)</p>	<p>1984. година Светислав Живић</p>	<p>Б чишћење, испис</p>
<p>24. Спомен -плоча (“мала” спомен - плоча и “спомен - звоно”) - посвећена изгинулим и помрлим ратницима из Крушевачког краја у ратовима од 1912. до 1920. године (црква “Светог Ђорђа” - Крушевац)</p>	<p>1921. година</p>	<p>А чишћење, заштита</p>
<p>25. Спомен - плоча - посвећена стрељаним и вешаним родољубима крушевачког краја у кругу Касарне “Цар Лазар” од стране окупатора од 1916. до 1918. године (Касарна “7. јул” - Крушевац)</p>	<p>1992. година</p>	

		А чишћење, заштита
26. Спомен - плоча - посвећена пуковнику Драгутину Гавриловићу (Крушевац - ул. Милоја Закића)	1990. година Драгиша Горуновић	А чишћење, заштита
27. Спомен - плоча шкотским сестрама - посвећена шкотским сестрама које су лечиле српске ратнике у Војној болници у Крушевцу 1915 / 1916. године (Крушевац - Народни универзитет)	1991. година	А чишћење, заштита
28. Спомен - плоча - посвећена изгинулим борцима и грађанима Бивоља у ратовима од 1912. до 1918. године и у НОР-у (Бивоље - Задружни дом)	1971. година	А чишћење, заштита
29. Спомен - плоча - посвећена ратницима страдалим у ослободилачким ратовима од 1912. до 1918. године, палим борцима у НОР-у и ЖФТ (с. Велика Ломница - Дом културе)	1975. године	А чишћење, испис, заштита
30. Спомен - плоча - посвећена борцима страдалим у Првом и Другом светском рату, из Дворана, Пољана, Ловака и Петине (с. Дворане - Задружни дом)	1961. година	Б чишћење, испис, заштита
31. Спомен - плоча - посвећена мештанима изгинулим у ратовима од 1912. до 1919. године (С. Јабланица - звонара цркве "Св. Преображење")	/	Б

		чишћење, испис
<p>32. Спомен - плоча - посвећена изгинулим учесницима ратова од 1912-1918. године и борцима НОР из села Мачковац</p> <p>(с. Мачковац - црква "Св. Параскеве")</p>	/	<p>Б</p> <p>чишћење, испис</p>
<p>33. Спомен - плоча - посвећена палим ратницима 1912-1918, НОР и ЖФТ</p> <p>(с. Јошје)</p>	1981. година	<p>А</p> <p>чишћење</p>
<p>34. Спомен - чесма - посвећена изгинулим учесницима НОР-а и палим ратницима у ослободилачким ратовима Србије од 1912-1918. године, из Макршана</p> <p>(с. Макршане)</p>	1974. година Предраг Вертовшек	<p>А</p> <p>чишћење, испис</p>
<p>35. Спомен - чесма - посвећена страдалим у ратовима од 1912. до 1918. год и палим учесницима НОР-а</p> <p>(с. Гревци)</p>	1981. година	<p>Б</p> <p>чишћење, испис, заштита</p>
<p>36. Спомен - чесма - посвећена палим учесницима ослободилачких ратова од 1912. до 1918. године и борцима НОР-а</p> <p>(с. Шанац)</p>	1974. година	<p>Б</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>37. Спомен - чесма - посвећена изгинулим борцима I и II светског рата из села Каоника</p> <p>(с. Каоник)</p>	1970. година Еди Мусић	<p>Б</p> <p>чишћење, заштита</p>
<p>38. Спомен - чесма - посвећена изгинулим борцима НОР-а и погинулим у ратовима од 1912-1918. године</p>	1974. година	

(с. Сушица)		Б чишћење, испис, заштита
39. Спомен - чесма - посвећена изгинулим борцима НОР-а и ослободилачких ратова од 1912-1918. године (с. Црквина)	подигнута 1935. године обновљена 1970. године	Б чишћење, заштита
40. Спомен - чесма - посвећена палим ратницима у ослободилачким ратовима Србије, борцима НОР-а и ЖФТ (с. Коњух)	1961. година Димитрије Симић	А чишћење, заштита
41. Спомен - парк - посвећена палим ратницима од 1912-1918. године, борцима НОР-а и ЖФТ (с. Коњух)	1984. година Димитрије Симић	А чишћење, заштита
42. Спомен - чесма - посвећена палим борцима Првог и Другог светског рата (с. Лазаревац)	1971. година Животије Николић плоча: Љубиша Јаковљевић	Б чишћење, испис, заштита
43. Спомен - чесма - посвећена палим у И светском рату (с. Кукљин)	1927. година Гвозден Петковић	А чишћење, заштита
44. Спомен - чесма (фонтана) - посвећена палим у ослободилачким ратовима од 1912-1918. године, изгинулим борцима НОР-а и ЖФТ (с. Наупаре)	1974. година Предраг Вертовшек	А чишћење, заштита

А: Број и врста	1. Број споменика: 2. Број спомен - плоча: 3. Број спомен - чесама:	23 10 11
Б: Време подизања / постављања	Пре ИИ светског рата: од 1945. до 1971. године: од 1971. до 1990. године: после 1990: године:	7 спомен - обележја 7 спомен - обележја 23 спомен - обележја 7 спомен - обележја
В: Стање и потребе заштите:	А - Б - Ц -	28 споменика и спомен обележја 15 споменика и спомен обележја 1 споменик

Стање“ спомен - обележја означено је са : “А“ (рутинско механичко чишћење, освежавање текста); “Б“ (озбиљније скидање наслага, нови испис, заштита плоча) и “Ц“ (озбиљније заштитарско ангажовање, темељна заштита, и сл.).

Издавања средстава из буџета града за послове културе приказана су у следећој табели:

КАДРОВИ

Број и образовна структура запослених у култури приказана је у следећој табели:

Укупан број	Мушки	Женски	ОШ	ССС	ВШ И ВСС	Мр, Др
216	88	128	13	98	101	4

12.4. Спорт

Анализа стања

Основни услов за спровођење активности из области спорта, физичког васпитања и рекреације је постојање довољног броја спортских објеката са прописаним условима како би се у њима могле обављати спортске активности. Већина спортских објеката су, после дужег времена без значајнијих улагања у изградњу и адаптацију, стара, дотрајала, у незавидном стању и у већини случајева и технолошки превазиђеном употребном вредношћу.

Кључ успешног рада у свим сегментима спорта (врхунском, квалитетном, школском и рекреативном), осим материјалне подршке града пресудни су и стручни кадрови. Град Крушевац има кадровских потенцијала које треба правилно усмерити и упослити са додатним обазовањем спортских радника.

12.4.1. ШКОЛСКИ СПОРТ

Међународна повеља о физичком васпитању и спорту, коју је УНЕСЦО усвојио 1978. године, у првом члану наглашава да је: ”Бављење физичким васпитањем и спортом фундаментално људско право за све”.

У школском систему, реализација овог права школске деце и омладине обезбеђена је кроз редовну, односно обавезну, наставу физичког васпитања, као и кроз функционисање система школског спорта. Будући да је обавезна настава физичког васпитања (2 или 3 часа недељно) у ингеренцији Министарства просвете, предмет ове анализе и предлога је првенствено школски спорт, под којим се подразумева испољавање и развој склоности психо-физички обдарене деце, као и њихово укључивање у систем такмичења на локалном (општинском), окружном, међуокружном и републичком (државном) нивоу.

Постојећа нормативна решења (наставни планови и програми), у вези са школским спортом, предвиђају реализацију слободних активности, тј. оснивање спортских секција или школских екипа, у складу са интересовањима и полом ученика (36 школских часова годишње). Наставник физичког васпитања сачињава програм рада, уважавајући материјалне и просторне услове за рад, узрасне карактеристике и способности ученика, као и програм школских

спортских такмичења у организацији Савеза за школски спорт и олимпијско васпитање Србије, а под покровитељством Министарства просвете и Министарства омладине и спорта. Све школе су обавезне да организују унутаршколска спортска такмичења (око 30 часова). Ученици **могу** да учествују и на такмичењима која су у систему школских спортских такмичења Србије (9 спортова). Такмичења се дефинишу као интегрални део процеса физичког где ученик има прилику да провери резултате свога рада.

У табели број 1. приказан је број ученика основних и средњих школа Града Крушевца за школску 2008/09. и 2009/10. годину, учесника такмичења у организацији Савеза за школски спорт и олимпијско васпитање Крушевца

Школа	Стони тенис		Кошарка		Фудбал		Одбојка		Рукомет.		Пливање		Атлетика		Гимнасти		Укупно М	Укупно Ж	УКУПНО УЧ.
	М 5	Ж 5	М 6	Ж 3	М 6		М 5	Ж 4	М 5	Ж 3	м	ж	М 3	Ж 3	м	ж			
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ 2008/2009.	39	30	90	30	120	120	120	100	114	84	122	76	62	60	12	30	659	530	1 189
СРЕДЊЕ ШКОЛЕ 2008/2009	18	15	60	30	60	-	50	40	40	30	34	10	21	19	1	1	284	145	429
УКУПНО УЧЕНИКА 2008/2009.	57	45	150	60	180	120	170	140	154	114	156	86	83	79	13	31	843	675	1 518
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ 2009/2010.	52	33	96	48	144	156	140	100	98	84	118	48	63	36	20	37	731	542	1 273
СРЕДЊЕ ШКОЛЕ 2009/2010.	15	18	72	24	60	-	60	48	70	42	35	13	30	28	3	4	345	177	522
УКУПНО УЧЕНИКА 2009/2010.	67	51	168	72	204	156	200	148	168	126	153	61	93	64	23	41	1 076	695	1 795

Такмичења ученика организују се у школским салама и на теренима као и у објектима Спортског центра Крушевац. Потешкоће су везане за термине организовања такмичења, како у смислу уклапања у постојеће обавезе наставника и ученика и расположивост школским салама, тако и у смислу уклапања школских такмичења у редовне активности у објектима Спортског центра и других терена.

Квалитет и квантитет такмичења такође зависе и од услова за припрему за такмичења тј. од броја и опремљености објекта (сала). Недостатак школских сала за физичко васпитање и терена, као и недовољна опремљеност постојећих објекта и терена, онемогућавају сеоским школама излазак на такмичења у појединим спортским активностима.

12.4.2. СПОРТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Спортски објекти су у прилично лошем стању, застарели су и изискују поправке и модернизацију. На основу истраживања о стању спортских објекта у основним и средњим школама на територији града Крушевца где се дошло до података да 88,8% основних школа има физкултурних сала, а средњих 66,6% има физкултурних сала од којих су само две опремљене преко 85%, а опремљеност свих осталих физкултурних сала је испод 40%. (у

прилогу табела бр. 2). Ситуација са бројем отворених терена је следећа: 89,1% основних школа, а средњих школа 66,7% има отворене терене.

	Школа	професори	број ђака	школска сала	отворени терени	опремљено ст сала	бр. Подр. Одељ.
1	Јован Поповић	3	788	1	3	90%	
2	Драгомир Марковић	4	1.297	1	3	40%	
3	Вук Караџић	4	1.020	2	1	85%	
4	Јован Јовановић Змај	3	786	1	1	40%	
5	Доситеј Обрадовић	5	1.024	1	2	40%	
6	Нада Поповић	4	1.203	1	3	40%	
7	Веселин Николић	3	160	1	1	10%	
8	Бранко Радичевић	2	578	1	3	30%	
9	Музичка школа "Стеван Христић" основна		278			1%	
	Укупно ОШ градске:	28	7.134	9	17		
1	Станислав Бинички	2	467	1	11	40%	4
2	Велизар Станковић Корчагин	4	693	2	9	30%	11
3	Владисав Савић Јан	2	544	1	5	40%	5
4	Жабаре	2	290		2	5%	4
5	Брана Павловић	2	315		7	5%	5
6	Свети Сава	2	541		5	10%	3
7	Страхиња Поповић	1	241	1	5		3
8	Васа Пелагић	3	254	1	4	5%	4
9	Кнез Лазар	2	294		2	5%	3
10	Деспот Стефан	2	340	1	2	5%	3
	Укупно ОШ сеоске:	22	3.979	7	52		
	Укупно основне школе:	50	11.113	16	69		
1	Гимназија	4	1.013	2		20%	
2	Економско – трговинска	4	1.082	1	1	30%	
3	Техничка	4	789	1	1	30%	
4	Медицинска	3	760	1	1	30%	
5	Хемијско – технолошка	4	1.057	1	2	40%	
6	Музичка школа "Стеван Христић"		79			1%	
7	"Народни универзитет"		64				
8	ШОСО"Веселин Николић"		73				
9	Машинско – електротехничка	5	1.113		1	40%	
	Укупно средње школе:	24	6.030	6	6		
	Укупно основне + средње школе	74	17.143	22	75		

12.4.3. КАДРОВИ У СПОРТУ

Образовање и наука у спорту кључни су фактори будућег развоја спортског система. Посебан проблем представља неуређеност система перманентног стручног усавршавања и лиценцирања тренерског кадра, као и одсуство друштвене контроле у подручју стручног рада у спорту. За реализацију програмских циљева у спорту веома је важна брига о тренерима. Колико ће тренери искористити могућности сваког спортисте пронаћи примерене садржаје за све узрасне категорије, имати сензибилитета према сваком појединцу, зависи највише од нивоа њиховог образовања. Најбоља опција за спорт јесте школован тренер који тај посао ради професионално. Према истраживањима у основним и средњим школама је запошљено 74 професора физичког васпитања, **а у 82 спортска клуба је ангажовано 106 тренера**. Мали број спортских радника, само 9%, има ваљане лиценце за успешан рад у спортским клубовима. У Националној служби за запошљавање је 43 професора физичке културе. Ово отвара могућност да се у рад спортских клубова-екипа укључи велики број незапослених професора физичког васпитања који су тренутно без посла и који могу да се ангажују волонтерски или хонорарно у раду са спортским екипама.

Као циљ овог дела стратегије развоја спорта је унапредити стручни рад у организацијама у области спорта на територији града Крушевца.

12.4.4. РЕКРЕАЦИЈА

Право на бављење спортом је универзално право свих којима кретање, вежбање, игра или такмичење у слободном времену представљају задовољство.

Програми рекреације се разликују од програма такмичарског спорта, пре свега, на ефектима који су циљно усмерени на очување и унапређење здравља становништва, без обзира на њихову старосну доб.

Циљ рекреативног спорта је организовано бављење спортским активностима у слободном времену.

Спортски центар као кровна организација укључила би спортско рекреативне активности све структуре грађана (свих узрасних категорија), који желе да им спортско рекреативни садржаји постану животна потреба и свакодневна навика.

12.4.5. ЗДРАВСТВЕНИ СТАТУС ДЕЦЕ, ОМЛАДИНЕ И СПОРТИСТА КРУШЕВЦА

Утицај спорта и рекреације на човека и његово здравље, радну способност и културу живљења је непроцењива иако нема евиденције о броју грађана укључених у организованим спортским активностима и какви су услови за њихов развој.

Анализа стања

Провера физичких способности младих и одраслих оба пола последњих година није систематски обављена.

У последњој деценији, моторички и функционални показатељи бележеблагости, али константан пад. Док телесне димензионалности (висина и маса тела) деце и омладине расту, дотле снага, брзина издржљивост и општа радна способност опадају.

Физичко вежбање предшколске деце је такође занемарено. Постурални статус најмлађих: лоше држање тела и деформитети стопала, у каснијим годинама, ако се запустити, прерасте у телесне деформитете.

Служба дечије физијатрије Здравственог центра

У Крушевцу већ 17 година ради Служба дечије физијатрије Здравственог центра, а од 1999. године ова служба ради у две смене за програм превентивних вежби за децу узраста од 4-14 година, а са млађом децом до 4 године обавља се индивидуални рад уз помоћ родитеља.

Већина градова, сем београда, Крагујевца и Ниша нема службу примарне заштите физијатрије при дечијем диспанзеру.

Дневно вежба од 80-100 деце са неправилним телесним ставом. Обука траје 10 дана, уз месечне контроле и после 6 месеци обнављање вежби. Углавном су то деца са деформитетима кичменог стуба. Деца са деформитетима стопала, добијају упутства и комплекс вежби које раде кући, због велике гужве, а малог простора (сале за вежбање).

На урађеној анализи стања деформитета кичменог стуба (сколиозе) од 1. разреда основне школе до 4. године средње школе:

2006. године – 4,9%

2007. године – 5,7%

2008. године – 7,2%

Заступљеност телесним деформитетима (нарочито сколиозе) у основним и средњим школама, из године у годину је у порасту.

Служба спортске медицине

Сваки спортиста који је регистрован у неком клубу у обавези је да једном или два пута годишње обави лекарски преглед.

У 2007. години регистровано је 4000 активних спортиста.

У 2009. години извршено 2 500 прегледа (неки обаве преглед и два пута годишње).

У 2010. години прегледано је 1 250 спортиста, али то није коначан број за ову годину.

Преглед се састоји из:

- За аматерске спортисте: специјалистички преглед, ЕКГ и антропометрија,
- За професионалне спортисте и лабораторијски налаз крвне слике и тест оптерећења, осим за неке спортове где је специфичан преглед.

У оквиру Здравственог центра Крушевца већ пет година ради комисија за ослобађање наставе физичког васпитања, која ову проблематику сврстава у четири категорије: способан, привремено, делимично и потпуно ослобођен.

У предходне четири године ослобођено је 349 ученика у разним категоријама.

Добијени резултати нам показују да деца са бољом моториком имају мање изражене постуралне поремећаје тупа и доњих екстремитета.

Све ово указује на пропусте у систему предшколског и школског физичког вежбања и обавеза да се овом сегменту посвети већа пажња.

Степен укључености деце у спортске клубове се не сматра задовољавајућим. Већина моторичких способности и навика развија се и стиче искључиво у периоду детињства, тако да у предшколском узрасту могу повољно утицати када се изграђује структура моторичких, генетских и спољашњих фактора који утичу на целокупан раст и развој деце. Ниво физичке активности опада са узрастом, а дечаци су у свим узрасним групама активнији од девојчица.

Значај усвајања активног и здравог животног стила огледа се у чињеници да је управо физичка активност, уз здраву храну и непушење, кључни фактор превенције хроничних болести.

Бављење физичким активностима деце у значајној мери доприноси очувању и унапређењу њиховог менталног здравља.

12.4.6. СПОРТ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Особе са инвалидитетом се дефинишу као појединци са психо-физичким недостатком (са којима се рађају или их стичу током живота). Ови недостаци, утичу на нарушавање њиховог

интегритета, као људских бића и онемогућавају им да се формирају, испоље и остваре као потпуно прихваћени чланови друштва.

Према досадашњим научним сазнањима спорт и спортска рекреација имају значајну улогу за особе са инвалидитетом, пре свега у процесу рехабилитације и ресоцијализације као и остваривања резултата у спортским такмичењима. Ове активности треба проводити од најраније младости или од времена настанка инвалидитета јер утичу на очување и јачање психо – физичког и општег здравља

Према подацима Светске здравствене организације (WHO), чак 10% светског становништва чине особе са инвалидитетом. Распољиви подаци показују да слична структура важи и за наш град, што практично значи да међу 149 732 становника града Крушевца егзистира 2145 особа са инвалидитетом. Процењује се да постоји око 1035 (или 6,91% укупног становништва) ометених у менталном развоју, док 1110 (или 7,41%) чине особе са телесним инвалидитетом.

12.4.7. ОСВРТ НА НЕКЕ СПОРТСКО - РЕКРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

У Крушевцу не постоје базе података о особама са инвалидитетом које се баве спортским активностима. Поготово нема ажурираних података о врстама и степену инвалидитета, о полној и старосној структури тих особа.

Према општој процени, од укупног броја особа са инвалидитетом на територији града Крушевца, тек нешто више од 0,03% укупног броја становника општине Крушевац, на организован начин се бави спортом, што је поражавајући податак.

Особе са инвалидитетом које не припадају под школским програмом, своја права да се организовано баве спортско – рекреативним активностима остварују само преко својих организација, а за такмичења су задужени поједини Савези особа са инвалидитетом (регионална и републичка такмичења).

У Крушевцу постоје само три (3) стручна лица – професори физичке културе са лиценцом дефектолошке оспособљености за рад са особама са инвалидитетом и лиценцом тренера Специјалне олимпијаде Србије.

Спортске резултате поједина удружења постижу на Републичким такмичењима преко својих Савеза (1. место у фудбалу и стоном тенису – Удружење глувих и наглувих; 3 и 4. место у шаху – Удружење дистрофичара расинског округа).

Спортски савез инвалида Србије (ССИС) окупља 33 организације из уже Србије и 11 организација Војводине, међу којима је и град Крушевац. ССИС организује државна првенства за све категорије инвалидности у следећим дисциплинама: пливање, куглање, атлетика, спортски риболов, стони тенис, стрељаштво, шах и голбал. Кључни проблем на овом нивоу је што општинске организације ретко добијају средства за своје активности, немају стручна лица за планирање и спровођење активности.

Спортско друштво за децу и омладину са посебним потребама „Палестра“, има 114 чланова од којих су 55 – оро активни спортисти. Преко Специјалне олимпијаде Србије постижу запажене резултате: велики број медаља на Државним првенствима и Националним играма у фудбалу, кошарци, пливању, стоном тенису, атлетици и скијању. На Европском првенству Специјалне олимпијаде у Луксембургу (2004.) и Мађарској (2007.) женска фудбалска екипа Палестре, освојила је 5. место. На Светским летњим играма Специјалне олимпијаде у Шангају (Кина) за 2007. год. женска кошаркашка екипа, као члан репрезентације Србије, освојила је 3. место.

Проблеми рада у спорту са особама са инвалидитетом су: недовољно стручних лица, недостатак волонтера, неадекватно уређен приступ објектима и тоалету, простора и термина

за вежбање, непоседовање прилагођених реквизита за поједине спортске дисциплине, издвајање новчаних средстава и интензивна сарадња са земљама које су достигле висок ниво организованости особа са инвалидитетом.

12.4.8. ФИНАНСИРАЊЕ У СПОРТУ

ИЗДВАЈАЊА ИЗ БУЏЕТА ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА ФИЗИЧКУ КУЛТУРУ

година	буџет	Спортски центар		% у односу на буџет		клубови		% у односу на буџет	
		кл. 4	кл.5	кл.4	кл.5	кл.4	кл.5	кл.4	кл.5
2007	1.872.287.312	35.619.534	20.761.573	1,90	1,11	46.999.949	-	2,51	-
2008	1.776.472.161	46.449.510	1.839.905	2,61	0,10	69.659.535	-	3,92	-
2009	1.766.089.680	45.080.996	477.009	2,55	0,03	51.493.403	-	2,92	-
2010	2.216.100.000	47.900.000	3.000.000	2,16	0,14	61.000.000	-	2,75	-

12.5. Информисање

Радио Телевизија Крушевац је јавно предузеће које у свом саставу има два електронска медија Радио и Телевизију и које у овом статусу има функцију јавног сервиса. Од 14. октобра 1970. године Радио Крушевац ради непрекидно и покрива подручје централне Србије са око милион потенцијалних слушалаца. Подједнако негује информативни и културно забавни програм. Телевизија као новији медиј је почела са радом 28. јуна 1991. године и била је прва самостална Телевизија у Србији ван Београда. Обухвата сервисну зону која има око 500.000 гледалаца. Окосницу програма чини информативни програм али су заступљени и остали програми. Број запослених у последње три године није значајно варирао јер је у 2007. години износио 93 радника, у 2008. години 97 радника, а у 2009. години 95 радника. Како број радника није варирао није се значајно мењала ни квалификациона структура запослених. Највећи број запослених 60% имају средњу школску спрему, 18% високу, 5% вишу, 10% кв образовање и 7% су неквалификовани. Највише инвестиција реализовано је у 2007. години око 7 милиона динара, када је делимично обновљена опрема која више није могла да функционише. После 2007. године практично се више није улагало у ову делатност. Програмска оријентација се у претходне три године није мењала јер је основу чинио информативни програм али су се константно усавршавале постојеће и развијале нове програмске форме.

У оба медија Радио и Телевизија ради 94 стално запошљених радника и то са високом стручном спремом 16, вишом стручном спремом 5, средњом стручном спремом 59, кв спремом 10, и полуквалификованих 3. Процењена вредност опреме којом располаже РТК износи 21.220.659,00. Највреднији део те опреме чини студијско сниматељска и монтажерска опрема и емисионо системи. Највиталнији делови студијске опреме стари су између три и четири године и може се сматрати да су у функционалном стању. Монтажерско и сниматељска опрема се налази при крају свог радног века. У најгорем стању налазе се емисиони системи који су стари преко 15 година, не рачунајући дигитални линк који је стављен у функцију пре три године. Електричне инсталације и напајање уређаја струјом предајника и репетитора на Басарима, Гочу и Копаонику су

добри. Напајање струјом репетитора \. Вис је веома проблематично и несигурно због стања у коме се налази подземни енергетски кабал дужине 2 км.

Сходно начелима регулисања области Радио дифузије и информисања, планирање и реализација програмских активности одвија се на принципима слободе, професионализма и независности јавних гласила. У вези са статусом Регионалног емитера циљ је да РТК емитује квалитетан и садржајан програм.

Програм Регионалне Радио Телевизије Крушевац је усклађен са разноврсном структуром слушалаца и гледалаца па су у програмској оријентацији заступљени информативни, документарни, културни, образовни, забавно комерцијални, филмско серијски и спортски садржаји. Централно место у програму заузима информативни програм, који својим садржајем и правременошћу остварује примарни циљ постојања РТК као јавног сервиса.

Визија

Локална заједница у којој је, тачна, потпуна, објективна и правремена информација на једноставан, лак и брз начин доступна свим грађанима.

ИЗДВАЈАЊА ИЗ БУЏЕТА ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА информисање

година	буџет	РТК		% у односу на буџет	
		кл. 4	кл.5	кл.4	кл.5
2007	1.872.287.312	24.500.000	7.151.315	1,31	0,38
2008	1.776.472.161	22.100.000	-	1,24	-
2009	1.766.089.680	27.823.999	-	1,58	-
2010	2.216.100.000	28.000.000	3.000.000	1,26	0,14

Остваривање циљева

Информативна делатност на подручју града Крушевца одвија се функцинисањем локалног, јавног сервиса ЈП Радио Телевизија Крушевац, комерцијалних Телевизија и Радија, штампаних медија и сајтова и информативних служби јавних предузећа.

Развој и унапређење система информисања ће се остваривати развојем служби и тимова за прикупљање, обраду и презентацију информација. Едукација кадрова постиже се кроз различите форме: специјализоване школе, курсеви, семинари, трибине и сл. Централно место у одвијању ове делатности припадало је Радио Телевизији Крушевац као медију који по својој програмској оријентацији има карактер јавног локалног информативног сервиса.

Ову област прате брзе техничко-технолошке промене и убрзано трошење материјалних средстава. Унапређење система захтева улагање у дигиталну и

компјутерску технику и технологију која је од 2012.г. и законом предвиђена као обавезна и као услов даљег рада електронских медија.

Одрживост система

Одрживост система огледа се у партнерству и савезу медија и локалне самоуправе, институција, форума, покрета, комерцијалних привредних субјекта и свих чиниоца друштва који имају обавезу или потребу да пласирају своје информације грађанима на овом подручју.

Предуслов за остварење овог пројекта је доношење закона о постојању регионалних медија као јавног сервиса који су незаменљиви у брзом, тачном и благовременом информисању региона.

Претпоставка за остварење и одрживост пројекта је разумевање и свест локалне самоуправе о потреби јавног информативног сервиса и сходно томе финансијска подршка у јачању и унапређивању регионалног медија.

12.6. Јавна безбедност

Статистички показатељи криминала, у Расинском округу, указују на пораст евидентираних кривичних дела од 2005. до 2008.г.године, како укупног криминалитета тако и кривичних дела из области општег. Међутим, запажа се смањење броја кривичних дела из области привредног криминала. Годину 2009. карактерише смањење укупног обима криминалитета као и смањење броја кривичних дела из области општег и привредног криминала.

Исти тренд је присутан и кад је реч о извршиоцима кривичних дела. Наиме, из године у годину број пријављених лица се повећава. Међутим, кад говоримо о малолетницима, повећање броја малолетних извршилаца се бележи у 2006.години, а затим долази до смањења броја малолетника који су извршили кривична дела.

Малолетници су најчешће вршили кривична дела имовинског карактера: крађе, тешке крађе и разбојништва. Годину 2008. карактерише пораст броја кривичних дела извршених од стране малолетника и то: кривично дело тешка крађа из чл. 204.КЗ РС, неовлашћено коришћење туђег возила из чл. 213 КЗ РС, тешка телесна повреда из чл. 121 КЗ РС.

Ако посматрамо кривична дела извршена на штету малолетника може се уочити да је њихов број у 2008.години порастао, посебно кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ РС, кривично дело тешка телесна повреда из чл. 121. КЗ РС, затим кривично дело недозвољене полне радње из чл.182 КЗ РС, силовање из чл.178 КЗ РС, обљуба са дететом из чл.180 КЗ РС.

Кад говоримо о прекршајима против јавног реда, посматрани период карактерише повећање броја прекршаја у 2006. и 2007.години а последњих година смањење. Исти тренд присутан је и када је реч о пунолетним и малолетним извршиоцима ових прекршаја.

На територији града Крушевца безбедносна проблематика слична је оној на подручју Расинског округа. Наиме, број евидентираних кривичних дела се повећава као и број пријављених лица која су извршиоци ових дела.

Међутим, број малолетних извршилаца кривичних дела незнатно се повећао у 2007. и 2008.години а током 2009.године евидентиран је мањи број малолетних извршилаца

кривичних дела. Малолетници су, на територији града најчешће вршили крађе и тешке крађе.

Табеле у прилогу:

Табеларни приказ броја и структуре кривичних дела у ПУ у Крушевцу

Укупно ПУ у Крушевцу	Ук.бр. КД	КД опш.криминала	КД привр.криминала
2005	1750	1392	358
2006	1889	1512	344
2007	1815	1460	326
2008	2082	1689	346
2009	2027	1657	325
Укупно	9563	7710	1699

Табеларни приказ броја и структуре кривичних дела у граду Крушевцу

Град Крушевац	Ук.бр. КД	КД опш.криминала	КД привр.криминала
2005	901	732	169
2006	1027	827	194
2007	952	779	165
2008	1054	882	162
2009	1059	859	194
Укупно	4993	4079	884

Табеларни приказ броја пријављених лица из области криминалитета у ПУ у Крушевцу

	Укупан број пријављених лица	Број пријав. лица за општи криминал	Број пријав. лица за привредни криминал	Број пријављених малолетника			
				укупно	старији	млађи	деца
2005	1172	1005	186	87	47	27	13
2006	1171	1005	155	127	53	51	23
2007	1214	1051	160	100	60	22	18
2008	1360	1166	169	109	54	37	18
2009	1369	1167	189	106	53	37	16
Укупно	6286	5394	859	529	267	174	88

Табеларни приказ броја пријављених лица из области криминалитета на територији града Крушевца

	Укупан број пријављених лица	Број пријав. лица за општи криминал	Број пријав. лица за привредни криминал	Број пријављених малолетника			
				укупно	старији	млађи	деца
2005	568	459	119	56	34	15	7
2006	566	487	82	52	25	16	11
2007	617	561	60	65	35	17	13
2008	742	659	78	66	32	23	11
2009	713	625	97	50	33	10	7
Укупно	3206	2791	436	289	159	81	49

Табеларни приказ броја прекршаја и извршилаца прекршаја против јавног реда

	Број прекршаја у ПУ у Крушевцу	Број прекршаја у граду Крушевцу	Број извршилаца прекршаја		Малолетни извршиоци прекршаја	
			ПУ КШ	Град КШ	ПУ КШ	Град КШ
2005	1018	437	1412	631	99	69
2006	1173	558	1640	762	114	67
2007	1087	541	1477	753	80	45
2008	937	439	1282	618	70	36
2009	903	439	1186	601	51	28
Укупно	5118	2414	6997	3365	414	245

Насиље у породици

	Укупан број кд у ПУ у Крушевцу	Укупан број кд у граду Крушевцу
2005	51	13
2006	47	12
2007	72	23
2008	81	19
2009	94	26
Укупно	345	93

12.7. Невладине организације

Почев од јула 2009. године, невладине организације оснивају се и делују на основу Закона о удружењима, међутим, активне су и организације формиране на основу претходних закона.

На територији града Крушевца последњих пет година регистровано је преко стотину, а активно делује 74 невладине организације.

Од тог броја 15 окупља особе са инвалидитетом или са појединим доминантним здравственим проблемом.

Пружањем непосредне помоћи особама са инвалидитетом, односно особама са сметњама у развоју и лицима која су на било који начин угрожена, бави се 20 организација. Еколошким проблемима баве се две организације, 16 организација делује у области културе, 3 има за преовлађујуће деловање спортско-рекреативне активности а 4 организације се баве положајем Рома.

Највећи број невладиних организација - 39 односно 60,9% у својим програмима и реализованим пројектима има као доминанту, решавање социјално-здравствених проблема становника локалне заједнице.

У доношењу стратешких докумената града Крушевца: Стратегије развоја социјалне политике, Локалног акционог плана за децу, Стратегије за унапређење положаја Рома, активну улогу имале су и НВО.

У реализацији Акционих планова наведених докумената поред институција НВО имају незаобилазан значај.

Поред пројеката у области социјалне и здравствене заштите у појединим сегментима пружања услуга из области културе живљења, заштите жена, националних мањина, појединих категорија деце (без једног или оба родитеља, деце палих бораца, деце са здравственим проблемима) и заштитом маргинализованих група, најактивније се баве ове организације.

Град Крушевац препознао је значај НВО и указао им значајно поверење и шансу за активну улогу у решавању појединих проблема.

Почев од 2007. године (општина) град Крушевац решавање нагомиланих социјалних и других проблема грађана решава расписивањем јавних конкурса у складу са Акционим плановима произашлих из наведених развојних докумената - стратегија.

До 2010. године, од планираних и уложених 31.065.722,00 динара у пројекте, 19.050.122,00 динара, односно 61,3%, добиле су невладине организације за 103 од 164 поднетих пројеката.

Доношењем стратешких докумената, у неколико кључних области, град Крушевац је створио претпоставке значајнијег учешћа јавног, цивилног и приватног сектора у решавању проблема и унапређењу положаја појединих друштвених група.

Од 2007. створани су и дограђивани институционални оквири срадње, почев од доношења правилника и пројектних докумената, до избора комисија и отварања буџетских позиција.

У наредном периоду, очекује се:

- Даљи развој међусекторске сарадње, развој квалитета услуга које пружају сви ученици па и НВО,

- Већа активност НВО у окупљању и едукацији волонтера и формирање волонтерског сервиса-

- Веће учешће НВО на унапређењу положаја жена у локалној заједници, почев од побољшања заштите од свих видова злостављања, повећања учешћа жена у одлучивању и креирању политике, до елиминисања родних стереотипа.

- Увођење стандарда у услуге које пружају различити пружаоци, као и невладин сектор, повећање улоге и значаја НВО као партнера многим актерима у пружању услуга, најзначајнији су задаци у наредном периоду.

- Већа контрола и одговорност НВО за сваки добијени динар донација, за пројектне активности, није ништа мањег значаја у времену пред нама.

12.8. О Одсеку за друштвене делатности

Врши послове који се односе на задовољавање одређених потреба грађана утврђених законом у области: образовања, културе, физичке културе, примарне здравствене заштите, социјалне заштите, дечје заштите, борачко-инвалидске заштите и информисања; припрема нацрте одлука и других аката које доноси Скупштина, Градско веће, градоначелник и начелник управе из ове области; врши надзор над радом установа у области друштвених делатности и припрема критеријуме за њихово финансирање; учествује у планирању средстава за материјалне трошкове и инвестиције за предшколско, основно и средње образовање и друге установе и

организације друштвених делатности; обавља послове ученичког и студентског стандарда; врши послове инспекцијског надзора у предшколској установи, основним и средњим школама; стара се о имплементацији стратешких докумената: Локалног плана акције за децу, Стратегије развоја социјалне политике, Стратегије за унапређење положаја Рома града Крушевца и припрема измене истих; припрема нормативе и стандарде за обављање делатности установа социјалне заштите чији је оснивач град; припрема и извршава прописе о правима у социјалној заштити и обављању послова државног старатеља; издаје дозволе за почетак рада установа социјалне заштите и утврђује испуњеност услова за пружање услуга социјалне заштите у складу са законом; стара се о обезбеђивању услова за рад, одржавање и остваривање програма установа социјалне заштите чији је оснивач град као и организација социјалне заштите чија је делатност од интереса за град; стара се и обезбеђује услове за рад, одржавање и остваривање програма установа културе, услова за рад самосталних уметника, развоја културно-уметничког аматеризма и заштите културних добара; предлаже расподелу средстава и стара се о реализацији пројеката организација из области друштвених делатности; обавља поверене послове из области борачко-инвалидске заштите и финансијске подршке породици са децом.

Врши послове који се односе на задовољавање одређених потреба грађана утврђених законом у области спорта и физичке културе; припрема нацрте одлука и других аката из ове области које доноси Скупштина града, градско веће и градоначелник; врши надзор над радом установа и организација у области спорта; послове који се односе на обезбеђивање услова за: изградњу, одржавање и коришћење спортских објеката у којима се остварују потребе у области спорта у граду; помоћ у реализацији школских спортских такмичења на нивоу града, округа и Републике; старање о обезбеђивању посебних услова за повећање обухвата и квалитета рада са младим спортским талентима; припрема критеријуме за финансирање делатности организација у области спорта које је основао град и праћење реализације програма или делова програма других организација којима се доприноси задовољавању потреба грађана у области спорта на нивоу града; стара се о организовању и одржавању спортских такмичења и манифестација од значаја за град; стара се о обезбеђивању услова за рад спортских стручњака у организацијама у области спорта на територији града.

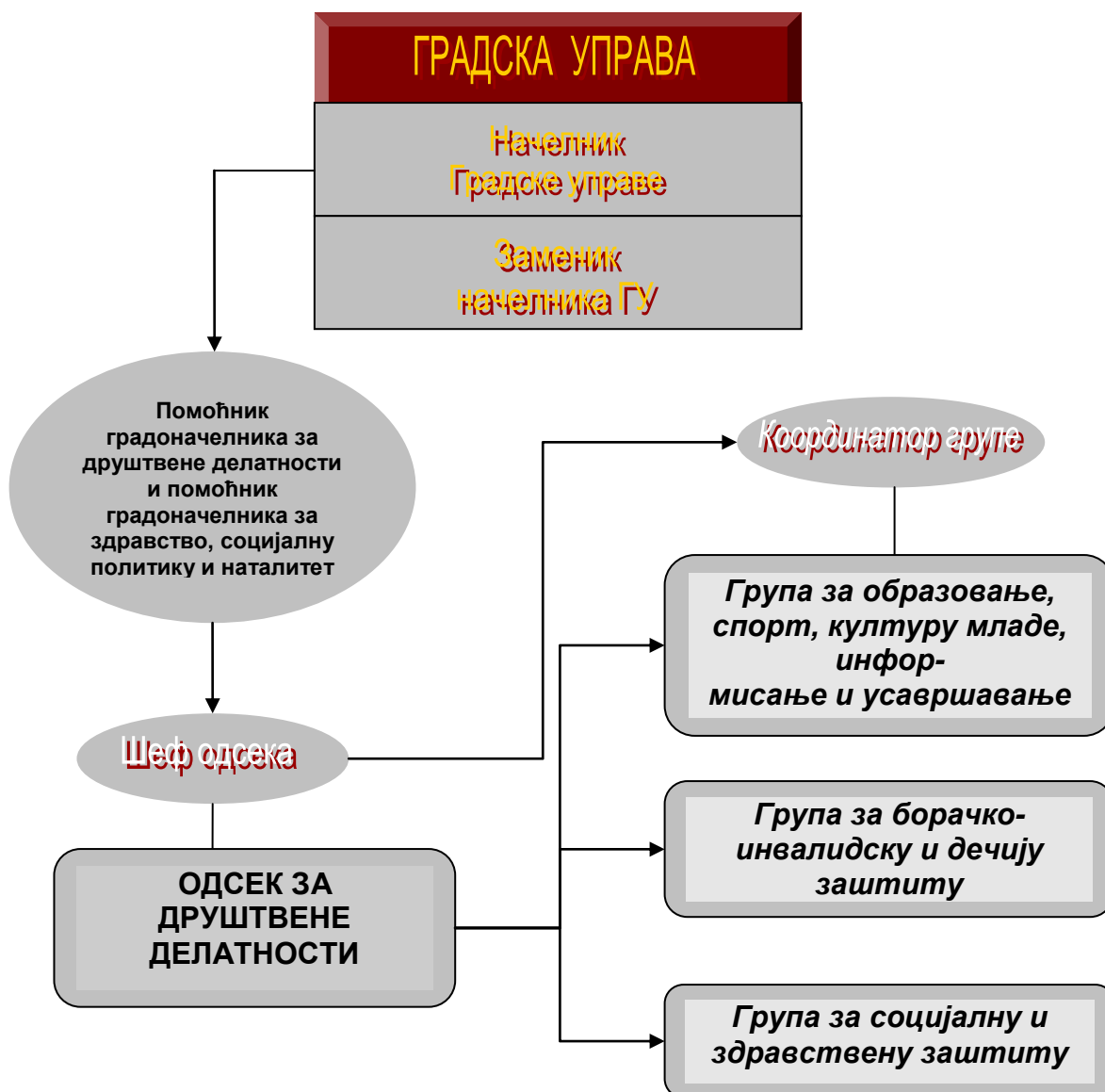
Одсек је задужен и за подстицање различитих активности и програма младих и стварање услова за укључивање младих у друштвени живот и процесе одлучивања; пружању помоћи у стварању услова за организовање омладинских активности и делатности омладинских организација; сарадњу са локалним удружењима младих око имплементације локалних стратегија; организовање различитих врста обука младих ради њиховог већег укључивања у неформално образовање, волонтерски рад и боље коришћење слободног времена; припрему, праћење и реализацију локалних пројеката за младе у складу са националном стратегијом, припрему критеријума за суфинансирање пројеката омладинских удружења и пројеката који се баве младима. Послове који се односе на младе обавља Канцеларија за младе. Канцеларија је смештена у просторијама Регионалне привредне коморе. Основна визија Канцеларије је перманентно унапређење положаја младих.

Друштвени развој подразумева следеће области:

- социјалну заштиту,
- здравствену заштиту,
- предшколско, основно, средње и струковно образовање,
- спорт,
- информисање,

- невладине организације,
- јавну безбедност,
- верске заједнице,
- младе и
- културу.

С обзиром да је друштвени развој једна мултидисциплинарна област, неопходно је радити на иновирању знања запослених у Градској управи у циљу квалитетне координације свим областима. Наиме, један од кључних проблема је недостатак релевантних база података са мапираним потребама локалног становништва у овој области. Стога је неопходно да се Одсек усмери на вођење ефикасније аналитике и евиденције кључних података у овој области, како би се лакше приступило изради пројеката и задовољиле неопходне потребе у овој области. Треба формирати организациону јединицу која ће радити на изради Стратегија и пројеката у овој области, координирати истим и практично систематизовано управљати пројектима на нивоу града. Очито је да су за то потребна лица са квалификованим знањем. Неопходно је одрадити умрежавање свих институција и информатички и у смислу продубљене сарадње. Било би пожељно да се врши перманентна размена информација и да Градска управа једном годишње издаје локални статистички годишњак који би имао све систематизоване податке из свих области на једном месту. Но, треба радити и на јачању како техничких тако и интелектуалних капацитета запослених. Један од основних проблема карактеристичан за читаву градску управу је недостатак мотивације кадрова да улажу своје интелектуалне потенцијале у унапређење рада исте, превасходно због неадекватне имплементације стимулативних мера, не првенствено материјалних колико потребе за самоактуелизацијом радника. Треба настојати да прави људи буду на правим местима где ће дати најбољи допринос и допринети развоју локалне заједнице. Те стога у наредном периоду треба имати такву визију локалне самоуправе.

Слика 1 - Макроорганизациона структура Одсека за друштвене делатности

12.8 ДЕФИНИЦИЈА И ДИЈАГНОЗА ПРОБЛЕМА

Без обзира што се износ издвојених материјалних средстава за све области друштвеног развоја у односу на укупан буџет из године у годину повећава, још увек не задовољава исказане потребе јавних служби, васпитно-образовних институција и невладиног сектора.

Потребе неких институција су истражене и познате. Потребе грађана, младих и привредних друштава за образовним профилима и стручњацима нису познате. Изостало је свеобухватно сагледавање стања потреба и потенцијала корисника и професионалаца за материјалном подршком и нематеријалним оснаживањем ових институција.

Локална самоуправа није у довољној мери препознала потребу за улагањем у развојне планове школа, који се пре свега односе на улагања у пројекте заштите и безбедности деце, организовања трибина и саветовалишта за наставнике, децу и родитеље, и подстицања рада ученичких парламената као и партиципацију деце у планирању и реализацији програма и пројеката школа.

Високо образовање није нашло своје место у развојним документима града, па самим тим и проблеми и потребе овог сегмента образовања нису познате локалној самоуправи.

Један од евидентних проблема, када су упитању радно способни корисници МОП-а, је:

- недовољан обухват организованим јавним радовима,
- одбијање Рома да учествују у јавним радовима због страха и недовољне информисаности (страх од губљења егзистенције након престанка јавних радова, страх да ће бити на губитку јер нема се времена за додатну зараду)
- недовољно ангажовање и неповезаност релевантних установа у мотивисању и организовању јавних радова
- недовољна укљученост ромске заједнице по питању решавања проблема незапослености.

Планови рада институција и организација културе нису међусобно умрежени. Видљив је недостатак дијалога и комуникација установа културе на нивоу града. У оквиру извештаја недостају анализе рада у претходној години (стоје само таксативно наведени програми, инфраструктурни радови и поједини резултати) и критички осврт на урађено или неуррађено. Веома је мали проценат програма у задње три године иновативног карактера.

Ниједна институција културе нема регионални карактер.

Постоји проблем недовољних капацитета за смештај деце у целодневном боравку у вртићима у центру града за децу старијег јасленог и млађег вртичког узраста.

Изражен је и проблем недостатка просторија за децу у полудневном боравку у градским вртићима. Рад се одвија у поподневним сатима и користе се просторије у којима су до тада боравила деца из целодневног боравка.

Јако изражен проблем Установа има са одржавањем простора за боравак деце у полудневним групама на сеоском подручју. Рад се одвија у просторијама школе, тако да зависи од објективног стања у том простору, а посебно од датих санитарно-хигијенских услова. Установа у границама својих могућности сарађује са школама у одржавању ових простора. Опремање дидактичким средствима и стручно усавршавање васпитача су на истом нивоу као у градским групама.

Организовање процеса инклузије деце са посебним потребама у редовне васпитне групе захтева посебне материјално-техничке услове али и едукације запослених.

Иако постоје адекватни ресурси у смислу броја здравствених радника, простора и опреме и добра инфраструктура (мрежа здравствених станица и амбуланти на територији града Крушевца), ипак постоје проблеми у функционисању система здравствене заштите града Крушевца. Ти проблеми су резултат и исход организације здравствене заштите, функционисања здравствене службе и финансирања, али и одговорности локалне заједнице за здравље становника града Крушевца.

У физичкој култури понуђени законски оквири су толико уопштени да бројна питања остају отворена: финансирање такмичења, масовност, несистематски рад секција, стимулација и вредновање наставника, учешће регистрованих спортиста,. Стиче се утисак да постојећа концепција школског спорта не напушта традиционалне позиције (ослањање на појединачни ентузијазам) и да је, као таква, усмерена ка мањем броју ученика (углавном завршних разреда).

Дугогодишње одсуство планског улагања у спортске објекте створило је низ проблема који се могу свести на следеће:

- изузетно мала улагања у спортску инфраструктуру у последњих 15 година,
- недостатак савремених сала са опремом за спортску гимнастику и атлетских борилишта, што онемогућава развој базичних спортова,
- недовољна буџетска подршка у одржавању спортских објеката,
- постојећи ресурси се не користе на функционалан и плански начин.

12.9. ЗАКЉУЧЦИ

На основу анализе различитих сегмената стања свих нивоа друштвеног развоја на територији града Крушевца, могуће је извести следеће закључке:

- да су неуједначени услови рада образовних установа у селу и граду;
- да се издваја недовољно средстава за стручно усавшавање;
- да је недовољна опремљеност образовних установа наставним средствима а посебно средњих стручних школа;
- да су неистражене потребе привреде за образовним струкама и профилима;
- да је недовољна укљученост локалне заједнице у проблеме и потребе високог образовања.
- да је недовољна сарадња и повезаност јавног и цивилног сектора;

У области социјалне заштите, из анализе ситуације може се закључити:

- Материјална и нематеријална подршка онима којима је она потребна, од парцијалне мора прерасти у системску (интегралну). Притом се мора водити рачуна о свеобухватном сагледавању потреба и потенцијала корисника и њиховом учешћу у плановима заштите;
- Потребе појединца и породице нису на адекватан начин стављене у центар пажње. Буџетску и другу финансијску подршку, услуге и службе треба организовати у правцу адекватног задовољавања интереса грађана. Свеобухватно задовољавање њихових потреба оствариво је путем међусекторске координације и сарадње, која подразумева јасно дефинисане надлежности, улоге и одговорности;
- Потребе за услугама у сфери социјалне заштите недовољно су истражене у сеоским срединама. Улога месних заједница је велика и незаобилазна у овим активностима;
- Посебну пажњу треба обратити на најугроженију групу међу сиромашнима, а то су старачка самачка или двочлана домаћинства која живе на селу и која се налазе у ситуацији велике економске оскудице и изразите или видне социјалне изолованости;

-Развој социјалне заштите на локалном нивоу није могуће остварити без унапређења постојећих и развоја нових сервиса и облика услуга, намењених најугроженијим категоријама становника;

-У процесу транзиције друштва и променама у области политичког, економског и вредносног система, битно су угрожене и смањене могућности породице у остваривању заштитне функције. Ефикасан систем социјалне заштите треба да одговори на нове околности успостављањем система сервиса и услуга којима ће се развијати капацитети породице;

-Унапређење услуга социјалне заштите путем проширења пружаоца на удружења, привредна друштва, предузетнике и друге облике организовања, увођење стандарда у пружање услуга, лиценцирање установа и стручних радника и акредитација програма обуке, биће, такође наредни задаци у овој области.

На основу анализе здравственог стања становника града Крушевца и рада здравствене службе може се закључити да је:

- Недовољна оријентисаност ка превентиви

-Недовољно ефикасно излагање у сусрет потребама старих, хронично оболелих и инвалидних особа

- Израстање проблема смањене доступности специјалистичких здравствених услуга корисницима које сада добијају на примарном нивоу здравствене заштите, а које ће, највероватније добити на секундарном нивоу здравствене заштите после одвајања Дома здравља Крушевац из Здравственог центра Крушевац
- Недовољно развијени знање, навике и понашање корисника у вези са очувањем и унапређењем здравља (здрави стилови живота) и благовременог одласка лекару
- Недовољна спремност система за поступање у ванредним ситуацијама и стањима (проблем ресурса, недостатка процедура и увежбавања)
- Недовољна сарадња здравствених установа и невладиног сектора
- Недовољна модернизација рада Службе хитне помоћи (са аспекта организације, опреме, простора, иновације знања)
- Недовољно оспособљени здравствени радници за писање пројеката и приступање различитим фондовима као додатним и допунским изворима финансирања здравствених услуга
- Застарела опрема и, у мањој мери, старост појединих објеката
- Нерационално коришћење простора (кадар, простор, опрема)
- Неприлагођеност објеката, простора и услуга за потребе инвалидних лица и лица са посебним потребама

– На основу анализе планова рада може се закључити да су многе институције културе затворене према осталим сличним установама али и према широј јавности, односно грађанима и потенцијалним корисницима њихових програма и услуга. Затвореност се огледа у преплитању и преклапању програма којима се поједине институције баве, без координације и планске усаглашеност

– Због пада мотивације за модернију и садржајнију наставу у школама, као и недостатка иницијативе у институцијама културе, као и због финансијског стања истих сарадња између истих је недовољна. Углавном је то веза у оквиру једног програма где је ангажовано 2-3 групе ученика, и наравно у зависности од програма. Сеоске школе, као и њихова подручна одељења су 99 % искључена из програмских активности културе града осим ако им то није планом и програмом прописано – ФЕШТ, Такмичење рецитатора, Музичка мозгалица,...).

– Маркетиншка, а посебно менаџерска функција у институцијама културе готово и да не постоји. Маркетинг се спроводи по устаљеном шаблону. Инертност, а свакако и недостак едукације кадра је узрок недостатка уске сарадње између привреде – потенцијалних спонзора и донатора – и културних програма, а и тамо где има оне нису подигнуте на ниво обостраних интереса и потреба. Због устаљеног шаблона маркетинга и недостатка финансија за

оглашавање, као и очите слабе сарадње институција, неки вредни програми промичу без одговарајуће публице, могуће финансијске подршке, пласмана програма на ширем подручју Србије и укупне пажње јавности. Из свега овог произилази да менаџмент у култури на нашем, локалном нивоу, треба да постоји.

– Упркос томе што поједине културне институције и организације, као и други организатори програма имају иницијативу, веома је уочљиво одсуство интересовања од стране медија. Веома је мали број дугометражних записа о манифестацијама, програмима или изложбама које приређују ове установе. Велики број емисија би могао да изађе као резултат ове сарадње које би резултирао позитивно за оба сектора. Не може се само критика пребацити и на медије, вероватно је и ту проблем у креативности кадрова са обе стране, али и постојећи проблем финансија.

12.10. ПРЕПОРУКЕ

- утврдити приоритете у инвестициона улагања у објекте и опрему установа и организација друштвених делатности;
- у континуитету истраживати потребе школа, ученика и родитеља;
- израдити јединствену базу података о стручном усавршавању;
- оснаживати појединце и породице из маргинализованих група ради укључивања деце у систем образовања ;
- перманентно вршити едукацију запослених у образовним институцијама у циљу подизања капацитета и мотивисаности;
- подизати квалитет постојећих услуга и развијати нове у зависности од потреба;
- развијати сарадњу са НВО и подстицати грађане на активно учешће у у свим фазама креирања и имплементације локалних политика;
- успоставити структуре унутар локалне самоуправе за сарадњу са организацијама цивилног друштва;
- јачати партнерску сарадњу јавног и цивилног сектора на развојним пројектима кроз формирање пројектног центра, Центра младих, Европске куће и Волонтерског сервиса;
- уводити и развијати програме ради јачање свести и знања родитеља, наставника и ученика за препознавање и адекватно реаговање у ситуацијама вршњачког и другог насиља;
- јачати улогу локалне заједнице за развијање стратегије за спречавање и заштиту од насиља и донети локални план за спречавање и заштиту од насиља и обезбедити услове за његови реализацију;
- унапређивати знања и вештина стручњака кроз стално стручно усавршавање ради подизања стручних и професионалних капацитета професионалаца;
- континуирано едуковати стручњаке и све особе задужене за информисање и сензибилизацију јавности за проблеме насиља.
- уводити функционално образовања одраслих, чиме би полазници и након завршетка основне школе били оспособљени за неко од занимања предвиђених програмом,
- поспешивати инклузију деце са посебним потребама у редовни систем образовања;
- поспешивати инклузију маргинализованих група у систем образовања одраслих,
- активно укључити локалну заједницу у дефинисању стратешког правца развоја високог образовања,
- пружити материјалну и стручну помоћ особама са инвалидитетом ради бављења рекреативним спортским активностима у својим организацијама и превазилажења усамљености, изолованости и ниске партиципације у друштвеном животу;;
- унапредити начин живљења и квалитето обликовање слободног времена ОСИ;
- унапређивати постојеће програме и услуге;
- уводити нове програме и пројекте у култури и обезбедити материјалну и стручну подршку за прерастање неких институција културе у регионалне;
- унапређивати стручно усавршавање запослених у друштвеном сектору ради подизања капацитета институција;

- унапредити квалитет примарне здравствене заштите у смислу повећања доступности, оријентације ка превенцији болести, едукације становништва из области здравих стилова живота, унапређења рада службе хитне медицинске помоћи и службе поливалентне патронаже;
- ојачати ресурсе за рано откривање и благовремено лечење хроничних масовних незаразних обољења ;
- унапредити здравствену заштиту старих града Крушевца;
- Укључивати већи број лица у програме активне политике запошљавања који би омогућио стицање одговарајућих знања,
- јачати локалне програме подршке у запошљавању разних категорија незапослених
- унапредити начин финансирања невладиних организација ;
- успоставити и развијати волонтерски рад;
- укључити све школе у систем школског спортског такмичења;
- успоставити систем и утврдити процедуре финансирања школског спорта;
- обезбедити стручни кадар и омогућити стално стручно усавршавање у спорту.
- улагати у медијску промоцију друштвеног развоја;
- умрежити сва стратешка документа града.

II SWOT АНАЛИЗА

Сектор: Економски развој

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> - Стручна радна снага - Дуга индустријска традиција - Постоји мрежа институција за подршку бизниса - Развијен банкарски систем - Постојање буџетских средстава намењених за подстицање запошљавања и развоја привреде - Пољопривреда као основа за развој прерађивачке индустрије - Расположиве пољопривредне површине - Постојање инфраструктуре на селу (вода, струја, пут, канализација, телефон) - Постојање могућности за разноврсну производњу у пољопривреди - Постојање струковних удружења у пољопривреди, великог броја сточарских фарми 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатак консензуса о правцима економског развоја града - Недовољан број <i>гринфилд</i> инвестиција - Недостатак аутопута (удаљеност од коридора X је 23 км) - Непостојање слободног земљишта намењеног потенцијалним инвеститорима и нерешени имовинско-правни односи - Непостојање пакета олакшица за инвеститоре - Незавршена електрификација железнице - Негативна миграција - одлазак младих и образовних кадрова у веће републичке центре - Недовољно развијен предузетнички дух - Обим производње недовољан да задовољи потребе великих тржишта

<ul style="list-style-type: none"> - Постојање локалитета за развој сеоског туризма 	<ul style="list-style-type: none"> - Старење села - Застарела опрема и механизација - Недостатак виших фаза прераде - Уситњеност поседа - Недовољна обученост пољопривредних произвођача
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - Укључивање у фондове ЕУ - Сарадња са дијаспором - Уводјење међународних норми и стандарда - Изградња индустријских зона - Усвојен пакет подстицајних мера - Изградња аутопута Појате - Прељина - Успостављена савременије и ефикасније Градска управа - Образована стручна радна снага према потребама привреде - Повезивање привредника у групације ради заједничког наступа на тржишту - Формирање удружења у пољопривредој производњи и пласману производа - Развој вишег степена производње у пољопривреди - Укрупњавање поседа - Привлачење страних туриста 	<ul style="list-style-type: none"> - Пораст незапослености - Неповољни демографски трендови - Успорен привредни развој - Незавршен процес приватизације - Мала усмереност на стране туристе - Сива економија - Слаба међуинституционална сарадња

Сектор: Друштвени развој

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<p>образовање</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стручни кадар (васпитни и наставни) - Стратешки документ за децу ЛПА 2007-2011 - довољан број школа - довољна повезаност школа са установама културе - добра повезаност предшколског, основног и средњег... - спремност наставника за даље усавршавање и прихватање новина - постојање школских библиотека - отвореност за сарадњу са локалним заједницама и њеним институцијама - добра покривеност сеоског подручја групама за припремни предшколски програм 	<p>Образовање</p> <ul style="list-style-type: none"> - неекономична мрежа школа - недовољан број објеката за смештај предшколске деце - недовољна опремљеност школа наставним средствима - недовољна заинтересованост родитеља за укључивање у реализацију васпитно образовног процеса - старост објеката и опреме - недовољна укљученост деце из маргинализованих група у ВО процес међусекторска сарадња - непостојање система сталног усавршавања - недовољан број физкултурних сала и спортских терена

Социјална заштита

- Стратешки документ за социјалну заштиту, као и Стратегија за Роме
- постојеће установе
- едукован кадар
- постојање НВО
- одрживе услуге кроз Одлуку о проширеним правима
- опредељена средства (буџетска линија- гарант одрживости)
- просторни капацитети
- сарадња са медијима
- међусекторска сарадња и повезаност
- стручност (знање, иницијативност и искуство)/ безбедност

Млади

- постојање канц. за младе
- институције које се баве младима
- подршка градске управе и Мин. Омладине и спорта
- стручни кадар који се бави младима
- информисана јавност о активностима младим
- у изради акциони план за младе
- велики број програма НЗС за запошљавање младих

Информисање

- редовна и правовремена анализа
- покривеност терена и брзина прикупљања података
- организованост и увезаност
- Дугогодишња превентивна делатност
- Сарадња са осталим учесницима у пројекту
- ефикасност у реализацији
- значај јавне речи и формирање јавног мњења (култура/информисање)
- регионална покривеност

Култура

- дугогодишње искуство и очување традиције
- стручни кадар

- непостојање санитарних чворова

Социјална заштита

- непостојање базе података корисника
- недовољно систематизоване услуге
- недовољна материјала средства
- недовољно искоришћени капацитети НВО-а
- непостојање сектора за бављење стратегијом
- неистражене потребе грађана
- недовољна повезаност постојећих стратегија

Млади:

- одлив младих у веће и развијеније градове
- велика незапосленост
- неорганизовано слободно време и недостатак културних, спортских и друштвених дешавања поготово на селу
- слаба мобилност (млади не путују изван своје средине)
- непостојање факултета
- неразвијен волонтаризам (и слаба подршка за то)
- слабе везе села и града (за младе са села)

Култура и информисање

- неостатак фин. средстава
- лоша квалификациона структура запослених
- недовољна тех. опремљеност
- непосадовање одговорајућих просторија и сцена
- нерешени имовинско-правни односи домова културе

Здравство

- застарела опрема и, у мањој мери, старост појединих објеката
- нерационално коришћене простора (кадар, простор, опрема)
- недовољна орјентисаност ка

- институције културе
- Бесплатни програми (у култури)

Здравство

- постојање стручног и едукованог кадра
- постојање добре инфраструктуре (мрежа здравствених станица и амбуланти на територији Града Крушевца)
- добра функционална повезаност унутар здравственог система по нивоима здравствене заштите
- добра функционална повезаност здравственог сектора са осталим подсистемима друштвене заједнице
- постојање основних ресурса (опрема, простор)
- постојање система континуиране едукације здравствених радника
- постојање Центра за превентивне здравствене услуге

Спорт

- стручни кадар – професори у школама и остали (тренери, стручни сарадници и рекреатори)
- спортски објекти и терени у јавној и приватној својини
- корисници спортских објеката (савез за школски спорт, активни клубови и рекреативци)
- довољан број васпитно образовних установа
- број регистрованих спортиста свих категорија
- добра сарадња са локалном самоуправом

превентиви

- неприлагођеност објеката, простора и услуга за потребе инвалидних лица и лица са посебним потребама
- недовољно развијени знање, навике и понашање корисника у вези са очувањем и унапређењем здравља (здрави стилови живота) и благовременог одласка лекару
- недовољна сарадња здравствених установа и невладиног сектора
- недовољна спремност система за поступање у ванредним ситуацијама и стањима (проблем ресурса, недостатка процедура и увежбавања)
- недовољна модернизација рада Службе хитне помоћи (са аспекта организације, опреме, простора, иновације знања)
- израстање проблема смањене доступности специјалистичких здравствених услуга корисницима које сада добијају на примарном нивоу здравствене заштите, а које ће, највероватније добијати на секундарном нивоу здравствене заштите после одвајања Дома здравља Крушевац из Здравственог центра Крушевац
- недовољно ефикасно излагање у сусрет потребама старих, хронично оболелих и инвалидних особа
- недовољно оспособљени здравствени радници за писање пројеката и приступање различитим фондовима као додатним и допунским изворима финансирања здравствених услуга

Спорт

- нерешени имовинско правни односи
- недостајућа инфраструктура (атл. стаза, школске сале и отворени терени на селу клизалиште (ледена дворана)
- дотрајала инфраст. (базени, хале)
- недољна опремљеност спортских објеката
- недовољан број највише образовног кадра (специјалисти у спорту)
- непостојање смештајних капацитета за

	<p>спортски туризам</p> <ul style="list-style-type: none"> - неповољна демографска кретања (број деце) - недостатак високообразовних установа - лимитран број спортова <p>-недостатак објеката за децу и младе са посебним потребама</p>
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - економична мрежа школа (успостављање) - изградња нових и доградња постојећих вртића - уређење дворишта школа и вртића, опремање и адаптација - већа мотивисаност родитеља - развој пројеката који укључују у образовни систем децу маргинализованих група - боља сарадња са постојећим установама - усклађен рад Центра за стручно усавр. са потребама образовно-васпитног кадра - изградња и опремање физкултурних сала и санитарних чворова <p>Социјална заштита</p> <p>-доношење новог Закона о социјалној заштити</p> <ul style="list-style-type: none"> - лиценцирање пружаоца услуга - предприступни фондови ЕУ - конкурси донатора - децентрализација услуга <p>Здравствена заштита</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање стратешких докумената у којима се третира здравље као један од приоритета (Национална стратегија за младе, Национална стратегија за Роме, Национална стратегија за малигне болести, национална стратегија за ХИВ, Национална стратегија за болести зависности, Национална стратегија за ментално здравље, Национална стратегија за 	<ul style="list-style-type: none"> - лимитирана фин.средства - пад наталитета - предрасуде у укључи. марг. група у редован васпитно образовни рад - тешко прихватање новина - незаинтересованост родитеља, наставника и васп. особља за реализацију ваннаставних пројеката - политичке промене и политика испред струке/социјала - персоналне промене у оквиру савета, комисија, директора - глоб. економска криза - формалан приступ стратегијама (неимплементирање) - континуирана едукација кадрова - неадекватан третман у односу на дру ге друшт.области - неприхватање акција од циљне групе/безбедност - политичка нестабилност на нац . и лок. нивоу <p>Здравствена заштита</p> <ul style="list-style-type: none"> - Недовољна финансијска средства - Непостојање стимулације (финансијске и друге) за пружање превентивних здравствених услуга - Демографске промене у смислу старења популације - Промене у структури оболелих (повећан број оболелих од хроничних незаразних обољења, повећање стопе трауматизма) и појава нових болести - Распрострањеност лоших стилова живота у популацији <p>култура</p> <ul style="list-style-type: none"> - Непрофитабилност због ек. Кризе

<p>јавно здравље, Локални план акција за децу Града Крушевца, Локални еколошки акциони план Града Крушевца, Стратегија за Роме Града Крушевца, Стратегија социјалног развоја Града Крушевца)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојање система лиценцирања здравствених радника - Постојање конкурса за финансирање пројеката и програма из области здравља - Постојање стабилног система финансирања здравствених услуга - Пре растање Крушевца у универзитетски град - Постојање страт. документа за младе на нац и локалном нивоу - Либерализација визног режима - Међународна сарадња - НВО сектор - Боље коришћење постојећих објеката - Сарадња са универз. Центрима - Изградња спорт. Инфраструктуре - Приступ ЕУ фондовима 	<ul style="list-style-type: none"> - Незаинтересованост публике за прог. садржаје - Физ. култура и млади - Смањење броја становника и све неповољнија старосна структура поготово на селу - Спортост у приближавању ЕУ фондовима - Манипулација младима - Доступност алкохола, цигарета и дрога - Поремећај система вредности у друштву
---	--

Сектор: Инфраструктура и просторно планирање

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> - Повољан географски положај - Добра покривеност општине путном мрежом (велика густина путне мреже) - Изграђена ТЦ 220/110/35кв КШ1 - Усвојена студија развоја ЕДБ КШ до 2021. - Постојање система даљинског управљања трафостаницама - Постојање услова за формирање прстена 110кв - Постојање хидропотенцијала за миниелектране (извршена испитивања) - Постојећа ТК централа - Услови за изградњу ЦДМА 	<ul style="list-style-type: none"> - Лоше техничко-експлоатационо стање путне мреже - Недостатак ауто-пута Е761 - Пролазак државних путева кроз насељена места (посебно недостатак тзв. Источне обилазнице) - Угроженост заштитних појасева нелегалном градњом уз неадекватне саобраћајне прикључке - Неадекватан систем градског саобраћајног превоза - Лоше стање пруге Сталаћ-Краљево (није електрифицирана) - Споро пресељење аеродрома на

<ul style="list-style-type: none"> - Изграђен магистрални гасовод великог капацитета до 800mw и ГМРС - Усвојен концепт развоја дистрибуционо гасоводне и топлификационе мреже - Фабрика воде у Мајдеву са добрим квалитетом воде за пиће и добра покривеност дистрибут. Мрежом - Уведен систем даљинског управљања водоснабдевањем - Реалативно мали губици воде у систему (у односу на друге градове у Србији) - Постојање ЈП „Дирекције за урбанизам и изградњу“ Крушевац - Ново гробље са довољним потенцијалним капацитетом - Депонија „Срње“ !?!? 	<p>локалцију Росуље</p> <ul style="list-style-type: none"> - Недовољан степен поузданости система трансформације ел. Енергије - Истек експлоатационог века појединих елемената система - Велики губици у деловима система - Недовљна раширеност оптичке мреже - Делимично изграђена дистр. гасоводна мрежа и неразвијен дист. Систем топлотне енергије - Енергетски неефикасни извори топлотне енергије - Достигути пројектовани капацитет фабрике воде у Мајеву - Постојећи резервоари недовољног капацитета - Неколико села директно прикључено на магистралне водов. водове - Проблеми са пристисцима и пропусном моћ у деловима водов. мреже - Већина сеоских насеља нема изграђену канализациону мрежу - Постројење за пречишћавање отпадних вода није завршено - Недовољна покривеност општиене планском документацијом - Неповезаност информација о простору (ГИС)
<p>ШАНСЕ</p>	<p>ПРЕТЊЕ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Боља сарадња са републичким институцијама - Привлачење страних инвеститора - Побољшање сарадње јавног и приватног сектора - Изградња трафостанице 400/110 кв и трафостанице 110/35 и 35/10 кв - Прелазак на мреже наредних генерација - Развој нових и обновљивих извора енергије - Развој система управљања топлификационим система - Увођење система мерења потрошње топлотне енергије - Реконструкција и модернизација фабрика воде у Мајдеву 	<ul style="list-style-type: none"> - Спор економски развој - Недовољно коришћење европских фондова - Заостајање за суседним окрузима - Неусклађеност прописа и тех.регулатива са праксом - Акциденти на мрежама због застарелости опреме - Политизација инвестиционих путева и одступања од усвојених стратегија и прописа - Бесправна изградња у коридорима инфраструктуре - Спровођење (неспровођење) планске документације

<ul style="list-style-type: none"> - Повезивање парцијалних водовода ку јединствени систем - Реализација ген. пројекта сакупљања , одвођења и пречишћавања отпадних вода - Усвајање Просторног плана града Крушеваца - Регионална депонија 	
--	--

Сектор:Заштита животне средине

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> - Спремност града да реши проблеме - Расположив људски ресурс - Одрживи ресурси: вода, шуме и земљиште - Обезбеђење финансијских средстава за реализацију пројекта реконструкција и доградња постројења за прераду воде Мајдево - Дobar квалитет воде за пиће - Постојање локације за ЦППОВ (Централно постројење за пречишћавање отпадних вода) - Урађен генер.пројекат за прикупљање и одвођење отпадних вода - Постојање законске регулативе - Добра сарадња са инспекцијском службом - Успостављен мониторинг - Чист ваздух и очуван шуме - Обезбеђена финансијска средства за пошумљавање на прив.земљишту - Сертификат о начину газдовања шумама - Националне стратегије 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатак финансијских средстава - Непостојање катастра загађивача - Велики број расутих загађивача - Опадање квалитета сирове воде у језеру Ћелије - Губици у мрежи - Дотрајала цевна мрежа и тип цеви - Релативно ниска цена пијаће воде и дрвета - Неизграђено ЦППОВ и остали отпадни материјал и цеви за рециклажу - Лоше организована саобраћана мрежа и старост возла - Недовољно зелених површина и непостигнут оптимални ниво пошумљености - Ниска еколошка свест - Недостатак подзаконске регулативе и непоштовање постојеће - Лош квалитет воде у локалним водоводима - Правни недостаци - Бесправна сеча шума - Дивље депоније - Неуређен ЛЕАП
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - Нова законска регулатива - Доступни фондови за финансирање - Комунална полиција - Нови пројекти - Екотуризам - Спровођење донетих планова - Повећање броја корисника - Нове зелене технологије (увођење) 	<ul style="list-style-type: none"> - Увођење прљавих технологија - Хемијски удеси - Еколошке катастрофе - Клизишта и друге природне непогоде

- Стављање под заштиту одређених подручја са природном вредности	

III АКЦИОНИ ПЛАНОВИ, ВИЗИЈЕ, ПРИОРИТЕТИ И ЦИЉЕВИ

IV ИНДИКАТОРИ ОДРЖИВОСТИ

Индикатори одрживог развоја дефинишу подручје које повезује економију , заштиту животне средине и друштвене делатности. Примарна улога индикатора је да прати и извештава о напретку током процеса имплементације стратегија одрживог развоја.

Индикатори који су коришћени за профилисање локалне заједнице и које треба користити за годишње праћење и извештавање су одабрани са званичне листе индикатора Националне Стратегије одрживог развоја Републике Србије.

Извештај о одрживости, као крајњи производ анализе тренутног стања , је годишња публикација којом се све заинтересоване стране и грађани информишу о статусу имплементације Стратегије одрживог развоја и локалним трендовима одрживости. Овај извештај треба радити једном годишње и он обухвата евалуацију доле наведених индикатора.

Поменути индикатори су дефинисани заједничким радом представника свих градова и општина укључених у "Exchange 2". Сет индикатора обухвата две подгрупе:

1) **индикатори одрживости** (који су дати у Националној Стратегији одрживог развоја Републике Србије и Миленијумски развојни циљеви, а на крају интегрисани у локалне индикаторе), и

2) **индикатори учинка**, за евалуацију ефикасности процеса имплементације Стратегије одрживог развоја.